

XV. évfolyam, 160. szám



2015. február

Irodalmi Jelen



Böszörményi Zoltán versei

Mark Twain: Teszthalott

Potozky László: Éles

Tóth László versei

Adorjáni Panna: Utcakutya

Hegedűs Gyöngyi versei

Sós Dóra: Nkisi fiókák

Beszédes István:
[Kozmogónia]

Boldog Zoltán:
Irodalom és képmutatás

Laik Eszter:
Gyilkos novellák

Patócs László:
Röntgentérkép



Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az Occident Média Kft.

Főszerkesztő: Böszörményi Zoltán

Főszerkesztő-helyettes: Bege Magdolna

Főmunkatársak: Mányoki Endre (vers, próza), Szócs Géza,

Makkai Ádám (Hawaii)

Munkatársak:

Boldog Zoltán (kritika, interjú),

Laik Eszter (helyszíni tudósítás), Varga Melinda (Kolozsvár),

Szócs Tekla (fotó)

Olvasószerkesztő: Hudy Árpád

Lektor: Jámbor Gyula

Rendszergazda: Csipkár Nándor

Igazgató: Kurjatkó Péter

A borítón: **Jean François Millet (1814–1875)** festménye

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN versei

AZ EGÉSZ FENOMENOLÓGIÁJA

Cserepeire zúzd a világot,
akkor megtudod,
milyen belül a rész.
A tört valóság is azt mutatja,
mi a felhőkön túl
az úr magányába vész.
Az idő szedi részeire azt,
ami átjut a szellem kapuján.
Az egész ámitja magát,
de nem szabad,
rész-világok laknak benne,
és mindegyik ereje más.
A végzetben ott az ellentmondás,
a végzettel nem lehet játszani,
mint a hatalmat, akarni kell!
A tudat abba is belebukhat,
hogy csak az út menti fát
ragadja magához,
és nem az (egész) éjszakát.

MINT DOBOT

képzeleted hamuját
most kell kivinned
hintsd el a jeges úton
(gyorsan cselekedj
míg a házban csak te vagy
senki se lássa szemed sarkában
a fényes foltot)
hány világ máglyája égett el
mennyi öröm
és türelmetlen várakozás
fája száradt ki benned
hány semmiből teremtet
közös gond ült szívedre
és verte azt szaporán
szünet nélkül
mint följazott dobosok
az alélt dobót

SÁRGA FÜSTOSZLOP A NYÁR

nem gondolsz semmit
tekintettedben a nyár
sárga füstoszlop
visszaretten

nem tudja az ősz
ha megérkezik
és odabújik melléd
ő lesz gondjaid szarkafészke

Böszörményi Zoltán



EGY MÁSIK ÉN ÉNEKEL

....ráébredt, hogy egységes testében nem lakozik egységes lélek...'

(Herman Hesse: A pusztai farkas)

Az Én építménye rejti a másik Ént,
aki csak ritkán jut fel a fényes csúcsra,
legtöbbször lenn,
a völgyben zabot hegyez.
Aki fél,
az a rosszat mágnesként vonja magához,
kifulladásig birkózik a másik Énnel,
újabb tervet nem farag.
Ennek az Énnek ellentmondás az allűrje,
a meddő éjbe kacagva szalad,
lyuggatott közöny szűri át lényét
s lényegét,
eszménye kalodában.
S míg a másik ÉN
a gőg kénes vermébe merül,
a pesszimizmus körülötte
mindent felemészt,
ráfolyik és megköti a mész.
Hiába hadakozik az akarat,
a lét egy ágon fennakad,
mint a Hold kiflijén az ég.

VIGASZTALAN SZÍVED

*Fogóddz a csodatörzsbe,
s halk honvágy hasson át:
tűz sugárzik belőle,
széttépi éjszakád.*

(Novalis: Lelki énekek éjszakája)

a résnyire nyílt ablakon
lassabban szellőzik e költemény
a gondolatra halk homály oson
régvolt képzet árnya remeg a falon
puha szellő himbálja
az ágakat a rettegést
eső mázát olvasztja
rájuk a magányos ég
a lélek üres
alagutakon halad lefelé
a tömény sötétben
te is eltévedsz ha félsz
míg élményéhesen utazik
a vágy veled
reménypetárdák röpködnek
fejed felett
e fénnel tűzdelt éjszakák
háborgó tengerén
vigasztalan szíved
fekete vizek habjaiba vész

MILYEN JÓ HOGY KITALÁLTUNK

(ami a képzeletben kézzelfogható
az anyagi világban transzcendencia)

milyen jó hogy kitaláltunk
szegényebbek lennénk nélküled
napot napra téve halmozunk
és mindegyiken
magasztalva szólunk rólad

addig élsz bennünk
míg szükségünk van rád
s mert többnyire
szükségünk van a hitre
te bennünket erősítesz

miáltalunk vagy
mi teáltalad lettünk
nem hagysz el minket
amíg mi nem akarjuk

bűneink láttán
ne menekülj
bűneink láttán
mi sem szökünk előled

POTOZKY LÁSZLÓ

ÉLES

Regényrészlet

A falu valójában egy zsákutca volt a semmi közepén, mind a vasút, mind a buszjáratok messziről elkerültek, és hiába volt több száz kilométerre tőle, folyton arra a helyre emlékeztetett, ahol a fülbevalós-hosszú hajú-hippiinges megdöntötte Katjét. Az egész nem volt több százötven háznál, szürke dombok ölelték körbe, amiken alig villant egy-egy fehér folt, pedig rendesen benne jártunk a télben, és két nap híján az újévbe is belekönyököltünk. Fáradt vidék volt ez a vidéknél is megfáradtabb emberekkel, Katje mégis szerette, kiskorában minden szünetét itt töltötte a nagyanynéknél, akik ugyan nem éltek már, de a házuk még viszonylag lakható volt. A közeli városba érkeztünk egy hűgyszagú személyvonattal, velünk voltak a csibék is, Katje gyerekkori játszótársai jöttek utánunk az állomásra, stíroltek egy darabig engem, az istennek se fért a fejükbe, mit keresek egy ilyen csupalány társaság nyakán, majd betessékeltek kisteherautójuk rakterébe, és ránk csapták a toloajtót. Sörösládákon gubbasztottunk a koromsötétben, csörömpöltek az üvegek a fenekünk alatt, a csibék bele-beleröhécseltek a zajba, nem bírták reakció nélkül hagyni a vezetőfülkéből érkező, laposnál laposabb poénokat. A fiúk a nagyanynéék háza előtt tettek ki, és megígértették Katjével, este mindenképp átnézünk hozzájuk egy kis preszilveszterre, aztán következett a délutáni hangos pihenő, a csibék édes likőröket és konyakokat hoztak, ki is dobtam a ganészagtól a taccsot, miután hátra kellett kísérem Eriket a szomszéd által bérelt pajtába, merthogy ő annyira városi és proli, hogy még sose látott élőben disznót, egyedül viszont fél tőle. De alig értünk vissza a házba, ismét talált nyavalyognivalót, félálomban hallottam a belső szobából, ahol kidőlttem, hogy ilyen meg olyan huncutkodhatnékja van, hogy teljesen kikészíti a kancagörcs, a csibék meg vigasztalták, ne féljen, itt biztosan lesz valami akció, már a sofőr meg a társa is nagyon szépen néztek rá, ugye, Tyúkmami?

Este átmaszíroztunk a szomszédba, a régi, tágas parasztházban javában állt a bál, a társaság ugyanúgy meg volt gyűrődve, mint a padlón szétdobált sörösdobozok meg csikkek, az egyik cimborára pedig lóháton állított be a házba, és a szerencsétlen állat összeszorított fogai közt pattintotta le az üvegről a kupakot. Ebben a faluban a lányoknak mintha tilos lett volna kanapéra, székre, ne adj` isten, a földre ülni, akár valami nagyra nőtt gumibabák, legtöbbjük a helybéli nehézfiúk ölében kuksolt, hol ennek, hol annak gondoskodtak a taperolnivalóról, mert amíg a jobb kéz a sörösüveget szorongatja vagy a cigivel hadonászik, addig a bal se unhatja el magát, így követelte a belterjesség. Katjét is, alighogy megérkeztünk, megpróbálta lerántani az ölébe egyik kredenchátú, pusztit akarok, hugi! épp a bemutatkozás körét futottuk, a kredenchátúnak is kezét nyújtottam, de ő átnézett rajtam, és markolta tovább Katje karját, gyere ide, a hétszentségit! s csak akkor engedte el, amikor szinte ordítva másodjára is elismételtem a nevem, ja, bocs, nem vettelek észre, Kuller, szevasz.

Mi itt úgy vagyunk, mint a testvérek, együtt nőttünk fel, gyerekkorunk óta ez megy, nem kell komolyan venni, kérlek, ne akadj ki, olyan, mintha a bátyám lenne, magyarázkodott Katje, miután félrevonultunk az egyik sarokba, és megkérdeztem, mégis ki ez a fasz, és mit akar tőle. Nem mertem többé elmozdulni mellőle, csöndben támasztottam a falat, és néztem Kullert köldökig kigombolt ingjében meg szétvetett lábaival, még a száját is úgy tartotta, mint egy alfahím. Egyike volt azoknak a ritka kivételeknek, akik a városnál messzebb kúsztak a faluból, bejárta egész Nyugat-Európát, még Franciaországban is ült börtönben. Nem nagyon volt olyan testnyílása, amibe ne dugott volna óvszerekbe csomagolt, diónyi kokaincsomagocskákat, egy kevés síkosító segítségével bárhová könnyen becsusszantak, mígnem egyszer az emésztőrendszerének elege lett a drogcsempészetből, és akkorára puffadt a hasa, hogy állítólag még a bőre is megrepedezett. A halálfélelem fogta meg a kezét, és vezette oda a reptéri biztonságiakhoz, hogy térden állva könyöröggjön nekik, csináljanak vele, amit akarnak, kattintsák rá a bilincset vagy lőjék fejbe, csak vigyék már végre kórházba. Bő félarasnyi volt a vágás, amin keresztül kipakolták a gyomrát a sebészek, három, hűvösön lehúzott év és egy jókora, fényes heg maradt utána, Erik azonnal rácuppant, amint megpillantotta, négy-ötsörnyi ideig hallgatta a rács mögül hozott sztorikat, aztán indultak

kifelé. De a csibék alig pattantak fel a helybéli nehézfiúk öléből, hogy kimenjenek egy kicsit hallgatózni, Erikék már jöttek is vissza, Kullernek, úgy látszik, nem volt kedve sokáig küzdeni a december végi hidegben, először ő lépett be, mintha csak a favécéről, hamarosan pedig érkezett Erik is nagy álpironkodva, valaki adjon már egy cigit, szólt oda az egész társaságnak, megvolt a trófea. Az előszobában maradt a csibékkel, és sűrűn fújta a füstöt, igyekezett úgy kikerülni a figyelem középpontjából, hogy minél jobban benne ragadjon, jaj, Tyúkmami, ez kurvára ciki, inkább menjünk most haza, légszi.

Venom darabos, hanyag rockercsajszí volt, és Katje első unokatestvére, másnapra érkezett a városból, végre került valaki, akivel másról is lehetett beszélgetni, mint hogy milyen hamar elfröccsent szegény Kuller, meg hogy ma estére remélhetőleg összeszedi magát. Ketten súroltuk le a kályhalapot, és raktunk tüzet a konyhában, Katjéék ezalatt húst klopoltak-fűszereztek, majd közösen sütögetni kezdtünk, körbejárt a vörösbor, adtunk belőle a húsnak is. A rosszul szelelő kályha füstje miatt nyitva kellett tartanunk az ajtót, az udvaron a szomszéd tyúkjai járkáltak, ráérősen szedegettek, kapirgáltak, aztán hirtelen hangos kárálással összeszaladtak, és rémülten figyelték a hátsó kert felől közelítő macskát, akit a sült hús illata vonzott ide. Katje attól fogva, hogy megpillantotta, teljesen kikapcsolt, semmi se érdekelt többé, csak hogy türelmes cuppogással és pisszegéssel odacsalogassa magához, a macska húzódozott egy ideig, de miután jóllakott, megengedte Katjének, hogy ölbe vegye, és hiába próbált később lemászni, Katje addig babusgatta, amíg ismét dorombolni nem kezdett, lassan ki se látszott a poncsója a sok szőr alól.

Úgy szerette a macskákat, ahogyan önmagát soha, kisiskolás korában engedték meg először az anyjéék, hogy hazavigyen egy pár hetes kandúrt, aranyos kis jószág volt, és annyira virgonc, hogy a szemének se volt ideje kékből sárgába váltani. Katjének évekbe telt, míg kiheverte a szerszámoskamrában történt bal esetet, és ismét meg bírt nézni egy almot, ezúttal nőtényt választott és koromfeketét, mert az olyan mágikus, és tényleg, akár egy boszorkány, annyira összenőtt a macskával, kár, hogy az másképp gondolta, és az egyik bagzásnál úgy meglépett, hogy soha nem került elő. Katje azzal vigasztalta magát, biztosan el-

lopta valaki, arra, hogy az állat genetikusan hűtlen volt hozzá, gondolni se bírt, aztán jött az egyetem, és hiába tette túl magát a másodikon is, nem lett volna, ahol újat tartson, a tulaj nem engedte, be kellett hát érnie a csípőjére felvarrt tetoválással és azal, hogy a tömbház körül tekerdő éhenkórászokat pátyolgatta. Naponta többször adott nekik enni, tejet és szilárdat egyaránt, volt, hogy miattuk szárazon kellett ennem a zabpelyhet vagy csórén a vajas kenyeret, sőt, meg is védte őket, visszhangzott a lakótelep az üvöltözésétől, amit arra a vénemberre zúdított, aki csattanós turhákkal célozgatta az utcán kóricáló macskákat. Pedig abszolút nem kellett féltetni őket, még Katje elől is félreszaladtak, ha szemtől szembe találkoztak vele, egyedül a nyíló ablak zaja vonzotta őket, jóformán meg se zörrent az üveg, bújtak is elő a pincéből, és nyávogva lesték, vajon mi fog aláhullani a másodikról.

A banda nagy része szinte semmit se aludt tegnap óta, Kuller segített nekik pörögni, alig léptünk be a házba, élénk is odatolta a markát, gyerünk-gyerünk, vegyétek és szedjétek! Én tőled akarom, másképp nem kell! nyivákolta Erik, na, mondd szépen, hogy ááá, és addig forszírozta, amíg Kuller ímmel-ámmal kitátotta a száját, és hagyta, hogy Erik rábiggyessze a nyelvére a tablettát, majd egy gyors smárral lenyalintsa róla. Az apró, síkos bogvók maguktól csusszantak le, a csibék csak azért küldtek utánuk vodkát, hogy jobban üssenek, aztán befurakodtak a szoba közepén partizó tömegbe, vuhúúú, búék! Azt nem vártam meg, hogy Katje akar-e venni vagy sem, gyorsan félrehúztam Kuller mellől, jött utánunk Venom is egy üveg jégert kortyolgatva, de amint visszanéztem, láttam, Kuller, akár egy lefagyott monitor, továbbra is minket bámul rezzenéstelenül, vagy inkább engem, és csak akkor hagyott békén azzal a mindentudó vigyorával, amikor a csibék produkálni kezdték magukat. Először használták, jobban odacsapott náluk a cucc, mint a többiekénél, teljesen megfutottak tőle, s talán még inkább megőrültek attól, hogy bőven akadt közönségük, és a hujjogtatás is egyre erősödött. A világ legextrémebb brékdenszét adták elő, igazából nem is tánc volt ez, inkább pankráció, veszett hördülésekkel dobálták magukat a padlón, állandóan összegabalyodtak a lábaik, ilyenkor egymás felé rúgtak, először Eriket kapták gyomorba, nemsokára pedig ő trafálta telibe egyik csibetársa arcát, ennek ellenére nem álltak le, fel-felsikítottak, nyérítették, saját izzadtságukkal törölték fel

a port. Katjenek esélye se lett volna leállítani őket, megpróbált legalább mosolyogni, miközben odaszólogattak neki hátulról, jópofák a barátnőid, te tréningezted őket? Hosszan tartott a műsor és volt benne minden, lerohanták Katjét, és a mellét-segét próbálták fogdosni, szeretünk Tyúkmami, ne mondd magad csúnyának, te vagy a legszexibb! aztán fel akartak mászni a lépcsővé változott falon, később pedig babusgatni kezdtek egy porgombolyagot, kicsi mókuska, olyan édi, vigyázz, nehogy öszszenyomd a fejét, mit csinálsz, hülye piccsa, meghalt, bazmeg, megöllek! Ezen a ponton avatkoztak közbe a helybéli fiúk, még mindig kétrét görnyedve a röhögéstől lefogták és szétválasztották őket, Kuller véletlenül Eriket mentette ki a kavarodásból, aki szanaszét karmolt karját azonnal a nyaka köré kulcsolta, és teljes erőbedobással hozzálátott, hogy ismét bepasszírozza a nyelvét a szájába. Kuller elnézően mosolygott, és eltaszította magától Eriket, aztán még egyszer és még egyszer, mígnem a sokadiknál Erik arcáról leszakadt a vigyor, és bömbölve kirohant a házból.

Szépen lassan újra feléledt a buli, a házi készítésű diszkólámpa fényei elborították a szobát. Venom most egy üveg Unicumot bontott meg, a csibék ismét valamelyik helyi bika ölében kornyadoztak, combjaik közül zöld üvegnyakak meredtek elő, fel se fogták, hogy sőrtartónak használják őket, de Katje egy szót se szólt hozzájuk többé. Kullerből időközben áradni kezdett a szeretet, odasunnyogott hozzánk, és beetetéskepp beszélt öt mondatot velem is, csinált egy közös selfie-t hármunkról, maradjon rólad is valami emlék, sógor! majd még tíz ölelkezőset külön Katjével, de megnőttél, hugi, emlékszem, ekkorka voltál, és még úszni se tudtál, nemhogy smárolni. Egyfolytában Katje csípőjén tartotta a kezét, mintha anélkül lehetetlen lenne közöttük a kommunikáció, Erik, már amennyire szétszecskált agya engedte, szúrósan nézte őket a kanapéről, én meg azon gondolkodtam, miközben bedobtam a sokadik sör-féldeci kombinációt és rá egy adag pezsgőt, hogy vajon úgy szortyog-e, mint a kocsonya, ha valakinek kitolják a szemét, vagy csak pukkan egyet, és szétszakad, akár a rágógumihólyag, és vajon ez még ráfér-e a többi mellé az együtt töltött gyerekkor meg a hugiság-bátyóság számlájára? Aztán szerencsére eszembe jutott Venom, és elég volt odavetnem, hogy nincs sehol, Katjének máris bevillant a két üveg tömény, ami a kezében járt, rögtön keresni kezdtük, körbejártuk az egész házat, és már azt hittük, valamelyik gyerekkori

játszótárs dolgozik rajta a fásszív mögött, amikor a pincelejárat aljában egy fluoreszkáló és csontsovány, keresztre feszített anyagot vettem észre.

Sose gondoltam volna, hogy életet menthet egy kapucnis felsőre vasalt Metallica-lemezborító: Venom a hátán hevert, és habos adagokban adta vissza a gyomorkeserőt, kevésen múltott, hogy ne csak a hajába, de a tüdejébe is jusson belőle. Kicipeltük a levegőre, állni se tudott a lábán, azok, akik az udvaron várták az újévet, két petárda közt röhögtek rajta egy sort, és beugattak neki, mi a helyzet, Venom, megártott a reggeli, leetted magad? Hosszú cseppekben nyúlt a nyála, kéne egy törlőkendő, mondta Katje, és elmagyarázta, hol hagyta a szatyrárt, bementem a házba, megkerestem, de visszafelé nem siettem, az előszobában futottam bele a csibékbe, még mindig be voltak annyira nyomva, hogy észrevétlenül végighallgathassam Erik hisztijét. Minden harmadik-negyedik szava a Katje volt meg a hozzátoldott jelző, miért kell ezt csinálja, komolyan, két éve volt, azt hittem, rég nem számít az a szilveszter, nem ért annyit az a tetves favágó, hogy miatta legombolja rólam Kullert, pláne, hogy ott van neki az a másik, ugye csajok? Az a másik viszont nem bírta kivárni a folytatást, indultam tovább kifelé, de alig léptem párat az udvar betonjárdáján, ismét meg kellett torpannom: most már hárman álltak ott és úgy, akárha összetartoznának, Venom hányt, Katje a hátát simogatta, Kuller pedig, hiába tűnt el mellőlünk keresés közben, most megint Katjét ölelte, nehogy megfázzon, mintha nem lenne elég az az óriási dzseki, amit a hátára terített, hogy teljesen eltakarja vele, hogy ki se látsszon a feje a csuklya prémje alól, miközben kitartóan kúrálja Venomot, és még akkor se fordul felém, amikor oda akarom adni neki a törlőkendőt, Kuller veszi el helyette, kösz szépen sógor, ügyes vagy!

Fogalmam sincs, mennyi idő múlva jöttek be, és ültek le mellem, csak szesz volt már az agyam helyén, a kanapé szélén kuporogtam, és próbáltam azt hinni, nem érdekel és nem idegesít semmi, találtam egy lyukat a nadrágzsebemen, addig piszkáltam, amíg kitágítottam annyira, hogy elérjem a lábam, a tigriscsíkjaimat kapargattam, sok kis kemény domborulat a köröm alatt. Időközben elkezdődött a visszaszámlálás, a hüvelyk és a mutató a combján, pont, mint Ikon, kitört az újév, mindenki koccintott, én is puszi-puszi Katjével, ivás, hurrá, lényeg, hogy

fasza legyen a buli. Négyen szorultunk a kanapén, a hüvelyk és a mutató a combján, pont, mint Ikon, a legszélén kómásan ki-dőlve Venom, mellette Kuller, majd Katje meg én, kicsit túl sűrűn voltunk, a hüvelyk és a mutató a combján, pont, mint Ikon, nem maradhattunk így sokáig, tudod-e, milyen szar, amikor meghalsz?! ugrottam fel, és üvöltöttem Kuller képébe, amikor harmadszor kezdte újra Katje lábán a hétfogást, lássuk, hugi, meddig bírod, pont ugyanazon a helyen, ahová Ikon csúsztatta a kezét pár hónappal azelőtt.

Mintha örvénybe kerültem volna, összemosódtak előttem az arcok és a megdöbbenések, az egésznek a középpontja Kuller szája volt, álltam vele szemben, és vártam, mi fog kijönni belőle, a kurvaanyám vagy csak egy egyszerű mivancsicskageci?, ezekre lehetett volna lépni, a nevetésre viszont nem voltam felkészülve, erre az erőltetett, vaskos röhögésre, pedig ez itt az ő terepe volt, azt csinált, amit akart, annak a fejére szart, akinek akart, azt lökött ki, akit akart, úgyhogy tűnés, takarodás, kifelé az ajtón, ne látni Katjét, ne látni senkit, hideg van, hányni kell, de nem, minél messzebb innét, a kapukilincs fagyos, ragad a bőröm, dolgozik a gyomor, loccs, tovább, át az árkon, csípés a torokban, édes a januári levegő, még egyszer, görnyedek és öklendezek, elég, megállni nem, recseg-ropog talpam alatt az út, majd hirtelen megduplázódik hátulról a recsegés-ropogás, menjél vissza Kullerhez, mondom Katjének, és futni próbálok, és magamban könyörgök, hogy ne vegyen komolyan, tiszta hülye vagy, hallom Katje hangját, és érzem, ahogy átkarol, hazugság, most viszont jó, hagyom, hogy vigyen, aztán már az ágyban vagyok, az ablakon nézek ki, és az utolsó tégláig gyűlölöm ezt a falut, szorítom a körömollót, de a kezem már nem mozdul, mintha olvadna a fém a tenyeremben, meleg, puha, egyedül ez az enyém, egyedül ez, az enyém, az enyém, az enyém.

Másnap a csibék szinte semmire se emlékeztek az estéből, a Kullertól lenyúlt tablettákat is csak a vonaton találták meg egyikük farzsebében, s mivel nem akarták, hogy üresen teljenek a hazaút utolsó órái, bekaptak egyet-egyed. Hamarosan már fel-alá rohanguáltak a vagonfolyosón, kerekas bőrdöngőt húztak maguk után, gyere kutyus, gyere szépen, később pedig lelopkodták a vészfékekről az ólompecséteket, jó lesz fülbevalónak. Ketten maradtunk Katjével a fülkében, miért hagyta? kérdeztem,

Katje meg, hogy mit? hát ezt az egész Kullerfaszságot! mondtam, mire ő, hogy inkább hagyjuk, tényleg ez van kölyökkoruk óta, egyszerűen csak nem akart kínos szituációt meg jelenetet, de én szerencsére bepótoltam. A csibéket alig láttuk, néha-néha elzúgtak a fürkénk előtt a folyosón, hozták a szokásos formájukat, ilyenkor összenéztünk Katjével, és egy idő után már nem is tudtunk igazán haragudni egymásra. Estefelé értünk haza, pillanatok alatt szétverték a lépcsőház nyugalma, Katjével a fürdőbe menekültünk, beálltunk a zuhany alá, próbáltuk kimosni bőrünkől a beleáporodott cigiszagot. Friss volt még a karmolásnyom a tigriscsíkjaimon, csípte, marta a tusfürdő, meddig akarod ezt csinálni? kérdezte Katje, mikor hagyod abba végre? Hosszú, vörös folt volt, helyenként kisebesedett, néztem, és nem mondtam semmit, jólesett a gőz, egyre duzzadt és nekifeszült a csempézett falaknak, elszigetelt, elzárt, csak álltunk a kádban, és hallgattuk a csövek szortyogását. Aztán dörömbölésre riadtunk, a csibék verték az ajtót, pisilni kell, hé, meddig ültök bent?! amíg össze nem hugyozzátok magatokat! kiáltotta Katje, és maximumra csavarta a zuhanycsapot.

A lakásba befulladt csendre akkor figyeltünk fel, amikor kiszálltunk a kádból, és törülközni kezdtünk. A csibék a fürdőajtó előtt álltak, meglepetés! ordították. Pupilláik még mindig tágak voltak, egy-egy pirulányi tömör sötétség, fel se fogták, mit tettek. A macska fehér volt, ázott, büdös és halott, Erik tartotta a kezében, nézd, mit fogtunk neked, Tyéem, ne haragudjál ránk. Katje nézte az élettelenül fityegő lábakat, az oldalra ejtett fejét, majd lassan kinyújtotta a kezét. Eriknek nem volt hosszú a haja, fülig ért csak, Katje mégis úgy belecsimpaszkodott, hogy egyedül nem is tudtam volna leszedni róla, a nagy visibálás és dülakodás közben leesett a testére tekert fürdőlepedő, mezetelenül vonszoltam be a szobánkba, lenyomtam az ágyra. Keze még mindig öklöbe szorult, ujjai közt vörösen virítottak Erik tincsei.

TÓTH LÁSZLÓ versei

Harangszó

egyik polcod alatt fektedben
hajnalra megírod a könyv szót
majd erősödő fényt írva az ablakba
a szemközti templomtoronyba
beleilleszted a felzengő betűkből
összerakott reggeli
harangszót

Csak te kérded...

Kinézek az ablakon
már rég nem magyarázom igazam
a főtéri templom tornyába akadva
kókadt felhő foszladoz
csak te kérded rendületlen
hogyan vagy fiam
az ég alaktalan kékjéből
benézve az ablakon
és megbocsátón mosolyogsz
már nem mondod
mindened föláldoztad értem
s én sem hogy mindezért cserébe
az arcom követelted
te már halhatatlan vagy
fű
eső
égbolt
s én rossz lábammal kacsázok utánad
hogyan öledbe vehesd újra fejem

Ne tűnj el

(Fohász)

Hommage a Proust

Ne tűnj el, idő,
ne még,
engedj nyomodban járnom,
nézegetnem egyre távolabb
homályló képeid,
a messzeség faláról szedegetem a pókhálót,
ökörnýál ragad satnyuló hajamhoz,
elröppent madara
után tátong a fészek,
urnák hamvaival teleszórt
porondok bohóca –
fogatlan számból kiszáradt a nevetés,
saját lábamban akad el lábam,
mégse tűnj el,
ne még,
nyomodban kacsázva
tegyem a dolgom,
s hihessem
percre (órára, napra, hétre, óra) –
még rajtam is múlik,
milyen lesz,
milyen
a múlt.

ADORJÁNI PANNA UTCAKUTYA

Egy utcakutyát kővel jól megdobáltak rosszcsonst gyerekek, és most hosszan és fárasztóan haldoklik. Az egyik lakás ablakából kinéz egy idős hölgy, szomorúan megcsóválja a fejét, és aznap este azért imádkozik, hogy minél gyorsabban kimúljon a szegény állat.

Ha a férjem élne, gondolja, most együtt kimennénk, óvatosan felemelnénk a kutyát, és behoznánk a házba. A férjem felhívna Mirceát, az állatorvosunkat, és nyugodt hangon elmondaná, hogy mi történt. Mircea kikászálódna az ágyból, és halkán felöltözne a sötét szobában. A felesége félálomban megkérdezné, hogy mi történt, és Mircea elmondaná, hogy sürgős esethez hívták, majd búcsúzóul megcsókolná a homlokát. Mircea azonnal taxiba ülne, és tíz perc múlva már itt volna nálunk. Mindent elhozna magával, és a férjemmel együtt azon nyomban kezelésbe vennék a kutyát. Én, ölemben az álmos macskámmal a konyhaajtóban állnék, az arcomon könnyek csorognának lefelé a cicus bundájára, ahogy nézem, hogy Mircea és a férjem töretlenül dolgoznak a kutya életéért. Így telne el a hosszú éjszaka. Hajnalban leszaladnék kutyatápért a boltba, Mircea és a férjem pedig fáradtan ülnének a konyhacsempén a kutya mellett, most már túl az életveszélyen. Csendben elbeszélgetnének az életről, hogy hogy felnőttek a gyerekek, és hogy ki hogyan viseli a nyugdíjas létet. A férjem megemlítené, hogy mostanában gyakran betegeskedik, Mircea ajánlana neki egy jó orvos ismerőst, és a férjem felírná a nevét és a telefonszámát egy újság szélére. Ekkor már visszaérnék a boltból, és gyümölcsöt is hoznék magammal a reggeli joghurt mellé. Miközben én a kutyát etetném, Mircea és a férjem megreggeliznének. Aztán Mircea elmenne, és mi ott maradnánk a konyhában, és egy ideig csöndben néznénk a kutyát, és úgy éreznénk magunkat, mint amikor az első gyermekem hosszú és nehéz szülés után, hét hónaposan, nyaka köré csavarodott köldökszinórral, véznán és valószínűtlenül világra jött.

Miközben erre gondol az idős hölgy, nehézkesen oldalra fordul az ágyban, és ahogy megfordul, a mellkasában érzett fájdalomtól hangosan felnyög.

De a férjem meghalt, gondolja, ahogy ez a kutya is meg fog halni.

A kutya vonyít, az idős hölgy fekszik az ágyban, és várja a halált. Fél óra múlva zajokat hall az utcáról.

Mircea és a férjem végre eljöttek a kutyaért, gondolja. Most felemelik az aszfaltról, és elindulnak vele a kihalt utcán a lakásunk felé. Benyitnak a lakásba, és beviszik a kutyát a konyhába. Én a konyha ajtajában állok hosszú, puha selyemhálóingemben, kezemben a macskánk, és némán nézem, ahogy Mircea és a férjem töretlenül dolgoznak a kutya életéért. Egy kis ideig ott álldogálok, szorongatom az álmos macskát, miközben a szememből hosszú könnyecseppek folynak le az arcomon át a cicus bundájára. A férjem megnyugtat afelől, hogy nem tudok most semmit segíteni, és hogy nyugodtan menjek lefeküdni. Mircea homlokán izzadtságcseppek gyöngyöznek, a férjem pedig hangosan szuszog, ahogy lefogja a kutya lábát. Halkan jó éjszakát kívánok, majd egykedvűen hallgatom, ahogy a meztelen talpam alatt békésen csikorog a lakásunk padlója. A macska kiugrik az ölemből, eltűnik a sötét folyosó mélyében, én pedig óvatosan becsukom magam után a háló ajtaját. Befekszem az ágyba, és egy ideig még fülelek, mert Mircea és a férjem nyugtalanul és fojtott hangon beszélnek. Így fekszem egy ideig, és nézem a szemközti falon, ahogy a régi falióránk közömbösen ketyeg. Jól van, gondolom, és elrendezem a hálóingemet az ágyon. Behunyom a szemem, és egész éjszaka nyugodtan alszom. Hajnalra meghalok.

HEGEDŰS GYÖNGYI versei

üdv történet

benn
a farkas kinn a bárány
benn
a bárány kinn a farkas

veszíthet, mint anyja

a láng tavaly félbetört
glória volt. most hasított
körmű állat nyoma. lassan vándorol a szem
vonalatól lefele. még három
lábön biceg, mikor lepecsételi a száját. a negyedik
nyom még láthatatlan. mikor megjelenik,
lepecsételi a szívet. idén
ezt hívom ünnepnek. hogy a bárány csak annyi
vért veszíthet, mint anyja a szüléssel.
a vér pedig maradéktalanul ki tud folyni a testéből.

advent

zavaros magzatvíz az ég.
messiást ígér.
a remény szájából
kifordult édesgyökér.
áttetsző a jászol.
kórház elé kitett inkubátor.

embernél ősbib

és akkor felüvöltöttem.
egy másik hangon.
egy beszéd előtti nyelven.
egy másik meztelenségben.
mert hiába emberi az anatómia,
ha embernél ősbib a félelem.
a hang talál a testben
semmivel ki nem mutatható üregeket.
ez volt az egyetlen igazi ima:
hisz lehetsz több is uram,
mint kérdés,
aminek felelet-súlya van.

a kezdet célkeresztje

valahogy mindegy
hogy mene

(tekel ufarszin)

– trendszerűen közlekednek-e a járatok
vagy tal

(ita kumi)

– án mégsem mind

– egy az egész testnek csak az arcnak
mert minden megállóban épp úgy a mimikai
izmok üresjáratát éli

(éli lamma sabaktani)

az arc, mint most,
hogy metrópótlóra várunk gázolás után.

SÓS DÓRA

NKISI FIÓKÁK

Nyitó

Az üreg jelentésszerű. A sötétségnek is vannak fokozatai, formálható mélye. Csak a megfontolt szemnek föltáruló történései. Tartalommal teli mozgalmassága. Morfeusz teóriái népesítik, és nem éri fény soha. Akár a tengerfenéken. A termoklin áttetsző rétegalján – ahol minden emlékezet. A sötét zárványidő szigete: lebegés. Befelé táglás.

Elő

Ivon 12 éves. Egyelőre.

Ahogy életének rétegei egymásra rakódnak, egyre nehezebben érzi a mozgást. Van valami benne, ami lassítja, akárha egy tenger mélyén próbálna előre haladni oda nem illő lábaival, oda nem illő szerveivel, oda nem illő súlyával. Csak a csoda az, ami miatt nem roppantja össze a minden irányból ránehezedő nyomás.

A teher, amit hordoz, olyan, ami belülről fordítja ki az elmét, feltétel nélkül, és a fájdalmat emeli elő konstans létbe. Itt a fény, a tisztánlátás nagyon szubjektív fogalommal válik.

És odalenn, a mozdulatlan sötétben, a büntudat bilincselő masszájában nem létezik számára más hang, csak a sajátja. Mert ez a teher nem enged be és nem enged ki semmit. Mert ez a teher maga a feketelyuk, ami azonos Ivon létezésével, létezésének előzményeivel, és magában hordozza az összes lehetséges jövőt.

A körülmények adottak, a létezést kaptuk. A lehetőségek végesek, a hatóerő korlátai azonban az eseményhorizont határán túlról nem felmérhetők.

Csak az tudhatja, mi történik vele, aki a feketelyukba jutott.

De hátha van egy apró kulcslyuk, talán épp egy nautilusz kulcslyuk-tekintete, amin át betekinthetünk egy szabad szemmel felmérhetetlen sorsba, aminek nincs tömege, nem ver visszafény, csak a szingularitás szabályainak megfelelően létezik.

Ivon története (múltja, jelene, jövője – mely most egyetlen szétválaszthatatlan időegységbe tömörül) anélkül nyeri el végső

formáját, hogy bármi máson mérettetne meg, mint Ivon egyes szám első személyű hatóerején.

Fehér holló

A viharos szél barát. Vannak a szép dolgok, amik múlandók, és vannak az erős dolgok, amik követelők. Ami követel, az akar. Ami akar, az lát. Ami lát, az barát. Ha pedig bánt, akkor rosszul szeret.

Szeretek kinn lenni a viharos szélben. Élvezem, ahogy dobál a hintán. Löknöm sem kell magam, cibál, átfúj rajtam, megszorogat.

Szonja kenguruban rajtam. Hőre tapad, karjai ölelésre nyílnak. Én vagyok a tollanya, és ő az én tollbabám. Dalokat találunk ki neki a széllal. Én dúdoló, a szél üvölt. Mert ez az ő igazi hangja, az ég így beszélget.

Aztán küldi az esőt. A víz már más. Az másképp kommunikál. Alámászik a ruhának, ellepi a kertet, beissza a föld. Túl akaratos. Már nem beszél, hanem csak faggat. De nem úgy akar megismerni, mint a szél, akit érdekel a válasz, hanem fájdalommal. Akkor mindig bemegyek. Az első cseppeken túl a vihar már másra feni a fogát.

Szonja a babám. Velem alszik, velem nő. Becézem, altatom, egy párnára tesszük a fejünket. A párna helye nem az ágy. Az ágy mellett, alatt, a padlón van, sok réteg takaró fölött. Befészkelünk a paplanok közé, így sose fázunk. Ez a mi fészünk, puha és sértetlen. Az ágy túl magas, túl mély. Ha belebújnánk, eltűnnénk örökre.

Ott születtem, és ott halt meg az édesanyám.

Az én babám lyukas. A pocakján ott egy lyuk. Sose látsz a mélyére, csak érzed a határait. Ott belül lakik valami, de nehéz kipiszkálni belőle. Régóta őrzi már.

A kötélvárban kezdődött. Én választottam ki a helyet, jó rejtős volt. Szonja letérdelt elé.

– Fontos vagy nekem – mondta.

– Honnan tudod? – kérdeztem.

– Mert érzem – és kicsi, hegyes csókokat adott a kezeimre. –

És min múlik, hogy később is fontosak legyünk egymásnak?

– Rajtunk. Egyformán, mind a kettőnkön.

– Mi lesz, ha egy nap mégis elfelejtesz?

– Nem foglak elfelejteni, mert nem akarok elfelejteni – mondta



anyám, Szonja, és szürke, apró szemeiben láttam magam mosolyogva.

Mama is ott volt nem messze, a padon olvasott. Ő is hallotta. Anya aznap már nem altatott engem, mama takargatott be, ő súgta a fülembe azt is:

– Ez egy szép nap volt, igaz? És ritka, mint a fehér holló.

Sose láttam még olyat, de neki elhiszem. Többször nem jött el a fehér holló. Csak én őrzöm a fészket.

Persze ez rég volt, gyerek voltam még. Nem az a gyerek, aki most vagyok, akkor még voltak igazi dolgaim. A mostaniak játszásiból vannak, és a játéknak egyetlen célja van: visszanyerni a múltat. Nem tudom, mik a szabályok, nem tudom, jól csinálom-e, nem tudom, játszik-e velem igazából valaki. Mama is már csak képzelet. És ez a baba... nem egy átlagos fajta.

Elsőre Szonja csak egy baba. Én készítettem, három napon át. Jó ronda lett. De az anyém és szeretem. Összehordtam lomokat, kincseket, koszt. Lomokat, amik nekem kincsek, kincseket, amik másnak lomok, koszt, hogy sose felejtsem el, hogy meg kell tisztulni egyszer.

Szonja erőtárgy. Egy könyvből tudom. Van egy dzsungeles hely a Földgolyó túlfelén, Kongónak hívják, pedig nem is üres. Tele van szellemekkel. Az ottaniak együtt élnek a varázslattal. Ha valaki beteg, eszkábálnak ők is egy babát, a pocakjába gyógyszert tesznek. Ha valaki meghal, elégetik, és a hamutestét beleszórják egy hasonló babába. Ezek a babák mind testvérek a varázslatban.

Amit nem mondtam eddig, az a legfontosabb. A babák nem azért rondák, mert bénák az emberek, hanem azért, mert nem szabad szépek lenniük. A kongóiak szögeket vertek a fababákba (ahogy le volt írva: bábukba). Nem kell félni, ezek a babák bírják a strapát. Azért szögesek, mert a szellemek védik őket, így tudnak segíteni. A szög az a fájás jele. Akinek fáj például a szeme, a szemkenőcsét (ahogy írták: balzsamát) a baba pocakjában tartják. Aki meghalt, az hiányzik, és a baba pocakjában őrzik. A baba azt mutatja: fájás van a házban, de szeretet is.

Amikor ezt elolvastam, akkor már tudtam, hogy nekem már semmi más játék nem kell ezen a földön, csak egy ilyen baba, különben soha nem mozdul meg a világ.

Mert ez a világ egyszer csak megmakacsolta magát, és rossz irányba ment, aztán lassult, aztán megállt. És nekem kell újból belökni, mint a forgós ülést a játszón. Csak hát... néha úgy érzem, könnyebb lenne ülni a forgóban, mint lökni. Persze azt csak egy sima gyereknek lehet. Nekem meg azt már soha nem

lehet. Vagy csak nem most. Nem tudom. Nem mondták meg soha, vagy csak nem kérdeztem meg. Nem emlékszem.

Szürke pirulák

Szóval elkészítettem ezt a ronda babát, és nevet adtam neki. Onnantól költözik bele a szellem, ha már neve van. És én a tökéletes nevet választottam. Szonja, mint az anyám. És mostmár Szonjában lakik valaki, akit én Szonjának hívok, mert így egyszerűbb, és nem fáj annyira, hogy ha felnő, és én ott leszek neki, egy nap már nem fog elég fontosnak érezni – se engem, se semmi mást, a szája üres üreg lesz, a leggonoszabb sötét, és elhagy. És én akkor még pici leszek, és nem fogom tudni megérteni, hogy szeghette meg azt, amit ígért nekem a kötélvárban.

Ezért most Szonja baba meg én újrajátsszuk a múltat. Most, hogy nagyobb vagyok, és már nem forog velem a világ, nincs más választásom.

Amikor az igazi Szonja gyerek volt, nem testben, csak lélekben, még nem volt az anyám. Csak egy lány. És az a lány nem tudta, mi az a sötét, és a lány nem tudta, hogy a sötét az zabál, hogy az eső az faggat, alámászik a ruhának, aztán beissza a föld, mint a vért. Így lett ő az én anyám, aki onnantól nem tudta szeretni az éjszakát, és nem tudta szeretni azt, aki az éjszakából született.

Ha sikeresek akarunk lenni, Szonja baba nem lehet öreg. Az már túl késő, az a múlt, ami megállt. Szonja baba annyi idős, mint az igazi, amikor az még fény volt, jövő. Innen indul a játék.

Tehát Szonjával egyidősek vagyunk, együtt öregszünk. Ránevelem arra, hogyan kell szeretni egy kisgyereket. Együtt fogjuk meggyógyítani a fájást. De ehhez meg kell értenünk a szögeket. Hogy mikor szurkálni kell és szurkálva leszünk, legyen rajtunk erős kéreg, amin nem lehet gonosz lyukat ütni. Mert a sokféle lyukat érteni kell.

És csak egy nagyon bölcs gyerek tehet ezután esküket nekem, aki tudja, hogyan kell élni, felnőtt soha többé. És ezt a Szonját nem viszem el a hazug kötélvárba sem. Nem láthatja azt a helyet, nehogy emlékezzen benne a szellem, nehogy elfáradjon, és újra pirulákat szedjen, visszautasítsa az ételt, és elfüggönyözött szobában heverjen bénán, üresen, bután, aztán már ne is ismerjen föl, mert nem akar fölismerni többé.

Ezen a Szonján egy nyílás van: a pocakján. Én vájtam egy bicskával (kicsit sírtam közben, pedig tudtam, hogy amíg nincs neki neve, addig nem fáj, de félttem, hogy a dolgok nem ilyen egyszerűek), aztán teletömtem gézzel. Fontos, hogy gézzel, mert ott kell először megokosodni. Az ott a legnagyobb és legjelentésesebb lyuk, mert az volt az első, ahol lakott, és ez fájta neki először, de olyan korán, hogy nem emlékezett szúrásra, csak a bántás költözött oda, és nem hagyta tisztulni. Méreg lett belőle, amit föl kell szívnia a géznek. Muszáj.

Hazudok, amikor azt mondom, Szonja csak egy baba, meg amikor azt mondom, hogy Szonja az anyám, mert Szonja az még egy valaki: én vagyok kicsiben. Mert egy erőtárgy ennyire sűrű kis valami, még én is beleférek.

*

Szonjával bogyókat szedünk az udvaron. Festéket készítünk, és barlangrajzokat mázolunk a falra, mert azok is mágikusak. Rájuk gondoljuk magunkat, és olyankor Szonja beszélni kezd.

– Anyám éhes volt, és engem evett. Szürke pirulák voltak a szemei, mint az anyémek.

– Hogy volt éhes az anyukád?

– Hogy én történtem benne, és múljak el. Éhes volt az ártatlanságára. Egyik éjjel erősen szorították a kezeit a földhöz, és kicsavarták a gerincét. Eltörték őt, csak tojáshéjak maradtak körülötte, ártatlan fiókákat raboltak el, és csak a csipogás hiánya maradt, meg én. És anyám éhes volt, és kötőtűkkel próbált kiszűrni, de én erősen kapaszkodtam a hasában, és meg kellett születnem. Onnantól szürke pirulák voltak a szemei, de ezt már mondtam.

Szonja apró tűujjaival karistol a falba, belekeni a bogyó levét, és aznap már nem beszél többet.

Hazaviszem, a csap alá tartom, mert ez a bogyó foltot hagy, és Szonja utálja a foltokat. Alaktalanok, sötétek, és emlékeztetik. Pedig csak lassan és fondorlatosan szabad elmozdulni az időben. Ki kell cselezniünk a szellemet, aki benne lakik. Jó mélyre építjük a fészket, és óvjuk a tojásokat. Sok hő és ölelés kell nekik. Szonjával együtt vagyunk tollanyák, tollbabák, tojások. Én vagyok a fészkek, ő a fiókám, és ha egyszer már nem fájnak úgy azok a szürke pirulák, cserélünk majd.

BESZÉDES ISTVÁN

[KOZMOGÓNIA]

[Az innen számított másvilág: más vadak,
más betűk stb. nyüzsgő kontextusa,
más betűt szitaló sivatag: ezt írod, írájk?]

A sivatag minden lehetőségek hazája:
számold csak össze a szerte heverő számarcsontot,
a bekezdések elveszett, szürkére szikkadt, hétemeletes
iniciáléit, amint a homokszemeket olvasod, a homok-
szemeket, amelyek kialudt szemüregéből
hullnak, koponyatorony ovális ablakából;
s az épület kiégett régen, korom és szomjúság
lakozik benne, meg a könyvtár, amelyet őre
ébren álmodik, s felette inskripció [Vanitas
vanitatum], mellette öreg homokóra.

Millióoldalas labirintus, földtörténeti könyvtár,
olvasóterme emeletenként a) sivatag (ezúttal
ezzel ismerkedtünk leginkább, főként a [Gradáció]
c. fejezetben); b) sziklás hegység (több róla a [Brehmfilm]
c. alatt); c) humusz eltömte ablakok; d) faltól falig
húzódó pampa; e) esőerdő kitöltötte terem; f) egy
szint mennyezetről alácsüngő gyökér, alatta
g) mélytengeri sötét íróasztal fölött pislákoló
lámpáshallal...

Ott olvasod, ott olvassák, akik már alusznak
mind, (ebben a jelenetben pl.) a lányok, lecsukló
szép fejük mintha pergamenre szórt puszták
fölé hajolna, sivatag fölé, melynek oroszlánja van,
és ege is a Skorpióval; a dűnék lakója kisebb, ám méreg-

tűje nagy, viszont a könyvskorpiónak már kis tű sem jutott, minden reménye fenn hordott ollóiban, s még így is szerencsésebb a könyvoroszlánnál, amelyet majd neked kell, valakinek meg kell írnia, kideríteni, hogy kapcsolatban áll-e a szfinxszel, mert nem látta még soha senki, csak távoli (vagy épp belülről hallatszó) rongypapír üvöltését ismerik.

S a könyvoroszlánt neked majd kell úgy, valakinek úgy kell majd megírnia, megrajzolnia számárcsonttal a homokba, vagy ollóban, kétágú kalligráf tollban végződő kézzel, mondatokkal [kozmogónia], hogy épp a végét járja; s utána tovább üldözni az égen, ahogyan Orionnal Scorpius teszi.

Az olvasó lányokat is megöli, elpusztítja valaki (akinek teste az álskorpióé, feje a borostás álkönyvtárosa), el kell pusztítania az olló, a kalligráfia gyöngéd művészetével, hasonlatos módon, mint ahogyan teremtetek nem oly rég bizsergető tű és méreg által, ugyanolyan befejezetlenül (folyamatos jelen v. befejezetlen múlt időben).

Ebben az álomban a(z ál)könyvtáros állagmegőrzés céljából gyilkosságok sorát követi el (lásd a [Forézia] c. fejezetet), végez pl. a karcsú nyakkal Szahara-nagy lektűr fölő hajoló lányokkal is, a) akiknek alabástrom bőre alatt látni a szervezetbe hatoló [lettrista] betű útját; mi több, b) akiknek alabástrom bőre nem is bőr, hanem selyemszövésű, petével teli kokon; c) felfújtt antropomorf ballon, de az már egy következő fejezet, és lehet, egy másik álom, amelyben a lányok guminők [s a történet röpkölése csak egy sóhajzás lengése].

MARK TWAIN

TESZTHALOTT

Komédia három felvonásban

Fordította: GERGELY ZSUZSA

A halál a legjobb menedzser. Vonat alá került a költő? Most adjuk el a versesköteteit! Halálos betegségben szenved az író? Majd cikkeznek róla a lapok, az felviszi regényeinek árát. Groteszk törvényszerűsége ez a világnak, hiszen a műkedvelő szereti a nagy tragédiákat, amikor az alkotó sorsa is hozzáíródik műveihez.

Mark Twain nemcsak értette a kultúra működésének ezt a sötét oldalát, hanem képes volt komédiát írni belőle. Is He Dead? című, 1898-as színdarabja alapolvasmány minden olyan embernek, aki művészi terméket adott el vagy vásárolt életében. Hogyan manipulálhatjuk egy festmény árát? Mennyiben függ egy mű értéke az esztétikumtól, és milyen mértékben a reklámtól? Hogyan lehet sajnálat nélkül megérteni a szellemi munkából élők kiszolgáltatottságát? Ez csak néhány kérdés azok közül, amelyeket a három felvonásból álló színdarab olvasása során érdemes feltennünk magunknak.

Twain ráadásul akkor sem finomkodott, amikor drámája hőségének egy létező francia festőt választott. Jean-François Millet (1814–1875) festményeinek sorsa jól példázza azt, hogyan értékelődik át egy alkotás eszmei és anyagi szempontból. Ha szerencsések a körülmények, a halott szerző újra dolgozni kezd, és a korábban csekély értékkel bíró munka felbecsülhetlenné válik. Majd bekerül egy híres múzeumba, nemzeti kincs lesz, akár Millet Angelus című festménye, amely Salvador Dalít is megihlette. Így a szerző halálával elindul a földi megdicsőülés útján. De hogyan működik ez a folyamat? Mi állhat a háttérben?

Twain egy frappáns összeesküvés-elméletet vázol fel a komédiában, ma úgy mondanánk, hogy „meghekkeli” Millet életművét.

Gergely Zsuzsanna fordításában most először találkozhat a magyar olvasó Mark Twain komédiájával, amelyet sikerrel tűzhet műsorára bármelyik színház. A darab kérdésfelvetései semmit sem veszítettek aktualitásukból, a mű kifinomult humora pedig bármely mai vígjátékkal felveszi a versenyt. Ezt bizonyítja, hogy 2007-ben az amerikai közönség a Broadway színpadán is láthatta a darabból készült előadást. Gergely Zsuzsának köszönhető egyébként Twain Sátán-trilógiájának, A titokzatos idegennek a magyar fordítása is (Mark Twain: A titokzatos idegen – Sátán három könyve. Fordította Gergely Zsuzsa. Noran, Budapest, 2007).

Egyszer úgy tűnhet, mintha Rejtő Jenő valamelyik regényébe csöppentünk volna, máskor Shakespeare világa tárul elénk, de néha a commedia dell'arte sémái is visszaköszönnek a darabban. Van benne szerelem, kapzsiság, hűség, öngyilkossági kísérlet, megtévesztés és még egy furcsa kéményseprő is, aki őszintén megmondja, milyen mű tetszik a kétkezi munkásnak. Minden összetevő adott, amely sikerre vihet egy 19. század végi szappanoperát a 21. századi olvasó, színházlátogató előtt.

A nyomtatásban először 2003-ban közölt szövegben az irodalomtörténészek is örömeiket lelhetik. Összevethetik Bródy Sándor novellájával, amelyben Rembrandt eladja holttestét. Összeolvashatják Heltai Jenő Jaguár című kisregényével is, amely szintén a mesterségesen generált szenzáció működését mutatja be. A 19. század végén és a 20. század elején magukat az írókat is érdekelte, miként tudnak mögé látni annak a rendszernek, amelynek keretei között ők is alkotnak. Talán úgy gondolhatták, ha ezt megértik, egy időre lecserélhetik legmegbízhatóbb menedzserüket, a halált. Twain műve azonban olyan derűvel veszi tudomásul ennek természetességét, hogy szinte látjuk szereplőinek arcán azt a több mint száz éve érkező mosolyt. S ösztönösen mi is visszanevetünk rá, hiszen olvasóként éppen most bizonyítjuk: a fent ismertetett stratégia működik.

BOLDOG ZOLTÁN

Szereplők:

Agamemnon Buckner („Chicago”), fiatal művész.

Jean François Millet, fiatal művész.

Daisy Tillou özvegy, fiatal művész.

Hans von Bismarck („Dutchy”), fiatal művész.

Bastien André, képkereskedő és uzsorás.

Leroux papa.

Sandy Ferguson, fiatal művész.

Charles Everest, fiatal művész.

Phelim O’Shaughnessy, fiatal művész.

Basil Thorpe, gazdag angol kereskedő.

Jared Walker, ausztrál gyapjú-király.

Henry Parker, gazdag San-Francisco-i.

Millet tanítványai:

Fiatal török. Fiatal hindu.

Fiatal spanyol. Fiatal kínai.

Leroux mama.

A Leroux-k fiatal lányai:

Marie, Millet szerelme.

Cecile, Chicago szerelme.

Madame Audrienne. Madame Bathilde. Madame Caron.

Néhány széplány, a művészek és tanítványok ismerősei.

Egy remek **komornyik** és jó néhány **pompás lakáj.**

Inasfiú. Kéményseprő.

Memorandum. A jóképű fiatal úriember (ragyogó Yale-hallgató), akinek „Chicago” a halvány utánzata próbál lenni, csak úgy duzzadt az életerőtől, energiától és cselekedni vágyástól, ritkán maradt veszt, talán csak álmában – és soha nem szomorkodott egyszerre több mint egy percnél tovább, akár ébren, akár álmában. Egyedülálló képessége volt tökéletesen játszani (képzeletbeli) hangszereken, és mindig így vezette le a robbanásig feszülő gőzt. Viharos virtuozitással játszott le híres klasszikus darabokat zongorán (képzeletbelin), olyan pontossággal, hogy zenei szakértők is nagy meglepéssel hallgatták. Utánozott fuvolát, bendzsót, hegedűt, gitárt, kintornát, harmonikát, harsonát, dobót és minden egyebet; a változatosság kedvéért „levezényelt” egy nemlétező zenekart is vagy tamburmajorként masírozgatott egy nemlétező regiment élén.

Ha mégsem sikerült tökéletes, ízig-vérig *úriembernek* mintáznom őt e darabban, tisztázzuk, hogy határozottan megpróbáltam.

És Millet-tel is ez volt a szándékom. Legyen tökéletes úriember, Tillou özvegy pedig tökéletes úrhölgy – olyan úrhölgy, aki válhat ugyan balesetek, hibák és szokatlan jelmeze idétlenségeinek áldozatává, de szíve mélyén igazi úri hölgy marad.

SLC

Megjegyzés. Tulajdonképpen 1848 előtt történik minden, Lajos Fülöp még változatlanul király. Millet 1820 előtt született (elfelejtettem a pontos dátumot, de nem fontos). A darabban körülbelül 25 éves.

Az „Angelus” árverésen történő eladása egy amerikainak 500 000 frankért és Franciaország azonnali visszavásárló akciója 550 000 frankért Millet halála után történtek, de vettem magamnak azt a megbocsátható bátorságot, hogy ezen eseményeket jóval előbbre hozzam.

SLC

Bécs, 1898. február 21.

Idő: nincs meghatározva.

Helyszín: Jean François Millet műterme Barbizonban, Párizs mellett, magas mennyezetű, tágas; kopott, rongyos kanapé; olcsó, öreg székek, néhányuknak a háta hiányzik, mások másképpen vannak megnyomorítva; az elképesztő szegénység többi bizonyítékának kitalálása és beszerzése már a rendezőre van bízva. Ajtó Jobb, elől. Ajtó Bal, elől. Az egyik falban hálósobaajtó. Kéthárom tucat bekeretezett nyomat borítja a falakat, vagy valami hasonló, ami az olajfestményeket helyettesíti – az „Angelus”-t (letakarva) a legfőbb helyre állították magas festőállványra.

A felemelkedő függöny a kéményseprőt mutatja, zsámolyon ül, fejét térdére hajtva alszik. Fokozatosan felébred, nagyot ásít, nyújtózkodik, körbenéz. Elővesz egy almát, és lassan rágni kezdi.

Kéményseprő: Nincs értelme tovább várni. ... Késtem; most azt fogja mondani, nem is jöttem el.

(Feláll, nyújtózkodik.)

Itt hagyom a névjegyet. Ebből majd látni fogja, hogy elvégeztem a küldetést.

(Táskájában kotorász névjegyért. Csalódott.)

Elfogyott az összes névjegykártya.

(Felemel egy ecsetet – rá akarja az Angelust takaró vászonra festeni a nevét.)

Itt hagyom a nevem. ...A – N ...nem, A – dupla N ...nem – nem tudom, hogy írják.

(Lecsapja az ecsetet. Meglátja a fehér lepedőt, amivel letakarták a kanapét. Helyeslően bólint. Végignyújtózik rajta. Felkel, feltartja a lepedőt, amelyen jól láthatóan kirajzolódik kormos alakja. Felakasztja a lepedőt az Angelus magas állványára.)

(Jobbra, el.)

(Dutchy balról, be.)

Dutchy: Há asz a kéményseprű nem még jön, asz jेलenti, hoty nem találja elő aszt asz ember – és asz hossz lenne – nattyon hossz.

(Gondterhelten.)

Báhcsak itt lenne már! Báhcsak...

(Meglátja a lepedőt. Örömmel.)

Goott! hát méghiscsak itt járt... akkoh minden hendben fan.

(Csodálja a koromlenyomatot.)

Ó, kifálló – kifálló, s esztet ety olyan físzkó csinyállja, ki semmit, de semmit nem ért a Művészethez.

(Tiszta felével felfelé fordítja a lepedőt, és letakarja vele a rongyos kanapét.)

(Leroux család be – Leroux papa és Leroux mama, Marie, Cecile és Chicago. Melankolikus kézrázás Dutchy-val.)

(Chicago idétlenül téblábol, a többiek szomorúak. A nők és az öregember ülnek. Dutchy áll. A Leroux család ruházata olcsó és egyszerű, de tiszteletreméltó. Dutchy ruhája kopott; díszes egyetemi sapkát hord, kardkötőt és a német egyetemi hallgatók magas szárú csizmáját, állán pedig angoltapasz árulkodik egy nemrég lezajlott párbajról. Chicagót mintha skatulyából húzták volna ki, de ruhái olcsók és meglehetősen ócskák. Marie csendesen sír; feje a Cecile ölében, aki haját simogatja.)

Papa: Nagyon nehéz. Az Istenért, bár itt lenne már, és tudatná velünk a legrosszabbat.

Chicago: Mikor kell érkeznie?

Papa: A párizsi gyorssal, délben.

Chicago: Begyűjti a pénzt?

Papa: Legalábbis megpróbálja.

Chicago: Akkor pontos lesz.

Papa: Hát ismered?

Chicago: Hogy én ismerem-e? Meghiszem azt!

Papa: Te is tartozol neki? Téged is szorongat?

Chicago: Mindnyájunkat. Millet-ét is.

Dutchy: Jesszus, François Millet, chát ő...

Chicago: Ó, igen, igen, nyakig benne van ő is. Ha ő nem lenne, mindannyian, ezek az ifjú művészek – bajtársak és hódolók, akik körülötte forgunk és meleget adó fényében úszunk, akárcsak ott fent a többi planéta forog a saját napja körül – mind éhen vesztünk volna az idén.

Dutchy: Blanéták nem fésznek échen, azok nem esznek semit.

Chicago: Ne szakíts félbe. Savanyú káposztán érlelt asztronómiai vélemények nem érnek egy fabatkát sem.

Dutchy: (Magának.)

Schikágó már sak ilyen. Soha nem á ténný – mindig sak a poézia. No, hát a blanéták márpedig...

Chicago: Mennyivel tartozik neki?

Papa: Ó, éppen eléggel ahhoz, hogy koldussá tegyen, ha behajtja – tizenötezer frank.

Chicago: Tyúha! Hogy tudott ilyen mélyre jutni?

Papa: Helytelen, buta dolog volt; de nem tudtam hová fordulni, és ő olyan simaszavú, kedves volt, és ígérte, soha nem fog erőszakoskodni. És most azzal fenyegetőzik, hogy elveszi a birtokot.

Dutchy: Ó, asz semmi. Ha mekfan ígéreth írásban...

Papa: De hisz nincs, nincs. Olyan kedves volt, hiszen, és azt mondta...

Chicago: Semmi baj, ha tanúk előtt ígérte, hogy nem lép fel erőszakosan, nincs mitől félni. A helyében én még nem adnám fel.

Papa: De, ó Istenem, nem volt semmiféle tanú.

Chicago: A fene egye meg, ez már baj. No, ez nagy baj. Bastien Andrének nincs szíve. Fánkot visel a helyén. Megkövesedett fánkot.

Cecile: Ez így van.

Chicago: Minden képkereskedő elég zúrós ügy; na, ehhez még egy kicsi uzsora...! Hm, és hirtelen miért olyan sietős neki?

Leroux mama: Marie ismét kikosarazta.

Marie: Mert nem szeretem.

Chicago: Áhá, értem. És emiatt gyanakodtok, hogy készül valamire.

Cecile: Nem, kedves – annál több. Konkrétan kimondja.

Papa: Itt van a levele. Olvasd el.

Chicago: *(Dünnýögve átfutja.)*

M...m, hát igen. Meglehetősen világos. M...m. Még egyszer megkéri. Ha a válasz ismét „Nem”, akkor „kellemetlen következmények” lehetnek kilátásban. Micsoda aljas gazember!

Dutchy: Kihífonn bárbájrát. Kereszdüldövöm rajta a gardomat.

Chicago: A gardodat, de sóska – a francia párbajban nem kard dívik, hanem pisztoly... harminc lépésről.

(Kopogás.)

Szabad!

(André jobbról be.)

André: *(Habozik, jól láthatóan elégedetlen a látvánnyal.)*

Bizalmas körben óhajtottam önökkel találkozni – ragaszkodom hozzá, ha szabad...

Cecile: Nem szükséges intézkednie. Jó barátok.

Papa: Kérem, ne zavartassa magát miattuk.

André: Megkapta a leveletem?

Papa: *(Izgatottan.)*

Igen. Minden olyan hirtelen történt – olyan váratlanul – olyan – olyan – felkészületlenül ért.

(Felemelkedik, kérőn fordul hozzá.)

Sajnálom, nagyon sajnálom, hogy nem vagyok képes vissza – vissza – de, időt ad még nekem, tudom, tudom, hogy nem fog erőszakoskodni. Hisz megmondta...

André: Megmondtam? Mit mondtam én meg?

Papa: Hogy nem fog erőszakoskodni.

Mama: Igen, igen, én is emlékszem, még akkor mesélte nekem az uram. Legyen jó, legyen megértő, kedves Monsieur André, olyan nehéz idők jártak szegényre mostanság; és a férjem – nos, hisz tudja, számított a kedves ígéretére, és...

André: Kérem, ne bonyolítsák az ügyet képzeletbeli ígéreteikkel...

Papa: Képzeletbeli!

Mama: Ó!

Cecile: Tyű, te görény!

André: Jó, hát ezt a kifejezést használtam. De hagyjuk ezt már. Legyenek belátással. Nézzék a dolog gyakorlati oldalát; bizonyára meg fogják érteni... Egy felől egy nincstelen szerelmes; másfelől pedig egy kérő, akinek igen is nagyon jól megy,

növekedőben az üzlet. Szeretem annyira a lányukat, mint ő; kényelmes otthont biztosítok neki, boldoggá tehetem. És ő – meg tudja ezt tenni?

Cecile: De ember, annak a lánynak a szíve...

André: Ez a 25 éves fiú – ez az ismeretlen festő, ez a – ez a François Millet, vagy Miller, vagy Milton, vagy hogy hívják – sosem tudom megjegyezni a nevét. – Meg tudja mindezt adni neki, kérdezem én? Még egy képet sem tud eladni, hogy az életét megmentse – még csak odaadni sem tudja valakinek.

Dutchy: Nohhát, esz már ikhaszán a mághá hibája.

André: És arról nem is beszélve, hogy tartozik – nyakig ül a tartozásban –, tökéletesen, reménytelenül eladósodott. Csak nekem tartozik 2500 frankkal. Ha a lány hozzám jön, az önök tartozása kifizetődött. Mondom, feltörőben az üzlet. Ne ügyetlenkedjenek – nem fognak félredobni engem egy ilyen gyámoltalan festő miatt – egy ilyen tehetség és jövő nélküli taknyos miatt. Beszéljenek.

(Szünet.)

Papa: Nehéz; nagyon nehéz, mikor így sarkosítva vannak a dolgok. Különben is nem nekem kell... Adj neki választ te, kislányom.

Marie: Nem, apám, nem. Kímélj meg engem ettől.

(Érzelmait visszafojtva.)

Te adj neki választ, és úgy lesz, ahogyan te döntesz.

Papa: Jól van, kicsikém – tudom már, hogy helyén van a szíved. A kisasszony válaszolt, uram.

Marie: Nem, apa – ne tedd. Hogyan juttathatnálak téged koldusbotra? Képtelen vagyok rá..

Papa: Kislányom, válaszolj erre az egy kérdésemre – csak erre az egyre. Szeretted ezt az embert?

Marie: Nem.

Papa: Na jó, és még egyre. Szeretted François Millet-et?

Marie: Igen.

Papa: És szeretted őt annyira, hogy elviselj érte szegénységet és minden nyomorúságot?

Marie: Ó, éhezést, szomjúhozást, hideget, mindent!

Papa: Úgy lesz, ahogy a lányom akarja – Mama?

Mama: Isten segítse meg, úgy legyen. Mi is elviseltük fiatal napjainkban.

Papa: És még boldogok is voltunk.

Mama: De mennyire!

Papa: Megvan a válasza, uram.

Chicago: *(Megfújja a képzeletbeli harsonát.)*

Dutchy: *(A két idős ember felé, helyeslően.)*

Kheszet hrá!

(Lelkes kézfogások.)

André: És íme, az én válaszom. Holnapután lejár az idejük, délután 6-kor, és jövök foglalni. Addig szerezzék meg a pénzt, ha tudják!

Chicago: Na gyerünk, ne szájaljon itt tovább!

André: Elnézést, nem önhöz beszéltem.

Chicago: Én viszont annál inkább.

André: *(Marie-hoz.)*

Kisasszony, csak egy valamit szeretnék mondani önnek...

Cecile: Kérem, hagyjon neki békét. Édesapám már választ adott önnek – most menjen.

André: Nem illik önhöz, hogy olyan magas lóról beszél – egyikükhöz sem illik. Koldusok! Mindenetek az enyém – az én pénzemen lett vásárolva. A ruha rajtatok; ha levennétek magatokról azt, ami az enyém, annyi sem maradna rajtatok, amivel..

Chicago: Úgy. Jobb, ha most elmegy – még a végén felizgatja magát. Engedje meg *(meghajol)* hogy utat mutassak.

(Fülénél, vagy karjánál fogva – ahogy tetszik – kivezeti.)

Dutchy: – Enkhegye mekk.

(Meghajol. A cilindert André fejébe nyomja és lehúzza a szeméig.)

Szalaggy a mamáhosz, huss.

André: *(Az ajtóból visszaszól.)*

Hallani fogtok még rólam. Mind!

(Jobbra, ki.)

Marie: *(A szüleikhez megy, akik simogatják.)*

Sajnálom. Annyira sajnálom.

Papa: Cs – cs! Jól van – jól van, semmi baj, felejtsd el az egészet.

Chicago: *(Képzeletbeli tangóharmonikán játszik és énekel.)*

Örüljünk és víga...

(Képzeletbeli dob – masíroz. Megáll. Körbenéz. Komolyan és lelkesítőn megszólal.)

Vidáman – csak vidáman – most jön még csak a java!

Cecile: Ugyan hallgass, Agamemnon.

Dutchy: *(Jámbor borzalommal.)*

Asz a néf – du liiieber Gott!

Cecile: Az ég szerelmére, semmi okunk a vidámságra.

Chicago: Nehogy azt gondold, drágám. A párizsi hotelekben nyilvántartott összes külföldinek írtam – pillanatokon belül özönlenni fognak ide – *(kezével seprő mozdulatot tesz a képek felé)* – ezt az egész kiállítást egy órán belül eladjuk. Ugyan, senki nem fog éhezni.

Marie: Hagyd, ha tud, hadd legyen vidám. Nekem nagyon jót tesz a látványa.

Dutchy: Eladni! Nátyszerű, jó képek, de ... hoty tudnád te eladni őket.

Chicago: Ó, majd meglátjátok.

(Cecile-hez.)

Édesek közt a legédesebb, drágaságok közt a legdrágább...

(Hevesen átkarolja a derekát, a lány ellöki magától.)

Cecile: Ne csináld! Ne itt, mindenki előtt.

(A fiú turbékolva enyeleg. Csókkal próbálkozik – a lány pofon üti.)

Chicago: *(Szemrehányóan.)*

De drágám – mindig ilyen vagy, mikor nyilvánosan megcsókolak.

Cecile: Én, nem! Úgy értem, te ne.

Chicago: Ne, mit?

Cecile: Csókolj meg nyilvánosan.

Chicago: Nahát, és ez talán az én hibám?

Cecile: Nem mondtam, hogy bárkinek is a hibája lenne. Hibája? Bűntény, erről van szó!

Chicago: *(Higgadtan.)*

Ó, csak ennyi? Hát azok engem nem érdekelnek. Hé, a gyászolók már gyülekeznek.

(Idős hölgyek tódulnak befelé nagyon szomorúan jobbról. Madame Audrienne, Madame Bathilde és Madame Caron. Hájuk szürke, életkoruk 55-től 65-ig terjed. Kényelmes kisiparos népség, semmi stílus, semmi divat. Egy-két akkord a nemlétező bendzsón – lágyan énekel magában, miközben hajlongva köszönti a látogatókat Dutchy-val.)

(Buffalo gals won't you come out to-night...)

(Az idős hölgyek mindenkivel kezet fognak, és siratják egy kicsit a családot. Nem ülnek le. Dutchy, Cecile és Chicago félrevonulnak, és külön csoportban állnak; nem hallják, ami következik.)

Madame Audrienne: Éppen most váltunk el attól a zsugorítól. Elmondott nekünk mindent.

Madame Bathilde: Úgyhogy idesiettünk, hogy mellettetek legyünk, és megvigasztaljunk.

Mama: Milyen kedves tőletek. Nehéz napok köszöntöttek ránk.

Madame Caron: Azt mondja, hamarosan idejön a fiatal Millet-vel találkozni – és fenyegetőzött.

Papa: Mit mondott?

Madame Caron: Nem pontosított és...

Madame Bathilde: Azért két dolgot elég pontosan megmondott. Azt mondta, a fiatal Millet tartozik neki egy halom pénzzel, és ha nem fizet, törvényre viszi, és még ezt a kiállítást is tönkreteszi.

Papa: Hogyan?

Madame Bathilde: Ó, én azt nem tudom. Ilyen vagy olyan gonosz trükkkel, gondolom.

Marie: Mennyire kegyetlen! Nem is értem, hogy lehet valaki ennyire sportszerűtlen.

Madame Audrienne: Ó, te, kedveském, sosem tudnál ilyen lenni; de hajjaaj, gyermek, ha majd jobban megismered a világot.... Gyertek, mindenki, otthon nálam vár minket egy kis harapnivaló, és mindent átbeszélünk, és jobban fogjátok magatokat érezni. Gyerünk, amíg még meleg – mindenki!

(A társaság az ajtó felé tódul.)

Chicago: Ez azt jelenti, hogy én.

(Megmozdul.)

Cecile: Persze – amennyit ez a szó jelenthet. De annyit azért nem jelent, amennyit te szeretnél.

Dutchy: *(Előrelép és csatlakozik Marie-hoz.)*

Ne átkótyyon, Marie, mintenkinek fan kicsi fel, kicsi le az élet, de ettyik sem tart soká.

(Az ajtóhoz kíséri.)

Marie: Kedves magától, hogy ezt mondja, Hans. Maga mindig olyan jó.

(Mindenki el, kivéve Dutchy-t és Chicagót.)

Chicago: *(Vizsgálja az Angelust.)*

Mondom én neked, Dutchy, ez az egész gyűjtemény Koh-i-Noor-ja.

Dutchy: Igen, esz á gép bésszél – éccérűen bésszél!

Chicago: Á, nagyszerű! Ez a helyes kifejezés, – nagyszerű!

Dutchy: *(Szívére teszi a kezét.)*

Itt érszek. Mikor ránész, házámegy Németország – hászáfisz ő.

Há ránésszek á gép – *(kezét füléhez emelve hallgatózik)* – mésszé – mésszé ott lennt hallgátni a téplom bim-bám – olyan finom – olyan mésszi – und olyan édes – und das ist hászá, und esz fáj szíf.

Chicago: Fején találtad a szöget! Ez az! Nem sokat tudok a katolikus országokról, de én magam is valami hasonlót érzek. Hát ez a nagy próba – no, ez nagyszerű művészet, és a nagy művészetnek, a kiváló művészetnek nincs nemzetisége.

Dutchy: Ó, íty fan esz, Schikágó. Esz á gép felemel egész á ménnyorszák!

Chicago: Nézd ezt a nemes egyszerűséget! Semmi flanc, gőgös vonalvezetés, semmi trükközés a színekkel, semmi teatralitás; csak ez az ünnepélyes félhomály és ama borongó messziség, melyet csak a kémények szűrnak át, és az a két alázatos figura, mennyire szegényesek kívülről, és mily gazdagok belülről Isten békéjével a szívükben. Dutchy, inkább lennék ennek a képnek a festője, mint... figyelj ide, ez a kép ma nagy áttörést fog hozni – meglásd.

Dutchy: A mághásságosrá mondom, én is nátyon hemélem.

Chicago: Reméled? Én tudom. Fogadok veled, hogy François Millet egy éven belül ünnepelt művész lesz. Gyerünk, fogadjunk!

Dutchy: De hén nem akarok ellene fogad. Én akarom, ez megtörténik.

Chicago: No, hát éppen így fog megtörténni. Semmi kis babonaság nincs benned?

Dutchy: Schikágó, igazad van. Mindig én fogad valami ellen, mindig az nyeri, mindig, mindig! Mennyibe fogadunk?

Chicago: Száz frank.

Dutchy: Rendben.

(Kiforgatják zsebeiket és kitesznek késeket, pipákat, gyufát, dugóhúzókat, zálogcédulákat és különböző más kacatot.)

Dutchy: Nem nincs megh asz a pénz.

Chicago: No, hát éppenséggel nekem sem. Mennyid van?

Dutchy: Tizenöt sou.

(Feltornyozza az aprópénzt.)

Chicago: Ugyanannyi, centre pontosan.

(Ő is feltornyozza az aprót.)

Fogadjunk! Kinél lesz a tét?

Dutchy: Ná-há – nosch, ezekben a bizonytálán idők.

Chicago: Értettem. Nálad lesz a sajátod, nálam meg az enyéem.

Dutchy: Jobb esz íty. Még jöhet esz a finansziális kríziszsz. Újság ásztt mondjá, a Bank of England tártálék lent fan harmincenégy millió font.

Chicago: Nem!

Dutchy: Újság montya!

Chicago: Ez majd jól felhajtja az árakat. Mi a jó bűdös fene lesz velünk? Mondd – és hogy intézzük a tét többi részét?

Dutchy: Mért nem írunk pappírt?

Chicago: Ez az!

(Ír.)

„Alulírott Agamemnon Buckner fogad a fennmaradó száz frank erejéig – ez lévén 95 frank és 5 sou – a 15 sou már effektíve („effektíve”, ez jó!) letétben van – hogy François Millet 12 hónapon belül ünnepelt művész lesz a mai naptól számítandó, és Hans von Bismarck is fogad ennek az ellenkezőjére.” Így, ma este adok belőle egy másolatot.

(Felnéz.)

Itt vannak a fiúk.

(Bejön a négy tanítvány nemzeti viseletben. Ferguson, Everest és O'Shaughnessy szintén be. Mindnyáján meglehetősen kopottas, viselt ruhában vannak.)

Sorakozz! Figyelem! No, fiúk, készüljetekek fel a látogatók fogadására és az üzlet lebonyolítására. Tapadjatok rájuk – a sarkukban legyetek – senkít ne engedjetekek elmenni képvásárlás nélkül bármí áron. Kétszáz frankért adjátok a kisebb, jelentéktelenebb képeket, ha tudjátok – ha nagyon muszáj, kérjetekek kevesebbet, de adjátok el mindent. A fontosabbakért többet kérjetekek. A helyzet kritikus – a farkas az ajtóban csahol –, de mikor e vásárnak vége, felvirágozunk, és kimászunk a bajból. Bastien André visszasírja még, hogy mikor François Millet-vel szerződött ezekre a képekre, bár maradt volna meg az üzlet mellett. Mikor majd meglátja az Angelust...

Everest: Akkor sírja majd igazán vissza az üzletet.

(Helyeslő mormogás.)

O'Shaughnessy: Úgy van.

Chicago: Most következik a mi nagyjelenetünk, fiúk. Kitartani az utolsó emberig!

(Miközben beszél, kivesz egy vagy két tűt a zsebéből, és gondosan felszúrja O'Shaughnessy egyik lelógó kabátrongyát – hátralépve megvizsgálja a hatást, majd újrakezdi a szúrást. Ezt helyette másvalaki is megteheti.)

Ha minden más csődöt mond, ez majd megment minket. 2500 frankot kell kapnotok ezért a műalkotásért.

(Morgás.)

Valaki adjon még egy tút. Ó, tudom, hogy ez kicsit erősnek hangzik, de nem számít. Mégér annyit, és ne engedjétek kevessebbért elkelni. Névsorolvasás. Sandy Ferguson.

Ferguson: Jelen!

Chicago: Fülön csípni a presbiteriánusokat! Ez egy szent háború. Szent háborúban a szentségnek nincs helye. Kifosztani őket!

Ferguson: Meglesz!

Chicago: Charley Everest!

Everest: Jelen!

Chicago: Lépj törzsed élére – egyetlen angol sem menekülhet.

Everest: (Bólint.)

Chicago: Phelim O'Shaughnessy!

O'Shaughnessy: Jelen'ram!

Chicago: Búvöld el a hölgyeket.

O'Shaughnessy: Szakmám ez, uram.

Chicago: Alfonso de Alcantaray Salvador de Toledo!

Alfonso: (Arisztokratikus meghajlás.)

Chicago: Segédkezz O'Shaughnessy-nek. Mohammed Ali ben Omar!

Omar: (Szálám, kezeit szélesen kitárja.)

Chicago: Li-Hung-Chang!

Chang: (Kínai meghajlás.)

Chicago: Juggernaut Jamboree!

Juggernaut: (Hindu szálám.)

Chicago: Segédkezz a tömegnek!

Chang: Én csinálom mindenki vesz – angol embel, ílembel, melikai embel – mindenkit csinállok vesz. Nem vesz, mondok „Menj á pokolig!”

Chicago: Minden tehetsége megvan hozzá, hogy kereszténnyé váljon. Vonuljatok a helyeitekre, fiúk.

(Szétoszlanak.)

Dutchy, ajtónálló vagy és rendőrség. Készüljetek, vonat érkezik Párizsból.

(Mindenféle emberből álló tömeg vonul be. Köztük André és jó néhány cimborája. Hosszú hajú művészek a Quartier Latine-ből kezdet ráznak a fiúkkal. A képeket vizsgálva körbejár a tömeg, a fiúk kísérik őket, magyaráznak, csevegnek velük, O'Shaughnessy teljesen átadja magát a hölgyeknek. A kiállítás ideje alatt folya-

matosan jönnek-mennek az emberek – rikkancs-fiúk, virágárus lányok, kintornások, parasztok, munkások, szerelők, nagy batyukat cipelő asszonyok, kisbabák, kosarak stb.)

André: *(Félre a cimboráknak.)*

Legyetek résen – hiúsítsatok meg minden eladást.

(Bólintanak.)

Basil Thorpe: *(Az Angelus előtt – André hallótávolságban.)*

Hűha, milyen jó képnek látszik. Bárcsak konyítanék legalább valamit a festészethez.

(Everesthez fordul.)

Bocsásson meg, hozzám szólt?

Everest: Csak annyit mondtam, a kép valóban jó.

O'Shaughnessy: *(Megpróbál eladni egy másik képet – az egyik cimbora mellette rontja az üzletet. Egy hölgyhöz.)*

Kezcsókolom a dupláját éri – szavamra.

Basil Thorpe: Nekem is úgy tűnik, de hát nem értek hozzá. A művész neve – képtelen vagyok a nevét megjegyezni.

Ferguson: *(Egy skót vevőhöz.)*

Nézze ezeket az elegáns vonalakat, mennyi báj árad belőle! Ó, ennyi pénzért még csak hasonlót sem talál sehol ebben az árnyékvilágban.

Everest: Nem, nem N...M. Millet – François Millet.

Thorpe: Miller. Nem emlékszem i...

Everest: Nem Miller – Millet.

Thorpe: Ó köszönöm. Franklin Millet. É....

Everest: François Millet.

Thorpe: Köszönöm ismét. Nagyon jónak látszik. Gondolja, hogy ismert lesz?

Dutchy: *(Egy vevőhöz egy másik képért.)*

Ozért á kép? Gott im Himmel!

Everest: Kétség kívül. Semmi kétség a világon. Az a kép ezer fontot ér majd egy szép napon – talán többet.

Thorpe: Te jó ég! Hallottunk már ilyeneket. De senki meg nem mondhatja, mikor fog ez megtörténni. Vajon mennyi lehet az ára.

Chang: *(Egyik vevőjéhez.)*

Menj á pokolig!

Everest: *(Bizonytalan – összeszedi minden bátorságát, és kívágja.)*

Eze... hárromezer frank.

(Félre.)

Még nekem is eláll a lélegzetem!

Thorpe: (*Elgondolkodva.*)

Megvenném. Erősen gondolkodom rajta, hogy megv...

O'Shaughnessy: (*Egy hölgyhöz.*)

Csókolom a kicsi kezét, hát a vászon többbe kerül!

Everest: (*Félre – izgatottan.*)

Megvan a kismadár – megfogtam, itt a markomban! Jupiterre, minden bajunk megoldódott, és a jó öreg Millet megszabadul!

Thorpe: Igen... – megveszem.

Everest: (*Félre.*)

Ó, Isteni!

Thorpe: Mondja csak, fiatalember, honnan tudja, hogy egy kép jó?

Everest: Mert magam is művész vagyok.

Thorpe: (*Gyanakodva pislog.*)

Talán..... Ön Mr. Milton?

Everest: Én? Millet? Nem, uram.

Thorpe: Oh, – pardon. Nem akartam megbántani – ne vegye rossz néven.

Chicago: (*Egy vevőhöz.*)

Ó, valóban, nem – megéri az utolsó kiadott krajcárt is.

Thorpe: Egyre jobban tetszik – valósággal a hatalmába kerít. Ha – esetleg, hm, ha megkaphatnám kétezeröttszázért...

Everest: (*Azonnal rávágja.*)

Én, én, én azt hiszem, megkaphatja, uram.

Thorpe: (*Gyanakodva.*)

Ön személyesen érdekelt a kép eladásában?

Everest: (*Dühös magára, de palástolja.*)

Igen, uram, olyan formában és mértékig, hogy Mr. Millet nagyon kedves, jó barátom, és ami az ő érdekeit szolgálja, abban én mindig segítek neki.

Thorpe: Ó, értem. Természetesen. Nagyon szép és kedves dolog. Nos, ha itt lenne és elfogadna 2500-öt...

Ferguson: (*Egy vevőhöz.*)

Nem mondom, ha megállapodunk 275-ben, nem bánja meg. (*Az egyik cimbora beleüti az orrát.*)

Everest: Mehetek megkérdezni a művészt az árról, uram?

Thorpe: (*Megint gyanakodva.*)

Nos, n- neem... Még gondolkodom rajta egy kicsit! Először még gondolkodom egy keveset. Megemlítheti neki – persze nem, mint ajánlatot, nem, nem ajánlat, csak u...

Everest: Pár perc múlva visszajövök, uram.

(Kifele menet O'Shaughnessy-nek.)

Markold meg az érzelmeidet, és ne engedd, hogy túlságosan nagy zajt csapjanak. Merem állítani, hogy eladtam az Angelust – nem, eladtam... most kapaszkodj meg, mert mondom – két-ezer és öt-száz frankért!

O'Shaughnessy: Az anyja ú...

Everest: *(Kezével eltakarja O'Shaughnessy száját.)*

Csönd, te csirkefogó! Mondd meg a fiúknak.

(Áttör a tömegben és eltűnik.)

(A hír szájáról szájra terjed az Összeesküvők és Tanítványok között – nagy izgalom – némajáték – szenvedélyes kézfogások, ölekezés, poharazás stb...)

André: *(Thorpe-hoz.)*

Bocsásson meg – Lord Palmerston, ha nem tévedek?

(Thorpe elégedett.)

Nem, ó, már látom, hogy tévedtem – félrevezetett a bámulatos hasonlóság. Soha nem találkoztam őlordságával, de portréi mindenhol ott vannak, természetesen. Részesültem abban a megtiszteltetésben, hogy őlordsága kollekcióját számos festménnyel gyarapíthattam.

Thorpe: Akkor ezek szerint ért a festményekhez?

André: Igen, a szakmám érteni hozzájuk.

Thorpe: Akkor lenne olyan kedves elmondani nekem, mit gondol erről a kiállításról?

André: Nos, hát – *(szünet)* – néhány keret nagyon jó.

Thorpe: Keret!

André: De hát ugye mind kölcsön vannak – a képkereskedőtől kölcsönözték. A művész embert megpróbálóan küszködik – ezt meg kell hagyni – de ahol a tehetség ennyire hiányzik...

Thorpe: Tehetségtelen, igaz?

André: Ó, nem teljességgel – van valamicske, kicsi, de... próbáltam segíteni rajta, felajánlottam, hogy egy éven keresztül megveszem a képeit darabja száz frankért, abban az esetben persze, ha megüt egy bizonyos mércét. Nos, itt van az eredmény.

(Körbepillant a helyiségen.)

Három darab elfogadható; a többi teljes csőd – amint láthatja.

Thorpe: Micsoda, ezek nem érnek darabja száz frankot?

André: A keretek, azok igen – de, mint már mondtam...

Thorpe: De ez itt?

André: No, ez már jobbacska. Ebben már megcsillan valami kis érték. Nem készült el éppenséggel időre, de azt hiszem, ezt megveszem.

Thorpe: Száz frankért?

André: Igen. Úgy gondolom, tulajdonképpen a négy-szeresét éri.

Thorpe: *(Körbepillant, meglátja a közeledő Everest-et. Everest megáll szót váltani a Fiúk egyikével.)*

Bocsásson meg, uram; találkozóra sietek.

(Thorpe ki.)

Chicago: *(Egy vevőhöz.)*

Nos, tehát, mondjuk, legyen 750 a háromért?

(Kéményseprő be.)

Kéményseprő: *(Almát majszolva megáll a keféivel és táskájával az Angelus előtt.)*

És ezt Művészetnek nevezik!

(Más képeket rosszállóan mustrálva továbbmegy.)

(Kéményseprő ki.)

Egy Cimbora: *(Néhány képre rámutat.)*

(Chicago-hoz.)

Nos, ez – meg ez – és azok ott – megvenné 1500-ért.... ha

(Némajáték alkudozás, érvelések – egy másik Cimbora eltereli a vevőt és kikíséri a helyről.)

André: *(Félre. A tömeg ez alatt lassan szétoszlik.)*

Á igen, Monsieur Millet, megtarthatja a szerelmét – aztán következőnek szintén magáé lesz az éhezés és az a jó adag étvágy is, ami ezt kíséri. Holnapután beugrom; és lesz egy jó kis aukció – és megvásárolom ezt mind egy dalért.... és, és elégetem őket – igen, és akkor Ön tönkrement. Jó képeket festett – igen, mind jó képek. De ez – ah, ez már-már nagyszerű!

Chang: *(Egy vevőhöz.)*

Menj á pokolig.

Ferguson: *(Egy vevőhöz.)*

Rendben van. Ez valójában sokkal többet ér, de...

(André közbelép, hogy beszéljen vele, miközben az egyik Cimbora kitessékeli a vevőt és beszélgetve kimennek. Mások utánuk mennek, André csatlakozik az utolsó elmenőhöz. Az idegenek mind elmennek. Hosszú szünet.)

O'Shaughnessy: *(Gyászosan.)*

Egyetlen kép sem kelt el.

Ferguson: Ez a lehető legtitokzatosabb dolog. Én magam legalább 300 frank értékben árultam.

O'Shaughnessy: Én meg a duplájáért.

Dutchy: Én mekkh szinthen, Isten az Attyhám.

Everest: És az az angol. Annyira voltam kénytelen magára hagyni, míg megtanácskoztam azt a dolgot – és Jupiterre, 2 – ezer – ötszáz – kemény – frankba került! Gondoljatok csak bele.

Chicago: Három festményre volt vevőm, úgy 700 frank értékben és még hatra 1500 értékben – az egyik eltűnt, a másik pedig végül kihátrált az üzletből. ... Tönkrementünk... csőd!... Felfoghatatlan!

Cecile: Gyalázat!

(Hosszú szünet; szomorú viselkedés.)

Chicago: *(Képzeltbeli flaszoleten játszani kezd – abahagyja. Szomorúan megszólal...)*

Fel a fejjel – most jön még csak a java. ... Itt van François Millet!
(Millet belép. Marie odamegy hozzá.)

Marie: Olyan sokáig voltál oda!

Millet: Örülök, hogy hosszúnak tűnt neked, édesem.
Nos, fiúk, milyen... de hisz nem is kell elmondjátok...
(Belép André, jobbról.)

Monsieur André?

André: Gondolom, kitalálja, miért jöttem...

Millet: Azazhogyz...

André: A kétezer-ötszáz frankomért.

Millet: Milyen formában tartozom önnek 2500 frankkal?

(Az esti szürkület kezd besűrűdni a helyiségbe.)

André: Hát nem tőlem kölcsönözte?

Millet: Nem, uram, számlára vettem.

André: Milyen számlára?

Millet: Az ez évi képek számlájára. Itt vannak. Ön szívesen visszautasította őket. Ez nem az én hibám. Megpróbáltuk eladni őket, és visszafizetni a pénzét. Úgy találom, ez nem sikerült. Fogja a képeket – vigye el őket.

André: De nekem nem kellene.

Millet: Ez viszont már nem az én dolgom – tartsa magát a szerződéshez.

André: A szerződés szabad kezet ad nekem, hogy annyit vigyek, amennyi tetszik nekem, a többit pedig itt hagyhatom. Nekem egy sem kell.

Millet: Szabad kezet?

André: Felolvasom magának. „Ezennel alulírottak meg-
egyeznek, hogy Bastien André megveheti a François Millet által festett
összes festményt a mai dátumtól számított egy évig; az áruk 100 frank
képenként.” Megveheti. Találunk bár egy célzást is arra, hogy veszi?

Millet: Nem, nem találunk. De ez semmi. Felhívtam
erre még akkor a figyelmét.

André: Mire?

Millet: Arra, hogy megveszi-t kellene beleírunk, mire
ön azt mondta, úriemberek közötti szerződések nem térnek ki
ilyen apróságokra.

André: Ezt mondtam, mi? És maga ekkor mit gondolt
erről?

Millet: Ugyanezt gondoltam.

André: És most, mit gondol?

Millet: Most is ezt gondolom.

André: Ah, milyen ravasz. És ön erre emlékszik, hogy
én ezt mondtam, ugye?

Millet: Tisztán és világosan.

André: Nos, én nem. Talán tud tanút állítani?

Millet: Nem volt tanúja beszélgetésünknek.

André: Akkor lesz kedves elfelejteni fantáziájának e képzelt
ostobaságát. 48 órát adok, hogy azt a pénzt visszafizesse, vagy...

Millet: Megfeledkezik magáról, Monsieur André, ön
éppen egy olyan kifejezést használt, amit maradéktalanul mó-
dosítania kell. Mégpedig azonnal. Időközben ajánlatom a követ-
kező. Vigye az összes képet, beleértve az újat is, és ezzel rendez-
tük a számlát. Az Angelusra nagy jövő vár.

André: Megtagadom.

Millet: Így is jó.

André: Hónapokkal ezelőtt ön közém állt és... ah, de
hisz ez nem számít. Megmondom önnek nyíltan, én akkor elhatá-
roztam, hogy mindent megteszek, hogy ön ezt nagyon megbánja.
És meg fogom tenni. Tönkreteszem... érti? – tönk-re-te-szem.

Hölgyek: Gyalázat!

Millet: Namármost, a kifejezés, amit használt. Elérke-
zett az ideje, hogy visszavonja.

André: *(Csettint az ujjával.)*

Ezt neked és a te...

*(Millet nekiugrik, de a többiek elvonszolják, és kituszkolják
André-t az ajtón. Visszadugja a fejét és bekiáltja:)*

Két nap a visszafizetésig – ezt ne feledd!

(André ki.)

Everest: Végünk van.

Millet: Igen; ez a helyes kifejezés.

Ferguson: Mégis, egy ideig olyan biztatóan nézett ki minden.

Millet: (Szomorú.)

Ah, most már mit számít az. Mindennek vége. Mindent megtettem ezekben az években, amit egy ember megtehet, hogy... hogy... keményen dolgoztam... igaz hitben... elfáradtam.

Marie: Ne add fel, François, ne add fel.

Millet: Tönkretettem a te életedet is, édes. Ez a legnehezebb része.

Marie: Dehogy tetted, áldás vagy te nekem. Ne add fel – értem ne. Ó, François, bárcsak segíthetnék neked. Meghálnék érted.

Millet: Elhizsem.

(Félre.)

Hát még én mennyire meghálnék érte. És akkor egy szerencsés csillagzatú jótét lélek megmenthetné és boldoggá tehetné.

Dutchy: Nézd ász! Ász Ánghéluszt! Bhólont filágh esz – mindig is ász folt. Mikor fan neki naty Maszter, nem hiszi el – und hágyja éhen feszni. Und mikor hálott, und már khéső fán, asz ő nefe betölti ász egész filágh, und á gászdzág jhön!

O'Shaughnessy: Halott, ez a helyes kifejezés.

Marie: Hát igen, ez a helyes kifejezés.

Chicago: Az, és micsoda gyalázat. És éppen ez fog történni, mikor már a mi jó öreg Millet-énk nem lesz.

(Odamegy, és kezet ráz vele.)

François, legjobb barátunk voltál nekünk, fiúknak valaha... valaha...

(Nagy érzelmek – lehajtott fővel elmegy, önkéntelenül pengét néhányat a képzeletbeli dorombon.)

Mama: Éjszaka lett.

Papa: Igen, mennünk kell.

(Kezet fog Millet-vel.)

Nagyon sajnálom, ami veled történt, szegény fiú, Isten a tanúm, mennyire sajnálom. Ha csak segíteni tudnék – de hát ez a fickó engem is tönkretett.

Millet: Isten áldja a jó szívét.

(Marie búcsúzik Millet-től.)

Mama: (Millet-hez.)

Isten legyen veled, fiam. Gyere el hozzánk reggel.

(Elvonul Marie-val, Dutchy-val, O'Shaughnessy-vel, Fergu-
sonnal és Everest követi őket.)

(Mindezek ki.)

Everest: (Visszaszól.)

Találkozunk velük otthon és gyere vissza.

(Chicago és Cecile hátul indulni kezdenek.)

(Cecile ki.)

(Az idegen tanítványok lehajtott fővel ülnek melankolikus test-
helyzetben. Millet leroskad egy székre, és fejét kezébe temeti.)

Chicago: (Visszapillant – odamegy Millet-hez, kezét
gyöngéden a vállára teszi, érzelemtől átfűtött hangon, akadoz-
va megszólal:)

F – fel a – fej- jel – most jön cs...

(Képtelen befejezni.)

(Orrot trombitálva ki.)

(Szünet; a fények tompulnak.)

Millet: (Feláll, gondolkodik – kezével végigszántja a
haját – ránéz a mozdulatlan csoportra. Félre.)

Jobb így.

(Gyertyát gyújt.)

Olyan bizakodó voltam – valamikor. ... De – minden olyan....
olyan... semmitmondóvá vált.

(Becsukja az ajtókat, és tüzet gyújt a szenesserpenyőben.)

Fiúk!

(Felnéznek.)

Köszönjétek el tőlem – és menjétek.

(A szenesserpenyő felé int a fejével.)

A spanyol: Értem. Köszönöm ezt a jó gondolatot. Kö-
szönjétek el tőlünk, fiúk.

A török:

Nincs mit ennünk – hogy éljünk így? Kismet. ...Meg nagyon
írva. Én is maradok.

Chang: Lendben van. Flançois nagyon jó barát Li-
Hung-Chang. Én nem hagyom Flançois. Ő hal, én is hal.

(Mindnyájan kezét fognak, és felkészülnek a halálra. Amint
nagy hullámokban gomolyogni kezd a füst, jelentkeznek a tü-
netek – pillanatra felülnek, bódultan, zavarodottan körbenéz-
nek – kezét homlokhoz, szívhez, torokhoz emelnek – nyögések
– zihálás – fuldoklás hangjai – majd újra lefekszenek. Végül
hosszú haldokló lassú fuldoklás.)

Chicago: (Beront. Alig van rajta ruha, csupa hó.)

Hurrá, fiúk, megmenekültünk, meg-me-nekültünk! – Hel-lo, hát ez meg mi!

(Odarohan, vizet önt a szenes-serpenyőre és kívágja az ajtókat. Millet-ét kezdi élesztgetni.)

Ébredj – ébredj fel! Ó, nehogy meghalj – megmenekültünk, hát mondom, hogy megmenekültünk!

(Ferguson, Dutchy, Everest, O'Shaughnessy be.)

Mind: A szentségit!

(A tanítványokat kezdik élesztani és fokozatosan felrázzák őket.)

Millet: *(Elhalóan, nehezen beszél.)*

Ah, fiúk, miért tettétek ezt a gorombaságot velünk? Most majd marjon fokozatosan szét az éhezés?

Chicago: Nem, uram, szó sincs róla, nem lesz itt semmiféle éhezéses halál. Élni fogunk, méghozzá boldogan.

Everest: Élni? Mégis, miből?

Ferguson: Mire akarsz kilyukadni?

Millet: Boldogan? Hisz elenyészünk. Nem vertem nagy dobra, de nem járt étel a számban...

Chicago: Nos, járn fog, méghozzá hamarosan. Abban a pillanatban, ahogy innen elmentünk, belém hasított egy gondolat, nyakon vágott egy ötlet.

Dutchy: Hát uty is nészel ki.

O'Shaughnessy: Tényleg, hová tűntél el, mikor elváltunk?

Everest: Igen, igen mi történt veled?

Chicago: Maradjatok csendben, és engedjétek elmesélnem. Mondom, belém hasított egy gondolat. Míg ti hazakísértétek az embereket, én elrohantam a falu végén lévő monte di pietàhoz, és zaciba csaptam a kabátomat, mellényemet és nyakendőmet.

Dutchy: Jó gis öthleth!

(Pincérek be, ételt, sört, szivart és cigarettákat hoznak. Aztán pincérek ki.)

Chicago: És íme, az eredmény! Még nem valósíthatam meg a gondolatomat. Várjatok, és egyetek. Mondom, meg vagynak mentve!

(A Fiúk nekiesnek éhesen az ételnek. Néma rágások után.)

Millet: Annyira jó íze van! Meg kell bocsátanom neked.

A spanyol: Ah, soha nem esett étel ennyire jól.

Dutchy: Nháá, ákkoh ász á ghondoláth?

Ferguson: Ki vele!

Everest: Mi lesz már!

Chicago: Ez egyáltalán nem az én ötletem. Dutchy-é.

Dutchy: Ná was, hotyhoty?

Chicago: (Komolyan. Feláll.)

Éspedig a következő. Semmi értelme mindnyájunknak meghalni. Haljon meg csak egyikünk, hogy a többit megmentse.

(Szünet.)

Dutchy azt mondta: „Mikor van egy nagy Mester, az emberek nem tudnak róla – és hagyják éhen veszni: és mikor halott, és már túl késő, az ő neve betölti az egész világot, és jönnek a gazdagok.”

(Szünet.)

Egyikünknek halottnak kell tűnnie – nevet kell változtasson és lelép – a nevével mi betöltjük a világot, és jönnek a gazdagok.

(Bal kezével felemeli a poharát.)

François Millet-nek meg kell halnia!

Dutchy: Muramatyám esz cshodálathos!... Keszét rá!...

(Kezet ráz Chicagóval.)

Everest: (Felugrik.)

Háromszoros hurrá jötevőnknek, Chicagónak!

Mind: (Felugranak kivéve Millet-ét. Háromszor hurráznak, majd tigrisüvöltéssel rábódülnek.) **(Amerikai katonai szokás; mikor egy hőst megünnepelnek, tigrisnek nevezik ereje és bátorsága miatt, és az egész ünnepelő csapat rábódül, ahogy a tigrisek szoktak – a ford.)** (Énekelnek.)

For he's a jolly good fellow, for he's a jolly good fellow,
For he's a jolly good fellow, which nobody can deny.
Which nobody can deny, which nobody can deny,
For he's a jolly good fellow, for he's a jolly good fellow,
For he's a jolly good fellow, which nobody can deny.

(Leülnek – kivéve Chicagót.)

Chicago: (Hiteles érzelmi töltettel és ünnepélyességgel.)

Barátaim, ürítsük poharunkat állva és némán.

(Szünet, a többiek ünnepélyesen felállnak, és fejüket lehajtják – ketten, hárman leveszik fejfedőjüket.)

Szent emlékére annak, ki a bajban mindig támaszunk, vigaszunk és oltalmunk volt – a legjobb barátira, kit valaha ember ismert – a néhai Jean François Millet-re, aki békében alszik, Isten nyugtassa!

(Némán isznak.)

(Függöny lassan le.)

Második felvonás

Idő: két nap múlva.

Helyszín: Ismét a műterem.

A festmények fele, beleértve az Angelust is, eltűnt. A megmaradtak felén nagybetűs „Eladva” tábla. A legszembetűnőbb helyen két jókora festmény látható állványokon. Egyikük, a „Magvetők”, befejezett, a másikat *(majd az özvegy dolgozik rajta)*, éppen hogy elkezdték.

Minden jelenlévőn az a ruha van, mint korábban, leszámítva, hogy Chicago viharvert kabátot és nyakkendőt hord, melyeknek más színük van, mint a zálogházban hagyottaknak. A kabát állig be van gombolva, mert nincs mellénye. Egy óriási fehér vagy világossárga foltot varr keservesen egy öreg kék nadrág ülepére.

(Jelen van az öt Fiatal Művész, Barátok és a négy Külföldi Tanítvány.)

A tanítványok állványok előtt állnak, festenek. A Fiatal Művészek állványtól állványig haladva utasításokat adnak, hibákra mutatnak rá, néha ecsettel a kezükben javítanak – néha egy-egy megjegyzés; éppen egy tanítvány köré csoportosulnak. Egy tacsó meglehetősen nagy képe – a festményt a közönség is látja.

Everest: Azzal a kutyával valami nincs rendben.

Ferguson: Elrajzolt.

O'Shaughnessy: Nem, uram, ez nem keresztény kutya. Sosem láttam még ilyen kutyát.

Everest: Túl hosszú.

O'Shaughnessy: Meghíszem azt, hogy hosszú. Ez a leghosszabb kutya, amit valaha is l... – na hát, sosem láttam még ilyen hosszú kutyát.

Ferguson: Olyan, mint egy pad.

Dutchy: Ikasza fan. Asz a kutya kell neki skurc, rövidülés.

O'Shaughnessy: Milyen kutya ez egyáltalán? Valóságos kutya, vagy egy új kutyafajtának a terve?

Tanítvány: Tacsó.

Everest: Ó, így már érthető.

O'Shaughnessy: De akkor is, túl sok van neki farokból – soha nem tudná megcsóválni.

Everest: Nem, a farka rendben van. Mostanság mind így néznek ki. Valóban mondható, hogy túl hosszú, de ilyennek kell lennie, hogy harmóniában legyen a kutya többi részével.

Ferguson: Miért? Éppen most mondtad, hogy túl hosszú – tehát aránytalan. Hogyan fog akkor harmóniában lenni?

Everest: Ennek a kutyafajtának minden része aránytalan – aránytalanoknak is kell lennie, a harmónia végett.

Ferguson: Ó – most már teljesen világos.

Dutchy: Enkhem akkóh sem éhdekkel, íty nem lehet kutyát csinálni. Etyh ilyen farokh nem illendő kutyához. Ety ilyen farok asz lelóg und lelóg á föld és ott elfekszi und beléáll á kutyhá útjában amikor asz meg akár fordulni...

Everest: Hát, süsd meg, és akkor hogyan javítanád ki?

Dutchy: *(Elgondolkodva.)*

Én, – hát én nem tudhom. D – de felhúszhatnátokh íty felfhelé – íty ni – s akkor mekköthetnétek á nyáká khörüli, und...

Chicago: Ugyan, kérlek! Te még annyit sem konyítasz a dologhoz, mint egy műkritikus.

(Felemeli a nadrágot – jól látható a folt – kritikusan szemléli művét.)

(Félre.)

Teljes csőd – túl feltűnő – így nem hordhatom – elvonja a figyelmet a kiállítás többi részétől – az ember úgy néz így ki, mint egy szentjánosbogár –

(Leteszi a nadrágot – feláll és csípőre tett kézzel vizsgálja a képek elrendezését a falon.)

Nagyon jól néz ki. Első osztályú. Bár... azt hiszem, sokat segítene, ha egy párat még eladnánk közülük.

Dutchy: *(Egy régi fellépő létrával és táblával a kezében készenlétben áll.)*

Nos, mejikeket khondolod?

Chicago: Azt – meg azt.

Dutchy: Hendben.

(Elhelyezi a táblákat.)

„ELADVA.”

Ferguson: Igen. Így már sokkal jobb.

Chicago: Azt hiszem, Sandy, jobb, ha azt ott is eladjuk.

Ferguson: Jó.

(Kiteszi a táblát.)

„ELADVA.”

Everest: Na, figyelj, Chicago, és mit mondjunk, mi lett a többivel?

Chicago: Arra gondoltam, jó ötlet lehetne, ha azt mondjuk, egy kereskedő a tegnap esti újságokból értesült a hírről, azonnal eljött és azt állította – nos, hm, azt állította....

Dutchy: Hoty falakitól fan a megrendelés und....

Chicago: Ez az; és darabját 300 frankért el is viszi, de az özvegy.... nos, az özvegy, mit mondd erre az özvegy?

Dutchy: Nos, az összefegy aszongya, hoty asz... – (*gon-dolkodik*) – mongyuk aszongya, hoty az ekhész család und a törfény nevében újra kicsomágoltattya őket.

Chicago: Hát ez nagyszerű – elég is lesz. Azért nem káposztászsákokról van szó, amiket a válladra vetve körbehordozol, Dutchy.

Dutchy: (*Elégedetten.*)

Ó, Schikágó, te mindig tucc falami híszelgőset mondani asz embernek, ifasz?

Everest: Chicago, és hogyan sikerült elrendezni azt a dolgot az újságoknál?

(*Megmutatja az egyik Fiúnak.*)

Chicago: Emlékszel Flandreau-ra? – Beaux Arts, két évvel ezelőtt – nem volt keletje a festészetnek? Az újságíró, ma – ismeri minden csínját-bínját ennek a dolognak; működésbe hozta nekem.

Ferguson: Tökéletes fogalmazás – óvatos, nincs túlírva. Megtette a hatását. Ma reggel Párizsban jártam. Az emberek beszélnek.

Chicago: Az nagyon jó. És mit mondanak.

Ferguson: Egyetlen ember sem adta volna a legcsekélyebb jelét sem annak, hogy életében először hallja François Millet nevét.

Chicago: Hm, gyönyörű; az emberi természet csodája.

Ferguson: Mindenhol ez van. És mindnyájan annyira sajnálják, hogy a szegény ördög ennyire beteg.

Everest: Beteg, és tegnap reggel el kellett utaznia – a-ö – hova is ?

Chicago: Berberia partjaira.

O'Shaughnessy: Hol van ez a Berberia partjai?

Chicago: Kössenek fel, ha tudom.

O'Shaughnessy: De hát akkor mi a csudának találtad ki éppen ezt?

Chicago: Valahová el kellett utaznia, nem igaz? Én hülye!

Ferguson: Többen kifejtették, hogy Millet-re már réggen úgy tekintenek, mint felemelkedő nagy mesterre. Kérdezték, valóban annyira beteg-e, mint az újságok mondják. Mikor gyorsan rávágtam, hogy alig van pár hete hátra, kijelentették, halála iszonyú csapás lesz Franciaországnak.

O'Shaughnessy: Nagyszerű!

Ferguson: Ó, hát működik. Ma vásárlók fognak idejönni. Meglátjátok.

Chicago: És fizetni fognak azért, amit nálunk kapnak – ezért kezeskedem. Most jut eszembe...

Everest: Mi?

Chicago: A London Times Párizsi Tudósítását is megdolgoztam.

Mind: Nem!

Chicago: Dehogynem.

O'Shaughnessy: Lon-don Times! Ez fel fogja rázni az egész világot!

(Kopogás. Négy Újságíró jegyzetfüzetekkel és tollakkal be, kabátjukat kezdik levenni.)

Chicago: *(Félre.)*

Újságírók! ó, csodás! Szétszóródni. Mindnyájan segítetek felvilágosítani őket – de csak azt ismételhetitek, amit mi mondunk.

Újságíró: Tudna nekem néhány részlettel szolgálni erről a rettenetes dologról?

Chicago: Ah, az a szegény fiú – gondolom, korábban is hallott már róla?

Újságíró: *(Megbántva.)*

Kedves uram, nem számítottam arra, hogy ön – ön... Egészen biztosra mondhatom, hogy egy olyan újság képviselőit, mint a Figaro, nem lehet azzal vádolni, hogy ne ismerjék a Jean François Millet nevét.

Chicago: Ezer bocsánat. Ha tudtam volna, hogy önök a Figarótól vannak, én... Talán szeretnének egy kis ismertetőt az életéről és hm, műveiről.

O'Shaughnessy: *(Félre.)*

Műveiről, ez az!

Újságíró: Végtelenül hálás lennék – végtelenül!

Chicago: *(Odaadja neki.)*

Rövid kis írás az egész – tegnap este vettem papírra – egy megtört szív tiszteletadása.

Dutchy: *(Félre – kezét felemeli, fejét ingatja.)*

Ó, az a Schikággó – mintikk lódt.

Újságíró: *(Az írásra pillantva.)*

Um. Nincs családja, csak a megözevgyült húga. Utána küldtek, tegnapelőtt este megérkezett éppen időben, hogy kétségkívül utolsó búcsút vegyen a bátyjától. Szomorú.

Chicago: Igen. Tillou özvegy. Szegényke – szegény teremtés. Teljesen összetört – micsoda látvány, biztosíthatom uram, hogy nem látott még ilyent.

Everest: Ő foglalja el majd a bátyja lakrészét, és intézi ügyeit.

Chicago: Apropó – az első dolog, ami megérkezésekor tudomására jutott, hogy bátyját becsapták.

Újságíró: Ó, kérem, mesélje el.

Chicago: Mielőtt megérkezett volna, egy gazember, aki az állította, hogy a nagyhírű és kiváló képerkeskedő, Bastien André testvérbátyja...

Dutchy: (*Félre, halkan combjait csapkodva.*)

Naccerú, naccerú!

Chicago: Egy hamis papírral állított be, miszerint 25 kép illeti meg, darabja száználmas 300 frankért.

Everest: Azt feltételeztük, hogy minden rendben van, elvettük a pénzt, és hagytuk a képeket elvinni.

Ferguson: Nem vettük észre, hogy a papír hamis, csak amikor már túl késő volt.

Újságíró: Felháborító! Meg fogom szellőztetni az ügyet.

Chicago: Tegye meg. Ez biztosítani fogja visszatértüket.

Everest: Mindnyájan hálásak leszünk.

O'Shaughnessy: És az özvegy, természetesen.

Újságíró: Van még valami?

Chicago: Azt hiszem nincs – mert az összes többi a gyászjelentésen van – nem úgy értettem – azon a kis papíron, amit adtam önnek. Ó, megtenné, hogy még beleveszi a jelentésébe, hogy az özvegy úgy döntött, pillanatnyilag négy kivétellel egyetlen képet sem óhajt eladni semmi áron.

Ferguson: Meg tudná ezt említeni?

Dutchy: (*Félre.*)

Ó, asz a Schikágó!

Újságíró: Örömmel.

(*A falra pillantva.*)

Azt hiszem már így is túl sok elkelt.

Chicago: Pontosan. Akár százat is ugyanilyen könnyedén eladhattunk volna, mint ezeket.

Ferguson: De reméljük, legtöbbjüket busás jutalom fejében visszakapjuk.

Újságíró: Remélem, hogy sikerülni fog; sőt tudom biztosan, semmi kétség. Ismerem ezt a világot.

Chicago: *(Félre.)*

Igen, úgy is nézel ki.

Újságíró: Az özvegyel, feltételezem, nem találkozhatom?

Chicago: Tegnap délután még fogadhatta volna önt – egy ideig már-már vidám volt – szinte bizakodó és fehér-feketében le is skiccelte a bátyja portréját –, de ma, hah, sajnos....!

Újságíró: Ó, kérem! kölcsönkaphatnám reprodukcióra a Figaro számára?

Chicago: *(Odaadja a rajzot.)*

Igen, persze, nagyon szívesen.

Újságíró: Hm, milyen feltűnő arc – igen, figyelemreméltó és rendkívüli arc.

Chicago: Igen. És pontos mása szegény fivérének – a megszólalásig hasonlít. Ikrek voltak.

Dutchy: *(Félre.)*

Asz a Schikágó!

Újságíró: Nagyon szépen köszönöm.

(Az állványnál álló művészekre mutatva.)

Ők pedig...

Chicago: A mester tanítványai. Természetesen rajtuk kívül még sokan vannak, de ők voltak a kedvencei. Közvetlen közelében tartotta őket. Engedje meg.

(Rásegíti a kabátját. A Fiúk kikísérik őt és a többi újságírókat az ajtóig, meghajlással köszönnek.)

(Újságírók ki.)

Chicago: *(Masíroz – nagydobot ver.)*

Á – kedves Dutchy – volt egy kis fogadásom veled, emlékszel?

Dutchy: Asz a fogadás, már nem nész ki olyan zsokat íkhérőnek nekem, fene fenék. De örülök nekijje.

(Az özvegy – fiatal, szép, olcsón, de szépen és ízlésesen öltözve, kalappal vagy kalap nélkül, ahogy tetszik –, negédesen kibillig a hálósobából, kukoricaszár-pipát, vagy hangafából készült pipát szív.)

Chicago: Szia, nem szabad ide kijönnöd!

(A Fiúkhöz.)

Ugorjatok az ajtóhoz – be ne engedjete senkit!

(A Fiúk engedelmességednek.)

Gyerünk, Millet, vissza veled, vissza, vissza – veszélyes idekint.

Özvegy: Frászkarika, Chicago, legyen szíved – nem bírom már odabent.

Chicago: Ó, de hát muszáj.

Özvegy: (*Le-fel sétál.*)

Ah, ez jó.

(*Ásít és nyújtózkodik.*)

Olyan szűkös odabent – még csak megfordulni sem lehet.

(*Az új kép elé áll.*)

Ezt be akarom fejezni.

(*Felemel egy ecsetet.*)

Everest: (*Könyörögve.*)

Nagyon kérlek, kérlek szépen, mindent el fogsz rontani.

Özvegy: Nahát, nekem is szükségem van egy kis levegőre. És az a hálószooba a legszörnyűbb hely képek festésére – semmi fény nincs benne. Ott csak mázolni tudok – lehetetlen állapot.

Chicago: Ó, mázolj csak, amihez éppen kedved szotytyan – mi eladjuk.

Özvegy: Meddig kell nekem ott képeket festenem?

Chicago: Ó, három hónapot.

Özvegy: Gyilkos!

Ferguson: De hisz meg kell tenned! A dolog nagyobbat csattant, mint reméltük.

Özvegy: Nem bírom ezeket az idétlen ruhákat.

Chicago: Dehogynem bírod. Muszáj! Ráadásul egy másik képet kell festened. Kirázod a kicsi ujjadból – bármi megteszi.

Özvegy: Hogyisne.

Chicago: Meg kell lenniük, hisz mondom – nem most azonnal, de hogy a haláloed után el tudjuk adni őket.

Özvegy: Ó, most akarok meghalni.

Chicago: Most nem lehet. Nem engedhetjük meg magunknak.

Everest: Három hónap kell ahhoz, hogy hírnevedet széttrombitáljuk az egész világnak.

Chicago: Utána azonnal meghalhatsz.

Özvegy: (*Lemondóan.*)

Nem élek én addig, hogy... hogy meg tudjam tenni.

Ferguson: Dehogynem, öreg fiú, ne izgasd magad.

Chicago: És most jól jegyezd meg a szavamat – mostantól számított három hónap múlva akkora temetést rendezünk neked, amilyent még soha... – (*biztatóan megveregeti a vállát*) – olyan temetést, amit nagyon fogsz élvezni.

Özvegy: Ó, ... három hónap!

Chicago: *(Kezét felemeli – nagy hatást kelt.)*

És abban a pillanatban, hogy halott vagy, meglátod majd, a képeid azonnal felszöknek darabja 50 000 frankra – jegyezd meg, amit mondok.

Özvegy: *(Megfordul, a falra pillant.)*

Ó, karácsony!

Dutchy: *(Az ajtónál.)*

Ukrás! Fall-lakki jön. Asz a khaszduk Ankhol.

(Az özvegy felkapja a szoknyáját, és bemenekül a hálósobába.)

(Angol Kereskedő be. A szokásos vegyes Tömeg ismét?)

Chicago: Szomorú arcokat vágni, fiúk. Ne feledjétek, éppen nagy csapás zuhant ránk.

(Mind az ajtóhoz szaladnak, és kinéznek.)

Ferguson: A gyapjúkirályom Ausztráliából...

Chicago: És a nábobom San Franciscóból – és sok mindenki más.

Dutchy: Áhuljunk akkor eszek az emperek, vaccse?

(Mindegyik szomorúan fogadja emberét, és elvonul vele – heves tárgyalások némajátéka.)

Chicago: *(Félre a fiúknak.)*

Tegyétek az árakat nagyon magasra, és semmibe ne egyezzenek meg, mielőtt meg nem kapjátok az én, mint az özvegy ügynöke, beleegyezésemet.

Angol: *(Egy kicsit nyugtalanul Everestnek.)*

Sajnálom, hogy a múltkor olyan hirtelen elhívtak, de minden rendben van. Elhoztam a pénzt.

(Zsebkönyvében turkál.)

Gyapjúkirály: *(Fergusonhoz.)*

A 275 frank, amiben ugye megegyeztünk...

(Zsebkönyvében turkál.)

Ferguson: *(Nézeteltérés némajátéka – vita.)*

Nábob: *(Chicagóhoz)*

1500 frank volt, ha nem tévedek.

(Zsebkönyvében turkál.)

Chicago: *(Nézeteltérés némajátéka – vita.)*

Everest: *(Próbál visszaemlékezni.)*

Er – milyen pénzre is gondol?

Angol: A festmény ára, amit vásároltam, hisz emlékszik.

Everest: Festmény?

Angol: Igen. Tudja, az Angelus.

Everest: Ó, az, hiszen emlékszem már. Elkelt.

Angol: Elkelt?

Everest: Úgy tudom. Az ügynök pontosan tudni fogja.
Az Angelust eladtuk, ugye?

Chicago: Hogy eladtuk volna? Nem. Ja, a ma reggeli
ügyre gondolsz? – Az osztrák császár ügynökével?

Everest: I – igen.

Chicago: Pusztán csak egy ajánlat – 30 000 frank. El-
utasítva.

Dutchy: (*Némajáték „– Asz a Schikágó!”-t kifejezve.*)
(*Az Angol és a Gyapjúkirály Chicago felé mozdulnak.*)

Angol: Szent Isten!

Nábob: Har-minc ezer?

Gyapjúkirály: Teringettét!

Angol: De drága uram, az a festmény tulajdonképpen
az enyém – azonnal, helyben el is vittem volna, csakhogy....

Everest: Csakhogy nem vitte el, emlékszik?

Angol: Mert egy úriember, akit úgy hallottam,
Andrénak hívtak – azt hiszem az volt a neve – azt tanácsolta...

Everest: (*Félre.*)

Áhá, így már értem.

(*Ügyanez némajátékban a többieknel.*)

(*Közömbösen – fennhangon.*)

Ó, André – hát az, a dolog, üzleti szempontból rendjén is volt.
André ugyanis képereskedő.

Angol: No, és a képereskedők nem becsületesek?

Kéményseprő: (*Almát rágsálva be, méla undorral*
a „Magvetőket” vizsgálja.)

Mé’ hogy művészet!

(*Körbejár. A „Tacsó” előtt helyeslően bólogat.*)

Na, emmán döfi!

(*Ki.*)

Everest: (*Sajnálkozva.*)

A múltakban akadt még néhány.

Chicago: (*Sajnálkozva.*)

Halott, immáron.

Angol: Még csak a tegnapelőtt ezeknek a képeknek az árai...

Chicago: Igen, tudom. De azóta két vagy három na-
gyon fontos dolog történt, és a helyzet megváltozott.

Ferguson: Igen. A modern idők legnagyobb festőjét
hirtelen halál fenyegeti.

Everest: Az árak felszöktek, következésképpen.

Chicago: És még egy változás. Tegnapelőtt testvérhúga, Tillou özvegy még éhezett. Most meg hirtelen a birtokába került egy hatalmas érték.

O'Shaughnessy: *(Félre.)*

Nem is hazugság. Ahogy most állnak a dolgok.

Chicago: Rendelkezése egyértelmű. Négy festményt adhatok el; semmi többet.

Mind: Melyek azok, kérem?

Chicago: Az – az – az, és ez a műremek, mely hamarosan világhírnévre fog szert tenni – a „Magvetők”.

Angol: Mi az ára?

Chicago: Nem vehetek komolyan 30.000 franknál kevesebb ajánlatot.

A Fiúk: *(Az egész helyiségben, lágyan...)*

Fh – hű!

Dutchy: *(Félre.)*

Asz a Schikágó! Fan a bhőr á képén, több mint etyh ántyhál.

Angol: Szemt...

Nábob: Elviszem – 30 000!

Gyapjúkirály: Emelem..... 32 000!

Angol: Harmincöt!

Nábob: Negyven!

Gyapjúkirály: Negyvenöt!

Angol: Ötven!

Nábob: *(Tétovázik.)*

Ö-ötven-öt!

Gyapjúkirály: Uraim, higgadjanak le. Mi folyik itt, fejfel rohanunk egymásnak. Ez így nem üzlet. Vessünk kockát, hogy kié legyen 60 000-ért.

Angol: Ez így nagyon is fair. *(Lehet angolosan mondani. – a ford.)*

Nábob: Rendben.

(Előveszik a kockát.)

Gyapjúkirály: *(Dob.)*

Semmi! Ó, Basse-terre!

Nábob: *(Dob.)*

Semmi! Kur-disztán!

Angol: *(Dob.)*

Semmi!

(Megint dob.)

Ötös. Dupla!

Nábob: (Dob.)

Dupla-ötös! Ketten maradtunk, uram, azt hiszem. 10.000 frankot adok, ha kiszáll.

Angol: N-nem.

Nábob: Legyen tizenöt.

Angol: (Odamegy, megvizsgálja a festményt.)

Nem.

Nábob: Húsz. Ne akadémizálj!

Angol: (A festményre pillant – egy percig tétovázik.)

Angol vagyok. Az állásaimat soha fel nem adom.

Gyapjúkirály: 'Setleg az én esélyeimet is felvásárolnák, uraim?

Nábob: (Tréfásan.)

Miért is ne, természetesen. Tíz frank.

Angol: Tíz és fél!

Nábob: Tizenegy!

Angol: Tizenkettő!

Nábob: És fél!

Angol: És megy – és megy – utolsó hívás. Tizen-három!

Nábob: (Sajnálkozva.)

Engem pedig kilicítált.

Angol: Itt a tizenhárom.

(Előveszi a pénzt.)

Gyapjúkirály: Ó, ahonnan én jövök, mi soha nem megyünk vissza, ha már egyszer elindultunk előre. Pláne nem tizenhárom frank értékben.

(Keverni kezdi a kockát.)

Népünk címerén ez áll: „Előre, Ausztrália!”

(Dob.)

(Tabló. Mindnyájan a kockák fölé hajolnak.)

Nábob: Dupla hatos! Amerika becsületéért, adok 65 000-et a festményért.

Gyapjúkirály: (Fejét ingatja.)

Angol: Anglia dicsőségére – hetven....

Gyapjúkirály: (Fejét ingatja.)

Nábob: Hetvenöt.

Gyapjúkirály: (Fejét ingatja.)

Angol: Nyolcvan.

Gyapjúkirály: Nem használ semmit – hazámban, mi soha nem megyünk vissza.

Chicago: (A festmény felé int.)

Előre, Ausztrália!

Nábob: Nos, ez a kis festmény, melyet én már-már megvettem 700 frankért...

Chicago: Tegnapelőtt.

Nábob: És ma?

Chicago: Tízezer. Öt perc gondolkodási idő.

Nábob: Tíz? Mintha...

Angol: Megveszem.

Nábob: Bocsásson meg – én, magam veszem meg.
Még nem végeztem.

Angol: Nagyon jó. Hogy a másik kettő?

Chicago: Tízezer darabja – ha nagyon sietős.

Nábob: Én meg...

Angol: Megveszem mindkettőt!

Gyapjúkirály: *(Éppen befejezi a csekkírást.)*

Itt van a 60 000 – felmutatónak fizet.

Chicago: Rendben van.

(Elveszi.)

Gyapjúkirály: Namármost, fesse a festmény hátára – diktálom: „Eme kép a Magvetőkről a mai napon eladatott Jared Walker-nek 60.000 frankért, pénz letéve – átvétel ezen-nel elismerve – íme, esküvel megerősítetik, hogy egy eredeti Jean François Millet és második helyen áll a mester alkotása-inak sorában.” Írja alá. Dátumot rá. És most fesse alá, „Előre, Ausztrália!”

Chicago: *(Az ajtóhoz kíséri.)*

Nagyszerű vásárt csinált, uram. A kép ennél sokkal többet ér.

Gyapjúkirály: Magam is ezt mondanám, hisz éppen 80 000-et ajánlottak érte.

(Ki.)

(Időközben Everest és Ferguson csekket vettek át Nábobtól és Angoltól, és festményeik hátára írtak. Az ajtóhoz kísérik őket – némajáték.)

(Mindketten ki.)

(A Tömeg, amely eddig a műteremben lődörgött, eltűnik.)

Chicago: *(Masíroz – képzeletbeli dobok.)*

És most. Hip – hip – hip – hurrá! Hip – hip – hip – hurrá! Tigris!

(Összeölelkeznek – táncolnak – Tanítványok és mindenki.)

Chicago: *(O'Shaughnessy-nek – csekket ad neki.)*

Kösd le ezt a 90 000 frankot a falu bankjában Tillou özvegy nevére – és hozd vissza a csekk-könyvet.

O'Shaughnessy: Kilencvenezer – gondold csak meg!
Rezesbanda kísér engem utamon!

Chicago: És kérlek – az Isten szerelmére, hozz egy csomag cigarettát. Meghalok egy füstért.

O'Shaughnessy: Meglesz. Adj valami pénzt.

Chicago: *(Zsebeiben kutat.)*

(A Tömeghez.)

Van egy pár sous-tok?

(Egyiktől a másikig halad.)

Neked? – És neked? – Neked sem??

(Mindnyájan átkutatják zsebeiket és fejüket ingatják.
O'Shaughnessy-hez.)

Hát jó, menj csak – nem érdekes.

O'Shaughnessy: *(Indul kifelé – visszafordul.)*

Chicago!

Chicago: Igen.

O'Shaughnessy: A bank kérni fog három vagy négy aláírást az özvegytől.

Chicago: Igaz. Várj – hozom.

(A hálószoba felé indul.)

(Özvegy abból az irányból be.)

Özvegy: Mi volt ez a lárma?

Everest: Gyorsan! Ugorjatok az ajtóhoz, fiúk. Senkit be ne engedjete.

Özvegy: Istenem, de jó onnan kiszabadulni egy percre!

Chicago: Na, mit szólsz, Özvegy, 90.000 frank értékben árultunk ma képeket!

Özvegy: „Elájul”, magával rántva egy állandó – a Fiúk segítik lábra.)

Micsoda aljas hazugság! Miért akarsz egy ilyen baromsággal kikészíteni az embert?

Everest: Ez nem baromság, öreg fiú, tiszta színigaz.

Özvegy: Hogy micsoda? Itt mindenki megőrült? Ferguson?

Ferguson: Becsületesemre, minden szó igaz.

Özvegy: Dutchy, te vagy az egyetlen ember itt, akinek tapasztalata van igazmondásból. Beszélj.

Dutchy: Igaz, mind a Szentírás, Özvegy – éppen így történt.

Özvegy: *(Zsebkendőjét a szeméhez emeli – monologizál.)*

A sok nehézség után... a sok baj... és nyomor
(Felnéz.)

Rablók és hazugok mocskos tanyája! Mindnyájatokat el kéne hurcolni és vízbefojtani – minden egyes piszkos alakot.

Chicago: Én... nekem semmi közöm ehhez az egészhez.
(*Mormol.*)

Özveggy: De hát téged senki nem is vádol... te, kicsi Chicago báránka.Lelkiismeretlen rablóvezér! Mi a csudának tettetted, gazember?

Chicago: Hát, tudod, éppen – nos, mindnyájunknak elfogyott a cigarettája, mind az utolsó szálíg és....

Özveggy: Ó, így már mindent értek. Akkor rendben van – erre nem gondoltam. Keblemre, Ó, nemes himpellér!
(*Összeölelkeznek.*)

Eszem a szívedet, még csak kárhozzatni sem tudlak. Tudom, hogy akkor is szeretnélek és megbocsátanék neked, ha százezer-ről lenne szó.

Chicago: Én is gondoltam már rá, hogy felszólolom addig.

Özveggy: Kétségem nincs efelől.

Chicago: Nahát, mostantól számított három hónap múlva a pénz kétszeresét sem fogadnám el azokért a képekért. Meglátod majd. De most lekötjük a pénzt – csekk-könyvre lesz szükséged. Tessék – dobj oda néhány minta-aláírást.

(*Tollat ad.*)

Özveggy: Csodálatos. Bár lehetetlennek tűnik. Soha életemben nem volt bankkal dolgom. Lássuk csak – mi is a nevem – az utónevem?

Chicago: Javaslatokat kérünk, fiúk.

Ferguson: Alice.

Özveggy: Nem szeretem.

Everest: Lily.

Özveggy: Szobacica neve.

Dutchy: Antoine.

Özveggy: Férfinévé, te marha.

Chicago: Daisy.

Mind: Na, erről van szó.

Özveggy: Tetszik. Nagyon is. Illik rám?

Mind: Mi az, hogy!

Özveggy: Rendben, akkor Daisy lesz.

(*Ír.*)

„D-a-y....” z-vel írják?

O'Shaughnessy: Nem – nem. És y-al sem. D-a-i-s-e-y.

Ferguson: E nélkül.

Özvegy: *(Leírja egy tucatszor.)*

Chicago: *(Vizsgálja.)*

Odasüss! nincs két egyforma. Na ez – ez lett a legjobb. Csinálj még ebből egy párat....

Özvegy: *(Megteszi.)*

Chicago: ... Ezek nagyon is megteszik. Tarts meg egy példányt, hogy legközelebb is le tudd írni.

(O'Shaughnessy-hoz.)

Rohanj.

(O'Shaughnessy elveszi és kimegy.)

Dutchy: Und so mekmondhassa, há mekhint lássa.

O'Shaughnessy

(Bedugja a fejét az ajtón.)

Vigyázat, az öregek közelednek.

(Ki.)

Özvegy: *(Ijedten.)*

Állítsátok meg. Küldjétek el őket megint.

Chicago: Nem – nem. Azt nem lehet. Már tegnap is nehéz volt. Gyanút fognak.

Everest: Biztosra ígértük mára.

Ferguson: Hogy lesújtottságodon úrrá leszel.

Özvegy: Ó, de kár. Gőzöm nincs még, hogyan kell ezeket a ruhákat hordani. Rájönnek, hogy nem vagyok nő.

Dutchy: Ítty fan fiúgg. Feszéjjes.

Özvegy: Ti is látjátok, hogy nőiségemben tudatlan vagyok. Végtelen hibákat követhetek el beszélgetés közben.

Chicago: Helyes! Megvan. Azt mondom nekik, hogy szeszélyes vagy, excentrikus – nagyon excentrikus – talán egy kissé meg is kótyagosodtál ettől a nagy bánattól. Látod? Minél többet beszélsz, annál jobban megy. Gyere!

Özvegy: *(Vonakodva.)*

Rendben, megteszek mindent. De most legalább néhányan menjetek ki, és mikor bemutatnak, a többi is. Nem bírom a nagy nyilvánosságot. Hadd szaladjak be a hajam elrendezni.

(Ki.)

(Chicago, Dutchy, Ferguson és Everest kivételével mind kitódulnak balra, miközben jobbról bejönnek az Idős Hölgyek. Chicago bezárja az ajtót.)

Madame Audrienne: Milyen kedves Öntől, hogy megengedte, hogy idejöhessünk. Úgy vágytuk már látni a szegény kicsikét, és segítségére lenni, amiben tudunk. Hogy van ma?

Chicago: Testileg tökéletesen rendbe jött, örömmel mondhatom. De...

(Finoman ütögeti a homlokát.)

(Sajnálkozó mozdulatok és mormogás az Idős Hölgyek felől.)

Igen. Tudják, nagy csapás volt ez.

Ferguson: Az elméjét, mintha egy picit megütötte volna.

Madame Bathilde: Ó, remélem, nem komolyan.

Ferguson: Múló csekélység, hamarosan ez is elmúlik.

Madame Caron: No, az jó.

Everest: Pusztán csak annyi látszik, mintha egy kicsit bátortalanul viselné magát.

Chicago: És néha a beszéde kissé, mintha – hm – ööö – szokatlan lenne – talán ez a legjobb kifejezés – egy kicsit – ööö – rendkívüli, talán – de igazán semmiség, csak mikor ...sssss, jön. *(Özvegy be.)*

(Az Idős Hölgyekhez, bizalmasan.)

Kissé merev még az egyik lába – kérem, ne vegyék észre. Madame Tillou, nagy öröm és megtiszteltetés számomra, hogy bemutatathatom Önt bátyja néhány igen kedves, régi barátjának.

Özvegy: Nagyon hálás vagyok.

Chicago: Madame Leroux.

(Mindketten meghajolnak.)

(Félre az özvegyhez.)

Csak egy kicsivel több kecsességet.

Madame Audrienne.

(Mindketten meghajolnak.)

(Félre az özvegyhez.)

Sokkal jobb. Madame Bathilde.

(Mindketten meghajolnak.)

(Félre az özvegyhez.)

Nemes! Madame Caron.

(Meghajlás.)

(Szívélyes köszöntés és csevegés a Fiúk némajátékában, miatt egy csoportba leültek az özveget és az Idős Hölgyeket.)

(Az özvegyhez.)

Egy pillanatra itt hagyjuk e jó barátok társaságában, Madame, de szinte azonnal vissza is térünk.

(Fiúk balra ki.)

(Mindnyájan leülnek.)

Leroux mama: *(Egy pillanatra az özvegy kezét mindkét kezébe veszi dédelgető kedvességgel.)*

Ah, kedves Madame, hogy ilyen messzire kellett mennie tőlünk – így meghalni – ó, ez a halál! annyira szeretttük szegény, kedves bátyját.

Madame Audrienne: Ah, igen, valóban nagyon!

Özvegy: *(Meghatódva – hangja megriaszítja az asszonyokat.)*

Szívemig hatolnak ezek az édes szavak.

Leroux mama: Mintha a szegény bátyja hangját hallanám – milyen aranyos!

Madame Bathilde: És az arca – de hisz szinte ugyanaz az arc!

Madame Caron: Nem éppen olyan széles, de fantasztikusan hasonlít!

Leroux mama: És a kezei – szinte pontosan ugyanolyan, noha talán az övé éppen egy kicsivel kisebb volt. Rögtön a csuklója fölött volt neki, szegénynek, egy nagy, rózsaszín forradása, és sokszor...

(Meg akarja vizsgálni – özvegy elhúzza a kezét és ügyetlenül az állánál kezd matatni.)

Madame Bathilde: Ó, annyira hasonlít szegény, drága bátyjára!

Özvegy: Ikrek vagyunk.

Madame Bathilde: Ah, akkor ez megmagyarázza – noha Ön lényegesebben fiatalabbnak néz ki.

Özvegy: Igen, én – én vagyok a fiatalabb.

Madame Audrienne: Fiatalabb?

Özvegy: Ó, említésre sem méltó apróság. Ő egy hétfő reggelén született és én – azt hiszem – azt hisz.... igen, én a következő szombat este születtem.

Leroux mama: Te jó ég!

Madame Caron: *(Félre.)*

Szegény gyermek, az elméjével valóban történt valami.

Özvegy: Én magam nem nagyon emlékszem rá. Régebben még emlékeztem, de már nem. Sok-sok évvel ezelőtt ütés ért itt – éppen itt.

(Megérinti a homlokát.)

És ez megroncsolta egy picit az emlékezőtehetségemet; és így, azóta egyáltalán nem emlékszem erre, csak arra emlékszem, hogy valaha emlékeztem rá.

Leroux mama: Milyen egészen különleges.

Özvegy: Igen, amint mondtam, sok-sok évvel ezelőtt ütést kaptam – éppen itt – egy ír volt...

Leroux mama: Micsoda aljas gonosztevő!

Özveggy: Ó, nem akarattal tette – nem volt szándékos. Mentem az utcán és ő – er – ő leesett a tetőről – ott dolgozott, tudják – és én nem vettem észre, és éppen itt ütött meg – itt, lehet, lehet érezni, megtapogathatják, ha akarják... – (az Idős Hölgyek megtapogatják a homlokát) – és aztán valósággal pörgött estében – (kezével mutatja a köröket) – buk fencezett, tudják – a Gondviselésnek köszönhettem megmenekülésemet...

Madame Audrienne: Csodálatos. A Gondviselés keze...

Özveggy: Benne lett volna?

(Hatást keltően.)

Világos – hát hisz világos. Ha nem megyek éppen arra, az az ír ember meghal.

Madame Audrienne: Ó.... Az ír!

Özveggy: Persze, hogy igen. Maga mondta. Egészen megváltoztatta ez az eset. Ettől megtartóztatta magát.

Madame Caron: Megtartóztatta?

Özveggy: Igen – az ilyen esetektől. És a piától.

Leroux mama: A piától?

Özveggy: Igen. Igen. Megfogadta, hogy nem nyúl többet szeszhez. Mondta az első férjemnek – nem, nem az elsőnek. Egy másinak. Pierre-nek. ... Nos, egyike volt a koraiaknak, mindenestre. Igen, mondta neki...

Madame Audrienne: Kedveském, mennyi idő, tulajdonképpen?

Özveggy: Huszonöt.

Madame Bathilde: És már mennyi tapasztalata van. Csodálatos. És vannak gyerekei?

Özveggy: (Közömbösen.)

Tömérdek.

Madame Audrienne: (Elképedve – félre.)

Tömérdek.

Madame Bathilde: (Elképedve – félre.)

Tömérdek.

Madame Caron: (Elképedve – félre.)

Tömérdek.

Leroux mama: (Elképedve.)

Mint a nyulak.

Özveggy: Hét két év alatt.

Mind: Hét!

Özvegy: Néhány tavaszi, néhány őszi, megint mások össze-vissza...

Mind: Nahát!

Özvegy: Az időjárástól függően.

Madame Caron: (*Madame Bathilde-hoz félre.*)

Komolyan azt hiszem, az elméjét igazán érte valami.

Madame Bathilde: Egy másik ír csapása, talán?

Madame Caron: Egy egész ír kolóniáé.

Madame Audrienne: És mindegyik életben maradt?

Özvegy: (*Zsebkendő.*)

Fájdalom, egyikük sem.

Mind: Ó, szegényke!

Özvegy: Mind a kilenc szegény drágaságom...

Leroux mama: Kilenc, kedvesem? Az előbb még hetet mondott.

Özvegy: (*Szipogva.*)

Az előző évjáratról beszélek.

Madame Bathilde: Micsoda különös, eredeti megnevezés.

Özvegy: Emlékszem már, többen voltak. Edmond – szegény, kicsi drága Edmond – milyen bátran küzdött. Ő húzta legtovább. Ah, az a drága angyal. Az első alom dísze.

Leroux mama: (*Félre.*)

Mint a nyulak.

Madame Caron: (*Félre.*)

Semmi nem győzhet meg immáron, hogy elméjét nem érte komolyan valami.

Leroux mama: És mondja, voltak...

Özvegy: Fiúk is, lányok is? Néhányuk – igen.

Leroux mama: Néhányuk? Hát nem mindnyájan?

Özvegy: Sokan azt gondolták.

Madame Audrienne: És Ön, mit gondolt?

Özvegy: Ilyen hosszú idő távlatából nem tudnám pontosan megmondani, természetesen. Mégis, azt gondolom, meg lehetsz volt a keveredés.

Madame Caron: (*Madame Bathilde-hoz.*)

Elméjét egészen biztosan érte valami. Nem biztosságos neki most egyedül maradni. Egyikünknek vele kell aludnia ma este.

Madame Bathilde: Tökéletesen igazad van. Megteszed te ezt a javaslatot?

Madame Caron: Sosem lehet kiszámítani, hogy az ő állapotában mire képes az ember. Az is lehet, hogy megvadul és ellenkezik.

Madame Bathilde: Milyen igazad van – legjobb cselekedni és semmit nem mondani.

Madame Caron: Én is úgy gondolom. Hm, vajon.... elképzelhető, hogy erőszakoskodni kezd?

Madame Bathilde: Nem hiszem, de hát ki tudja. Talán jobb, ha én is jövök.

Madame Caron: Ha volnál olyan kedves. Elintézhetjük az ügynökével, a fiatal Chicagóval, hogy beengedjen, és akkor nem is kell zavarnunk őt; leteríthetünk ide, a földre pokrócokat...

Madame Bathilde: Jó – és akkor hallunk minden neszt, ami a szobája felől jön. Jobb, ha korán érkezünk.

Madame Caron: *(Helyeslően bólint.)*

Az én véleményem, hogy elméje mindig is „érintett” volt, a bátyja pedig nem akarta ezt nyilvánosságra hozni. Ma végig arról beszélünk, hogy milyen csodálatos, nem is említette, hogy van neki egy húga.

(Sötétedni kezd.)

Madame Bathilde: Persze. Ez mindent megmagyaráz.

(Megnézi az óráját.)

Lassan este lesz.

(Kopogás jobbról.)

Chicago: *(Balról be.)*

Jövök!

(Jobbra kiszól.)

Csekk-könyv? Rendben. Menj körbe hátul. Itt most nem jöhetsz be.

(Visszatértében Madame Caron és Madame Bathilde fogadja. Beszélgetés némajátéka.)

(Félre.)

Ez már túlságosan is isteni!

(Hangosan.)

Ah, milyen kedves Önöktől. Lennének kedvesek ezt neki is megmondani?

Madame Caron: Gondolja, hogy jó ötlet?

Chicago: Beszélni vele? Persze, nagyon is. De pillanatnyilag, tudják, egy kissé rögeszmés, és ha esetleg ellenkezést tapasztalnak, talán legjobb, ha engednek szeszélyének.

Madame Bathilde: Kétségkívül igaza van – milyen igaza – jöjjön, Madame Caron.

(Chicago előtt érkeznek az özvegyhez.)

Madame Caron: Kedves Madame Tillou, szeretné, ha ma éjjel többedmagunkkal eljönnénk Önhöz, és Önnel aludnánk?

Özvegy: *(Némán bámul egyikről a másikra. Majd félre.)*

Ez Chicago műve – mégiscsak megfojtom azt a fickót.

(Chicago fölébe.)

Szedj ki ebből a kalamajkából – aztán menj, és kösd fel magad.

Chicago: *(Átnyújtja a csekk-könyvet az özvegynek.)*

(Madame Caron és Madame Bathilde-hoz félre.)

Úgy tűnik, felzaklatja őt ez a dolog; én nem erőltetném. Amint mondtam, tele van a legfurcsább szeszélyekkel.

(Balra ki.)

Leroux mama: *(Az özvegyhez.)*

De, amint már említettem, kedvesem, a férjemet annyira lesújtotta ez a nagy baj, ami ért bennünket, hogy otthon kellett hagynom őt a lányokkal. És szegény Marie is úgy jött volna ide, velünk! Amint meglátja majd, azonnal megszereti, tudom – az Ő kedvéért.

Özvegy: *(Félre.)*

És önmagáért is.

(Hangosan.)

Mondja csak – hadd lássam precízen, tisztán ezt a helyzetet. Először is, mi a férje keresztneve?

Leroux mama: Pierre. Szegény bátyja biztosan...

Özvegy: Emlegette őt a leveleiben? Soha nem írt – leszámítva néha egy-egy sort, amiben beszámolt egészségéről, és küldött egy kis pénzt, megélhetésre. Bármily forrón is szerettük egymást, kapcsolatunk elhidegült. Képtelen volt túltenni magát rajta, hogy nem róla neveztem el minden gyermekemet. Tizenegy azért az ő nevét kapta...

Madame Caron: *(Félre.)*

Tessék, elméje megint bomlóban.

Özvegy: Aztán feladtam. Azt mondtam magamnak, nincs semmi értelme – csillapíthatatlanul rágta és újra rágta ezt a csontot. Namármost, tessék nekem három szóban elmondani a tartozás összegét, mikor esedékes, az ember nevét és...

Leroux mama: Tizenötezer frank. Ma jár le a kölcsön. A neve André, – Bastien André – képkereskedő és uzsorás.

Özvegy: Kegyetlen, szégyenletes dolog ez. És önök kivételes, régi barátai szegény bátyámnak?

Leroux mama: Ó, igen.

Özvegy: Ennek utána kell nézni.

Leroux mama: Ah, ha csak meg tudná győzni őt, hogy adjon még egy kis időt! Ó, ha ezt meg tudná tenni!

Özvegy: *(Megérinti a csengőt – megjelenik Chicago.)*

Írjon egy pár sort Mr. Erastus Anderson...

Leroux mama: Bastien André...

Özvegy: Pardon, – Mr. Bastien André, lókereskedőnek...

Leroux mama: Képkereskedő.

Özvegy: Képkereskedőnek, amiben kérem tájékoztatása, hogy látni szeretném egy kis apróság végett...

(Kopogás jobbról.)

Chicago: (Az ajtónál.)

Megjött maga az ember.

Özvegy: Engedje be.

(André be.)

André: (Félre.)

Az özvegy, gondolom. Bombázó! és pont olyan, mint a bátyja.

(Leroux mamához.)

Madame, a férje betegágya mellől jövök, aki kijelentette, nem tud fizetni. Ezért felkerestem Önt, hogy személyesen megmondjam, engedélyezek éppen...

(Megnézi az óráját.)

Özvegy: (Arisztokratikus közönnnyel.)

Várjon, kérem. Felizgatja az idegeimet. És Ön udvariatlan bátyám nagyra becsült régi, kedves barátjával, amivel személyesen engem sért meg. Talán mégsem kellene ekkora ricsajt csapni egy ilyen apróság fölött...

André: Apróság, asszonyom! Ha megtudja az összeget...

Özvegy: Elég! Mindent tudok.

(Chicagóhoz, lustán.)

Írjon ki ennek az embernek egy csekket.... um..... ah, emlékszem már – százötvenezer frankról...

Chicago: (Elragadtatással, félre.)

Istenemre, nagy művész!

Leroux mama: Nem! nem! nem! Tizenöt ezer!

Özvegy: (Andréhoz, szigorú komolysággal.)

Tizenötezer frank? Ennyi?

André: (Alázatosan.)

Igen, ennyi, asszonyom.

Özvegy: (Chicagóhoz.)

Írja meg azt a csekket. Írjon egy teljes átvételi nyilatkozatot is ennek a személynek a nevére, hogy írja alá.

Leroux mama: (Sír; francia szenvedélyességgel többször megcsókolja az özvegy ruhájának a szegélyét.)

Özvegy: (Andréhoz – hatásszünet – kritikusan vizsgálja.)



A maguk üzletágában az a szokás, hogy személyesen szedik be az ilyen finánciális nyálókapénzeket?

(*Félre, Chicagóhoz – tollat ragad.*)

Mi a nevem?

Chicago: (*Suttogva.*)

Daisy. Itt a minta-aláírás.

Özvegy: (*Aláír két csekket – odaadja Andrénak; az átvételi elismervényt pedig Leroux mamának.*)

A bátyám tartozott Önnek pénzzel. Itt van. Nem óhajtok átvételi elismervényt – a csekkszelvény megteszi. És itt van a 15 000.

(*Most komolyan.*)

Szeretnék egy pár szót szólni Önnel, – aztán elmehet. Kemény kifejezésekkel lehetne csak ezt elmondani; de hölgy vagyok, ettől a kiváltságtól megfosztattam. Eme barátoktól ismerem az egész históriát. Könyörtelen ember Ön – pénzéhsége elsorvasztotta minden veleszületett szeretetreméltó érzését. Láta, hogy a bátyám és szegény fiatal művészbarátai becsülettel és férfiasan harcolnak az éhség és nyomor ellen, és Ön üzletet kötött szegénységükön – (*fokozatosan indulatba jön*) –, frankokért vásárolta meg festményeiket, majd eladta Lajos-aranyokért, a világ elől elrejtette tehetségüket – (*székéből felemelkedve*) –, tartozásba csalogatta őket, majd kirabolta százféle gonosz és szálnalmas fogással; és amott fekszik ágyán az a vétlen öregember, akit a maga álnoksága, embertelensége és könyörtelen brutalitása juttatott oda...

Leroux papa: (*Jobbról betántorog gyengén, felajzva – könyörögve.*)

Ah, rimánkodjatok neki ti is, kegyelem!

Özvegy: (*Erőteljesen.*)

Hölgy vagyok, tisztában vagyok a rám szabott korlátokkal, de ezt akkor is megmondom – mégpedig, hogy tetőtől talpig, szívtől a velejéig, palettától ecsetvégig maga egy gonosz, gyáva, aljas, hitvány istenverte gazember! – Ó!

(*Zavartan elfordul.*)

(*Függöny ereszkedik.*)

Madame Audrienne: (*Áhítatosan.*)

Gyöny-ö-rű-ű-ű, mint egy imádság!

Madame Caron: (*Magának.*)

Elme makkegzséges.

André: Elfogadom a képeket – visszautasítom a csekket. (*Eltépi és a földre dobja.*)

(*Függöny.*)

Harmadik felvonás

Idő: három hónappal később. Késő délután.

Helyszín: az özvegy fényűző szalonja Párizsban.

Özvegy: *(Az özvegy ruhája pompásan gazdag, izléses – le-fel sétál, pipázik.)*
(Egyedül.)

Monsieur André kitartó szerelmi ostroma az elmúlt sok-sok hét során kezd már egy kicsit fárasztani. De hát a fiúknak kiapadhatatlan örömforrása ez, és, hah, az ember nem tagadhatja meg drága barátai szent örömét. Azt akarják, hogy egyenesen menjek férjhez hozzá – de itt azért meghúzom a határt... vajon milyen lenne ha... ha... Természetesen ki kell szednem belőle azt a hamis szerződést így vagy úgy, máskülönben zár alá vesz, és visszatartja azt a 3 millió frankot, és ezt azért nem engedhetjük meg magunknak – persze, hogy nem fogjuk neki megengedni, hogy belőlünk gazdagodjék meg – ó, nem! – szó sincs róla.... Csak én tudom a dokumentum hamisságát bebizonyítani, és én ezt nem tehetem meg anélkül, hogy ne szolgáltatnám ki a mi kis játékunkat és persze saját magamat... Érkeznie kell, és még nem készültem el. ... És mi van akkor, ha megígérem neki, hogy hozzámegyek azzal a feltétellel, ha ő...

Pompás Lakáj: Monsieur André.

(Ki.)

(André be.)

(Özvegy eldugja a pipát.)

André: *(Megcsókolja az özvegy homlokát.)*

Kincsem!

(Félre.)

Fúj! Megint dohányzott.

Özvegy: *(Legyezőjével megütögeti.)*

Rossz fiú! Félek, nagyon meg kell szidnom.

André: *(Átöleli a derekát – az özvegy nem ellenkezik.)*

Egyetlen drágaságom, ha mindig ilyen lenne.

Özvegy: Ilyen leszek. Kedves Bastien, meghódított.

André: Végre! Ó, de hát ez mennyei.

(Jó néhányszor szenvedélyesen megcsókolja.)

Özvegy: Ó, de hát megijeszt! Csak...

André: Csak, mi, bogárkám?

Özvegy: *(Szégyenlősen.)*

Tetszik.

André: Te drága!

(Csók.)

Ó, meg tudnálak enni!

(Csók.)

Özvegy: Tényleg szeretsz, Bastien? Igazán és őszintén?

André: Hogy szeretlek-e? Ó, Daisy!

Özvegy: És annyira is szeretsz engem, hogy....hogy...

André: Hogy mi, édes?

Özvegy: Hogy elfelejthetem azokat a kegyetlenségeket, amiket mondtál nekem.

André: Vagyis....?

Özvegy: Vagyis, azokat az időket, mikor azt mondtad, ha nem megyek hozzád feleségül, szegény bátyám szerződését törvénytörésre viszed?

André: Soha nem gondoltam komolyan, drágám – soha, soha. Pusztán a kétségbeesés vad kitörése volt, semmi más. Bocsáss meg, édesem. Ugye megbocsátasz, ugye meg?

Özvegy: Hogy megbocsátok-e? Az a pillanat, ami elfeledtette velem – ő, milyen boldogan megbocsátok. De, tudod, míg az a papír létezik, ami mindig emlékezetembe idézi azt a kegyetlen órát...

André: (Megcsókolja.)

Megszűnik létezni a percben, hogy megígéred: enyém leszel. Itt is van – ígérd meg, drágám, és vedd magadhoz.

Özvegy: (Elveszi.)

Megígér.... Hadd olv....

(Magában motyogva átfutja. Félre.)

Kolosszális okmányhamisítás! Két tanú, – gondolom, a jó cimborái.

(Hangosan.)

Szegény bátyám! Halála előtti utolsó cselekedete volt ez, igaz?

(Leteszi a papírt.)

André: Szinte a legutolsó. A tanúk hozták vissza nekem a papírt. Kegyetlen voltam, és visszaautasítottam a szegény, derék fickó festményeit. Nagyon sajnáltam a dolgot, és szégyelltem, mert valóban igaza volt, mikor azt mondta, hogy „megveszi”-t kellett volna írni a régi szerződésbe, ahogy ezen látható is, úgyhogy átírtam erre, visszadátumoztam, és beírtam a „megveszi”-t, és aláírtam, és elküldtem neki is aláírásra. Nagyon hálás volt szegény.

Özvegy: (Félre.)

Tiszta erkölcsi tályog ez a fickó; s az ő példájára lassan én is olyan leszek.

André: *(Félre.)*

Éppen megfelelő hangulatban van – egy csepp pátosszal már meg is fogtuk a madárkát.

(Gyufát gyújt.)

Özvegy: *(Félre.)*

Okirathamisítás, tiszta sor, még sincs gyomrom a papírt ezekkel a kétes módszerekkel megszerezni.

André: *(Meggyújtja a papírt.)*

Özvegy: *(Félre.)*

Nem teszem meg az ígéretet.

(Hangosan – elkapja az égő papírt.)

Mit csinálsz!

André: Túl késő, drágám – por és hamu maradt belőle.

Özvegy: Ó, nemes szív!

(Félre.)

Elkaptam, most már biztos! soha nem égette volna el, ha bátorsága lett volna bíróságra vinni a dolgot.

André: Ó, Daisy, olyan boldogok leszünk együtt. Tedd meg az ígéretet, édes, és tégy engem minden kétséget és kérdést kizáróan tökéletesen boldoggá.

Özvegy: *(Félre.)*

Ha csak egyetlen kis esélyem lehetne egy egérutat kigondolni! Valami ürüggyel időt kell nyernem.

(Sírni kezd.)

André: Kincsem! Mi történt?

Özvegy: Ó, gondold csak meg, milyen nap van ma! – gonosz vagyok – elfelejtettem.

André: Milyen?

Özvegy: A nap – szegény bátyám temetésének napja. Én jegyezzem el magam, ő pedig, ő... ő... Adj nekem egy pár órát és...

(Zaj hallatszik – hangok, hátul.)

Szaladj, édes – idegenek vannak a házban – ugye nem akarsz kompromittálni engem.

(Sietős távozás.)

(André ki.)

(Belép Marie mély gyászban hátul – sápadt és gyöngye – kezével megtámaszkodik a széken, hogy valahogy megtartsa magát.)

Özvegy: Várj, kedvesem, megyek, segíték.

(*Félre.*)

Megszakad a szívem így szenvedni látni őt.

(*Odamegy hozzá, átöleli, és lassan előre kiséri.*)

Úgy, édes szívem, hajts a fejed a vállamra.

(*Marie sír.*)

Ó, úgy sajnállak, bárcsak valahogy megvigasztalhatnálak.

(*Szünet.*)

Marie: Daisy?

Özveggy: Igen, kedvesem.

Marie: Szinte a temetés pontos órája van.

(*Hüppög.*)

Özveggy: Fel a fejjel, drágám. Immáron jobb helyen van, mint életében.

Marie: Olyan vigasztaló erre gondolni. Igazán hiszed, hogy jobb helyen van ugye, Daisy?

Özveggy: Ó, biztosan tudom.

(*Közel húzza magához Marie-t.*)

Csókolj meg az ő emlékére, drágám.

(*Csók.*)

Marie: Nem lehetne jobb helyen itt, mint ahol most van, ugye?

Özveggy: (*Csók.*)

Elképzelhetetlen.

Marie: Úgy szeretem, ahogy megcsókolsz, Daisy.

Özveggy: Igazán, kedvesem?

(*Csók.*)

Marie: Igen. Mintha őt érezném. Őt magát.

Özveggy: Tényleg?

Marie: Pon-tosan. És ugyanígy ölelt magához – éppen így, pon-tosan. Csodálatos. Nem furcsa, azért?

Özveggy: Sosem hittem volna.

Marie: Márpedig így van, ahogy mondom neked. Olyan sok mindenben emlékeztetsz rá. Úgy nézel ki, mint ő, úgy viselkedsz, mint ő, a kedves hangod is az övé, szinte úgy is jársz, mint ő.

Özveggy: Ne mondd!

Marie: De igen. Ő azért kecsesebb volt; de női ruhában talán mégsem lett volna. Nem hiszem, hogy a szoknyáját úgy körberúgta volna, ahogy te szoktad néha; noha, mégis, talán mégis megtette volna, mert zabolátlan egy fickó volt.

(*Félre.*)

Pfűű! Bárcsak ne dohányozna.

Özveggy: Nagyon örvendek, hogy rá emlékeztetlek.

Marie: Pedig bizony, – és ó, mennyi mindenben. Ebben a három hónapban mindvégig úgy éreztem, mintha ővele lennék.

Özveggy: Igen?

Marie: Néha megfélekezett magáról, és nagyokat káromkodott. Te is ezt csinálod, Daisy. Nagyon illetlen dolog. Ugyanakkor rettentő furcsa is. Soha nem hallottam még rajtad kívül más nőtől ilyet.

Özveggy: Noshát – khm – azért nem csinálom olyan gyakran.

Marie:

(Nagyon komolyan megnézi – nem mond semmit.)

Özveggy:

(Menekül a tekintettől – félrenéz – lágyan füttyüli a „Rory O'More”-t.)

Marie: Daisy! Elfelejtetted.

Özveggy: Én? Mit felejtetek el?

Marie: A napot.

Özveggy: A napot?

Marie: A temetés.

Özveggy: (Félre.)

Ó, fene azt a temetést. Mindig kimegy a fejemből – sosem volt nekem olyan.

(Hangosan.)

Nem, dehogy felejtettem – mindig füttyülök, mikor szomorú vagyok.

Marie: Nos, ez az egyetlen dolog, ami nem olyan, mint ő – de tényleg ez az egyetlen. Ó, ő olyan jó volt, és gyöngéd, és kedves. Mindenkit sajnált, aki bajban volt, és minden tőle telhetőt megtett, hogy segítsen. Bárcsak ezekben a dolgokban jobban hasonlítanál rá, Daisy.

Özveggy: Például?

Marie: Nos, nem vagy elég kedves ahhoz a szegény Mr. André-hoz, drágám. Szerelmes beléd, Daisy.

Özveggy: Nagyon rossz ember, tönkre akarta tenni édesapádat.

Marie: Igen, rossz ember, de mindenkiben lapul valami jó, valahol; őt mindig rossz befolyás érte a környezetéből. Úgy fáj látnom, hogy egy hétig hitegeted, aztán a másikon kidobod, aztán megint..... nahát, Daisy, tudod jól, hogy nagy kegyetlenség ez. És Chicago – Chicago pedig csak olaj a tűzre, állan-

dóan azzal szédíti, hogy hamarosan hozzámész feleségül, és ez nagyon rossz így.

Özvegy: Szeretnéd, ha hozzámennék feleségül, édes-kedves?

Marie: I-igen, szeretném. Mert ez felemelné őt, meg-mentené.

Özvegy: Ó, te szegény ártatlan, hisz csak a pénzemet akarja, ennyi az egész.

Marie: Daisy! szó sincs róla.

Özvegy: Honnan tudod?

Marie: Hát ő mondta.

Özvegy: Á, így már értem.

Marie: No, akkor üzenhetek neki, hogy hozzámész? Kérlek, Daisy, hadd üzenhessek.

Özvegy: Nem, inkább köss... – *(a lány kezét a fiú szá-jára teszi)* – ssenek fel, ha megteszem.

Marie: Hát nem akarsz kihúzni őt nagy bajából?

Özvegy: Én – khm – én arról nem tudok.

Marie: Tedd meg, kedves Daisy – értem tedd meg.

Özvegy: *(Félre – elgondolkodva.)*

Kolosz – szális ötlet! Látom már a kiutat. Chicago kiküld vala-kit, aki megveszi a dolgokat, leveszi a méretet és ma este 10-kor... *(Fennhangon.)*

Ah, rendben, feladom – azt hiszem, ha a fejemet kérnéd, azt is odaadnám neked, édesem.

Marie: Drága nővér!

(Csók.)

Özvegy: Ma este tízkor egyedül leszek ebben a szobá-ban. Üzenj neki, hogy osonjon be ide csendesen, bejelentés nél-kül. Megadom a választ, amire annyira vár, egyenes igen, vagy egyenes nem.

Marie: Ó, nagyszerű! És próbáld meg azt az igent. Sze-ret téged, és annyira sajnálom szegényt.

Özvegy: Nos, majd meglátjuk, meglátjuk. Ha tényleg annyira türelmetlen...

Marie: Ó, olyan sóvárgóan türelmetlen – e felől semmi kétség. Olyan jó vagy, Daisy. A drága François minden fiatal ba-rátját gazdaggá tette – milyen kedves volt ez tőled! És ők mind imádnak téged, éppen úgy, ahogy őt imádták.

Özvegy: Semmi érdemem nekem ebben, kislány; amit tettem, érte tettem.

Marie: Ne beszélj így! Sokkal több érdemed van neked ebben, mint neki, százszor több; mert az ő barátai voltak, nem a tied.
(Ünnepélyesen.)

A földet is imádom, a lábad nyomán, Daisy Tillou. Miért nevetsz?

Özvegy: Nem tudom; mindig nevetek, ha megérint valami.

Marie: Ő nem, ő sírt – láttam.

Özvegy: (Félre.)

Én is – vagy legalábbis a határán vagyok.

Marie: És ő nem volt ilyen – ilyen – ilyen fura, mint te, Daisy. Ő nem így öltözött volna fel, ha a te temetésed lett volna.

Özvegy: (Szomorúan.)

Tudom; már ilyen furcsának is születtem. Mindig így öltözöm temetéshez.

Marie: Ó, megbántottalak, kedvesem?

(Csók.)

Özvegy: Nem, drágám, nem. De erre ma nem megyek – nem bírnám elviselni.

Marie: De édesem, tele lesz a hely emberekkel.

Özvegy: Á, csak a barátok, akik megértik; és idegenek, akik meg nem is tudják, hogy ki vagyok.

Marie: Hangokat hallok. Senkivel nem akarok találkozni – túl szomorú.

(Csók.)

(Az özvegy kíséretében ki.)

Özvegy: (Visszajön – kinéz az ablakon.)

Szent-séges Habakukk!.... az egész Champs Elysées... a Diadal-ívig... a szétvált Vörös-tenger és Párizs népe képezi a falait.... és e falak homlokzata pedig a katonák sorfala, végedes végig... pom-pás látványosság!... míg a szem ellát, házak feketében, alapkőtől oromig... távoli fény és csillogás játszik a fekete tömegben, mely az Ív alól hömpölyög... vajon mi lehet az?... Ó, bajonettek!... messze elnyúlva csak dagad és hömpölyög!... Uram Isten, az egész hadsereg...?

(Chicago be, a lehető legünnepélyesebben felöltözve – cinder – gyászszalag a karján.)

Chicago: Öregfiú, felvirradt a legfényesebb nap! Ó, minden dübörög! Keblemre, öreg barát. Neked lesz az elmúlt ötven év legpompásabb párizsi temetése, Napóleon után. Mondd, mi a fenét csinálsz ezekben a rongyokban? Hát nem jössz?

Özvegy: Nem, nem jövök. Micsoda gondolat, az ember menjen a saját temetésére. Ilyet még nem is hallottam.

Chicago: Rendben, de jó kis heccről maradsz le.

(Everest be.)

Everest: Istenem, François, ha kimehetnél, és a nép között elvegyülve hallanád, hogy miket mondanak!

Chicago: Nem tudod elképzelni, milyen!

Everest: Az egész nemzet könnyezik.

Chicago: Anglia is, és a kontinens.

Everest: Korábban azt hittük, becsülettel megalapoztuk a hírneved, de, azt a mindenit! mióta meghaltál....

Chicago: Tíz nap! pusztán csak tíz napocska! hírnév ennyi idő alatt ekkorát még nem ugrott ezen a világon!

(O'Shaughnessy be.)

O'Shaughnessy: Fiúk, jön a király a temetésre!

Mind: 'Rah!

(Chicago masírozik, harsonán játszik, a másik három ír dzsigget jár. Marie megjelenik a távolban – néma csodálkozás – eltűnik.)

O'Shaughnessy: És Törökország szultánja és a másik két látogatóban lévő koronás fő!

Mind: 'Rah!

O'Shaughnessy: Minden külföldi nagykövet képviselteti magát gyászba vont állami kocsin!

Mind: 'Rah!

Everest: Ami pedig a fejedelmeket, hercegeket, érsekeket és hasonlókat illeti, megfulladunk tőlük!

(Dutchy be, vadonatúj egyetemi hallgatói díszben – fekete szalag a karján.)

Ferguson: Szia, neked meg mi bajod?

Özvegy: Nahát, szegény fiú! mi történt? beteg vagy?

(Egy székhez segítik.)

Úgy ni – és most mesélj el nekünk szépen mindent.

Dutchy: Pfúú, ákkhorrá félszet kháptám. De most már sowas túl fátyok rhajtá.

(Nagy hatást keltően.)

Éjfél után folt a Notre Dame-ban – szinthe hajnál hásált – és rajtam folt a sor, hoty figyázzam ábbá a kisi kápolná a maradványokhá. Und minden cshendes folt und én kukucskál ki a függöny möghúúl und ott folt ás a náty themplomhalyó végedes végig homályosan itt egy gyertyhalángocská, und ott egy gyertyhalángocskhá; und a díszthetőr-katonák fejüket állulra ejtve hortyogták mind – und ászt gondoltám minden rhendben und elkezdtem.

Everest: Mit kezdél el?

Dutchy: Elmondok, elmondok mindent. A legelső napon, áhogy ász á koporsó megérkez, én felemelintem ász etyikk fégit und mondok mágámnak: „Nem lesz ity jó; nincs elég téglá ábbán á koporsó.”

Everest: Fiúk, igaza van. Nekem is feltűnt. Azzal el is felejtettem.

Özvegy: (*Nem tetszik neki.*)

Nagy gondatlanság ez, cimborák – nagy bajba kerülhetünk emiatt. Folytasd.

Dutchy: Fettem még néhány téglát, bécsempésztem und ety csafarhúszót und lecsáfártám und bélettettem und épp meg hint lecsáfártám a tetőt, mikor jött ety pháp und szinte elkápot enkhem ásszál a csáfárhúszófál a készbe.

Mind: Uramatyám!

Dutchy: De mékh hátul fán a jávhá.

Chicago: (*Szórakozottan.*)

Fel a fejjel, most jön még csak...

Dutchy: Á pháp mongyhá, hoty á kiráj és áá többi kiráj is, und szultán und császárok h jönnek megnészni a márdványok h.

Mind: Nagyég!

Dutchy: A kiráj mongya, hoty neki muszáj tegye tisztelet a leghátálmásabb művész, amióta Raffy-ell. Én mondok h pháp, mi félünk, a maradványok nem tarthatnak össze und eszért fan asz, hoty á népek h nem láthatták a testy. De asztán mondok, ha kiráj akar jönni megnész hullá, minden hendbe – nátyon szíffessen lássuk.

Özvegy: Te kimondhatatlan idióta!

Mind: Jézus-Mária!

Dutchy: (*Zavartalanul.*)

Asztán kérdek pháp hány óra – megállt asz órá – ami haszugság. Nos, nem tutta; und kérek szépen őt, lenne oly gedves kió fakodni és mektudni nekem. Nos, én mindik viszek kicsi ebéd oda mághamnakh éjszaka; und kikukucsálok, und mikor pháp jó táfol, leemelem ófatosan koporsótető és beteszem a kicsi ebéd a koporsó und becsáfároszom meg hint und csinálok kicsi jukacsakát kicsi készi fűrófal.

(*Szünet.*)

Everest: Nos?..... És mire volt ez jó?

Dutchy: (*Nyugodt csendességgel.*)

Két font..... limburgi sajt.

Özvegy: Hadd öleljelek meg!

Mind: És én.

Dutchy: Asztán meggondoltam, nem biztonságos nekem elmenni, míg a kiráj oda nem ér. Asztán, mikor á spányol és á hindu jöttek, etymás után és mondok nem fátyokk fáratt, örkdődökk én helyettük is. Und so, Gott zy Dank, minden rentben folt, und mi fátyunk biztonság, fiúgg, biztonság – de én fagyok hálott hulla á fárattság és a nem álfás.

(Fejét hátravetve horkol egy kicsit.)

Mind: *(Rázzák.)*

Chicago: Ördög és pokol, ébredj fel, és fejezd be!

Özvegy: A király eljött?

Dutchy: *(Álmosan.)*

Soha nem jöttek ety óráfal eszelőttig – a kiráj und a szultán und á többiek.

(Szünet – bólogat.)

Chicago: *(Rázza.)*

Nos? És mit csináltak?

Dutchy: Sémit.

(Félig-horkolva.)

Elmendeg... aszonal!

(Horkol.)

Mind: *(Rázzák.)*

Ébredj!

(Erőszakkal felültetik a széken.)

Chicago: *(Fülébe kiabál.)*

Mit – mondott – a – király?

Dutchy: *(Álomittasan.)*

Mondá ... temetni kellett... folna ő... nekünk... tafaj... nyár.

Mind: *(Áradozva.)*

Te drága!

(Megint megölelik.)

Özvegy: – Gyerünk, remek öreg cimpora, megünnepelünk és lefektetünk, hogy még a hercegek is megirigyelnek.

(Özvegy Dutchy-val ki.)

Pompás Lakáj: *(Bejelenti az Angol Kereskedőt, az Amerikait és az Ausztrált saját nevükön. Bejönnek – komor feketé ünnepelőben, és kezet szorítanak a Fiúkkal.)*

Angol Kereskedő: A temetésre menet benéztünk, hogy tiszteletünket tegyük Madame Tillou-nál, és egészsége felől érdeklődünk.

Chicago: Le van sújtva, ami csak természetes. Az ő nevében is köszönöm az uraknak udvariasságát.

(Távoli mély csengőhang.)

Ausztrál: Ah, a hang!

Amerikai: Hírül adja a világnak a hatalmas veszteséget.

Angol Kereskedő: Ah, igen, meglehetőst pótolhatatlan.

(Távoli lövések.)

Ausztrál: Hallják... egy vigasztalan világ nyögése.

Amerikai: A festmények nagy aukciójának eredménye biztosan büszkeséggel tölti el azt a szegény meggyötört hölgyet.

Chicago: *(Félre a Fiúkhoz.)*

Most azt játsszuk, hogy nem hallottatok róla!

(Hangosan.)

Eredmény? Ez a hír még nem ért el hozzánk.

(Lövés.)

Pompás Lakáj: *(Ezüst tálcán vaskos borítékot hoz.)*

Asszonyom részére! – Részvétnyilvánítás... Ófelsége, a Király részéről.

(Mind meghajolnak.)

(Lakáj ki.)

Ausztrál: Elképesztő volt.

Amerikai: Ott volt az egyik ügynököm. Az Angelust 500 000 frank végső áron szerezte meg nekem.

Chicago, Ferguson és O'Shaughnessy: Gratulálunk!

(Lövés.)

Amerikai: *(Szomorúan.)*

Kíméljenek a jókívánságoktól, uraim. A francia kormány közbelépett, és extra 50 000 frankért a kép átadására kényszerített.

(Lövés.)

O'Shaughnessy: Ah, ez igazságtalan volt, uram.

Pompás Lakáj: *(Ezüst tálca.)*

Asszonyom részére! – Részvétnyilvánítás... Ófelsége, a bajor Király részéről!

(Lövés.)

(Lakáj ki.)

(Meghajolnak.)

Angol: S ha az ember meggondolja – valaha enyém volt az a kép 2500 frankért.

Everest: Csakhogy Ön hallgatott Monsieur André-ra ... nagy hiba volt. Én már akkor tudtam.

(Lövés.)

Ferguson: Most pedig valaki ennyi pénzért még azt a fenyőfából készült festőállványt sem tudta megvenni, amin készült.

Ausztrál: Az én „Magvető”-mért pedig 300 000 frankot ígértek.

Angol: Azt hiszem, Ön született szerencsefia. Nekem azért megvan az Angelus imitáció. Én már azért is hálás vagyok.

A Fiúk: *(Félre.)*

Azért legalább ez is jó hír.

Angol: 5000 frankért jutottam hozzá.

Amerikai: A 27 festmény közül a falon függve hagyunk azon a napon...

Angol: Mint valami idióták...

Amerikai: Csak hármat adtak el darabja kevesebb, mint 15 000 frankért.

Pompás Lakáj: Asszonyom részére! – Részvétnyilvánítás... Ő Császári

(Lövés.)

Felsége, a török Szultán részéről!

(Ki.)

Ausztrál: A 27 kép az Angelusszal együtt kicsivel több, mint 3 000 000 frankra rúgott.

O'Shaughnessy: *(Ferguson-hoz, félre.)*

Azóta meg még egymillió értékben festett – mi, Sandy?

Ferguson: Igen, és továbbra is festeni fog évi nettó egymillió értékben.

O'Shaughnessy: Igen, biza, legalább harminc évig.

Ferguson: És mi szépen kicsepegtetjük őket a piacra – egyet, kettőt évente – és tartjuk az árakat.

Pompás Lakáj: Asszonyom részére! – Részvétnyilvánítás... Ő Császári Egyeduralkodója, minden oroszok Cárja részéről!

(Lövés.)

(Ki.)

(A távoli harang újra megszólal.)

Ausztrál: Tessék – indulnunk kellene, uraim.

Angol: Induljunk.

(A Látogatók kezét ráznak.)

Chicago: *(Megrázza a csengőt. Megjelenik egy Lakáj.)*
(Lakájhoz.)

Vezesd ki az urakat.

(Látogatók és Lakáj ki.)

(Távoli gyászos rezesbanda szól.)

Ferguson: *(Az ablaknál.)*

Gyertek ide, fiúk! Nézzétek – hát nem nagyszerű! A Király!
(Besötétedik.)

O'Shaughnessy: Szultán!

Everest: A bajor Felség!

Chicago: Az orosz Cár! Nahát, egy éjszakai temetésnél
a világon nincs lenyűgözőbb dolog!

Ferguson: Ameddig a szem ellát...
(Özvegyszer be.)

Püspökök, hercegek, gyalogság, lovasság, tüzérség...

O'Shaughnessy: És mind abban a csodás fényárban!
Két órán keresztül mind vonulni fognak.

Chicago: Siess! – a temetésed, és micsoda pompás fel-
hajtás! Nézd csak! Hát nem bizserget meg ez a látvány?

Everest: És már ki is választottuk az új nevedet.

Özvegyszer: Mi az?

Everest: Placide Duval.

Özvegyszer: Jó.

Ferguson: Gazdag amatőr vagy. Érted?

Chicago: A néhai megsiratott csodásan sikeres utánzója.

Özvegyszer: Saját magam utánzója?

Chicago: Pontosan. És máris híres vagy. Régi vevőink
jártak itt.

Everest: Az angolom megvásárolta az Angelus imitáci-
ódat 5.000 frankért.

Özvegyszer: Hát ez borzasztó. Az eredetit vásárolta meg, és
ezt soha nem fogja megtudni. A másik volt az utánzat.

Chicago: Nem baj az. Így is jól van. Megéri azt a pénzt,
amit hozott.

Özvegyszer: *(Sajnálkozva.)*

Ah, fiúk, erre soha nem gondoltam. Most aztán örökre megöl-
tetek. Ah. Élni, akár ötven évet is, és nap mint nap elszenvetni
annak a nyomorult hírnévnek a fogságát – sikeres utánzója saját
munkáimnak!

Chicago: Ugyan – ó, ne csináld. Gyere, letáncoljuk. Fel
a fejfel.... most jön még csak a java.

*(Mindnyájan kánkánt járnak – távoli lövések – harangszó –
vonuló rezesbanda gyászos hangja.)*

Marie: *(Megjelenik – csodálkozik.)*

(Félre.)

Szégely!..... A saját testvére temetése!..... Ő ilyet sosem tenne.

(Ki.)

Özvegy: Állj, fiúk. Marie meglátott. Megbántottam – szégyellem magam. Menjetek. Beszélnem kell vele.

(Megindulnak kifelé.)

Chicago, beszerezted nekem azokat a színházi kellékeket?

Chicago: Igen, az inasodnál vannak, megadtam neki az utasításokat – tudja mi a teendője.

(Özvegyen kívül mind ki.)

Özvegy: *(Kétszer megrázza a csengőt – egyenruhás inasfiú megjelenik.)*

Kérje meg Mamselle Marie-t, hogy jöjjön be.

Inasfiú: Igenis, asszonyom.

(Ki.)

Özvegy: *(Egyedül.)*

Szegény, kicsi rászédett teremtes! És engednem kell, hogy eljőjön a virrasztásra – sehogysem lehet megkerülni. ... Fene azokba a szeleburdi fiatal gazemberekbe, kell nekik az a francos virrasztás – virrasztás temetés után. Mindennek tökéletesnek kell lennie. Ha legalább csak egy kicsit szomorúbbaknak mutatnák magukat – de Isten őrizz, arra már nem voltak képesek – most már mind gazdagok, robban ki belőlük a fiatalság és vidámság. Azok a szegény idős emberek... mit gondolhatnak,...Placide Duval... gazdag műkedvelő...

(Csettint az ujjával.)

'Szus, hát megvan!... nem kell eltűnnöm a világ felszínéről egyáltalán – mégcsak Párizst sem kell elhagynom!

(Marie be, nagyon levert – özvegy odamegy hozzá, átöleli a derekát, kanapéhoz vezeti. Távoli zene.)

Özvegy: Úgy, drágám, tedd csak a vállamra. Hiszen megint sírtál.

(Lövések – bumm – bumm – bumm.)

Marie: Ó, Marie, hogy voltál rá képes?

Özvegy: Szegény drágám, de hisz az nem az én természetes önmagam volt. Mikor gyászolok, én – én olyan szenvedélyes vagyok, tudod.

Marie: *(Felvidulva.)*

Ó, akkor csak hisztériáztál?

(Lövés.)

Özvegy: Pontosan.

Marie: *(Csók.)*

Szegény, drága Daisy! Milyen nehéz lehet neked. És a többieknek – őket is elkapta a roham?

Özvegy: Igen, mindenkit.

Marie: Milyen kedves, jó fiúk! Úgy szeretem őket; te nem, Daisy?

Özvegy: Dehogynem, és sajnálom is őket, nagyon!

(Gyászos zene halad el. Távoli lövések.)

(Szünet – hallgatóznak.)

Marie: Ó, hát nem borzasztó! Ha arra gondolok, hogy ez az ő temetése – és soha nem látjuk viszont.

(Könnyek.)

Özvegy: *(Félre.)*

A büdös francba. Úgy érzem magam, mint egy gyilkos!

(A következő néhány replika alatt távoli zene, harangszó és lövések zaja.)

(Hangosan.)

Ó, drága szívem, milyen szép lenne, ha ez mind csalás és ámtás lenne, egy álom, és ő nem lenne halott – csak a koholt François Millet.

Marie: Ó, milyen édes gondolat! Képzeljük csak el. Folytasd, drágám.

Özvegy: Igazán jó kis gondolat. Képzeld el, amint megjelenik előtted, álruhában...

Marie: Ó, csudajó!

Özvegy: És mondjuk, legyen a neve – hm – no, mi legyen a neve?

Marie: Te válassz neki nevet, édes!

Özvegy: Nézzük csak, – Lefevre, – Lafarge – Le – ó, milyen lenne a Placide? – Placide Duval?

Marie: Ó, ez az. Placide Duval – nagyon szép név. Folytasd, nővér.

Özvegy: És aztán megkérné a kezéd, és...

Marie: Megtenném – azonnal!

Özvegy: Igen, de elfelejtetted, te kis buta – a hangját is elváltottná. Nem ismernéd fel. Még ha titkát fel is fedné előtted, nem biztos, hogy elhinnéd. És nem lenne semmi, amiről...

Marie: De igenis lenne, persze, hogy lenne. A rózsaszín forradás a csuklóján – megmutatom, hol.

Özvegy: *(Megakadályozza a leleplezést.)*

Tényleg, igen, el is felejtettem.

Marie: Nahát, de hisz mindnyájan tudunk arról a forradásról.

(Szünet – szomorúan.)

De, ó jaj, ő már nincs, nincs, soha többé nem látjuk. Ó, Daisy, sajnálom, hogy eszedbe jutott ez a szép gondolat – soha nem fogom tudni már kivenni a fejemből, és megszakad a szívem.

(Szünet.)

(Távoli fegyverek ünnepélyes dörgése, vagy zene vagy hangszó, amik egy ideje elhallgattak. Sírva felemelkedik.)

Ó – ó – ó! Hallod ezt!

(Segítséggel az ablakhoz botorkál, kitekint. Visszatér.)

A földben van! Ó – ó – ó, vigyél el, vigyél el!

(Zokog.)

Özvegy: *(Félre.)*

Megszakad a szívem!

(Mindketten ki.)

(André be, lopakodva.)

André: *(Monologizálva sétál – festményeket néz, szobrokat stb.)*

Teringettét, csak úgy dúskál a sok pénzben.... 'Mindenségit, ha nem félnék attól a hamis szerződéstől, a fene sem venné el őt, vagy akárki mást.... No, de azért elveszem, hacsak ő nem lép vissza.... vajon megteszi? Azt hiszem, megkapom végre azt az ígéretet tőle. Habár, szörnyű szeszélyes és változékony. Chicago – nem vagyok azért annyira elájulva Chicagótól, hiába mondja, hogy lelkésznek tanult.... ő esküszik, hogy igent fog mondani, ezúttal...

(Felnéz egy képre – olyan helyen áll, ahol az özvegy nem láthatja, mikor belép.)

(Özvegy be.)

(Tökéletesen kopasz, egyik szemét fekete tapasz takarja, lompos, régi fésülködőköpenyt visel, mely eltakarja a ruháját; arca sárga; kezitükröt tart; mankóval jár.)

Özvegy: *(Egyedül.)*

Kedves fickó, fél órán belül itt kell lennie, azt hiszem.

(André meglátja, látótérből kilép és bámul.)

Szeretem – ő, már egy egész hónapja.

(Középen, egy asztalhoz telepedik.)

Nem lehet neki ellenállni, annyira csodál. Nem állhattam, hogy ne kínozzam. De azt hiszem, talán eleget gyötörtem, szégyen drágám. Ah, mennyire boldog lesz. Tökéletesen gyönyörűvé kell varázsolnom magam neki.

(Kétszer megrázza a csengőt.)

André: *(Félre.)*

Apropó, az ókori Róma romjai!.... Bárcsak....bárcsak.... Azt hiszem, nem mehetek ki innen anélkül, hogy meg ne látna.

(Inas be.)

Özvegy: Hozd az új fogaimat.

(Inasfiú ki.)

(A szájánál matat.)

Most már meggyőződése, hogy ez a legtökéletlenebb fogsorom valaha. Mikor ki akarom venni, nem sikerül, máskor meg, valahányszor felizgatom magam egy bálon, egyszerűen kiköhögöm.

André: *(Félre.)*

Isten, segíts.

(Inasfiú behozza az új fogsort ezüst tálcán. Egy függöny mögül?)

(Eljártsszák – nem beszélnek. Talán néhány megjegyzés az Inasnak?)

Özvegy: *(Beteszi a szájába – igazgatja.)*

Nem illeszkednek valami jól. Rengeteg helyet foglalnak. Mindazonáltal, elegánsabbak az előzőeknél.

(Inasfiúhoz.)

Hozz egy friss üvegszemet – tisztát.

André: *(Félre.)*

Borzalmas!

Inasfiú: Van külön kívánsága, hogy melyik legyen, asz-szonyom?

Özvegy: Hm, igen – a vasárnapit.

(Inasfiú ki.)

(A letakart szeménél matat.)

Ez a bosszantó fércmunka... beragadt.

(Inkább eljátszani, mint kimondani, leszámítva: „Bera-gadt.”)

André: *(Félre.)*

Nagy Isten!

Özvegy: Nézd csak! Hisz a fényes felével kifelé tettem.

(Kézitükör.)

Nahát, hiszen úgy nézek ki, mint egy fáklya.

(Dolgozik rajta.)

Úgy – most már rendben van.

André: Krisztusom, irtózatos!

(Inasfiú behozza a szemet ezüst tálcán.)

Özvegy: *(Feltartja a szemet, vizsgálja.)*

Ah, tündéri!

André: *(Félre.)*

Még a gondolata is – minden este, lefekvés előtt ezt csinálná.
Ezt nem lehet elviselni. Rémálmom lenne tőle.

Özveggy: Úgy ni... – *(vizsgálja)* – milyen bosszantó –
nem hordom többet. Drága André, megkapja szerelmi zálogul.

André: *(Félre.)*

Hogyan. Addig éljek!

Özveggy: *(Eltávolítja a fekete tapaszt. Fintorog, hulyorog a tükörben.)*

Na, ez már jó. Talál, mint kesztyűre a kéz. Nagyon kifejező is.
(Inashoz.)

Hozd a hajam.

(Inasfiú ki.)

No, lássuk csak. Igen – és most felteszem az új arcomat. Idő
kell neki, hogy megszáradjon, míg jön.

(Megfordul, letörli arcáról a sárga festéket.)

Úgy – *(kézitükör)* – nahát, de hisz ez a legszebb, amihez valaha is hozzájutottam.

André: *(Félre.)*

Szavamra, mindig azt hittem, természetes.

(Inas hajjal be.)

(Özveggy kezdi feltenni.)

Özveggy: Hozd a lábakat.

(Inasfiú ki.)

André: Van olyan tagja, ami eredeti?

Özveggy: *(Vizsgálja a haját a tükörben.)*

Jaj, Istenem, azt hiszem ebben kárt tettem, miért is kellett azt
a loknit levágnom? De nem baj, annyira könnyöngött érte.

André: *(Félre.)*

Így is volt.

(Inas behoz jó néhány csinos térdig tartó harisnyakötős és harisnyás műlábat ezüst tálcán.)

Özveggy: *(Feltart egyet.)*

Á, ez az új amerikai darab – csuda csinos.

(Háttal fordul – Inas térdel, segít a lábat felcsavarozni.)

Nem látod, rosszul teszed – a sarka van elől. Fordítsd meg.
Neem – ez a másik lábhoz tartozik.

André: *(Félre – lassan ingatja a fejét.)*

Semmi nem igazi rajta.

Özveggy: *(Lábakat vizsgálja.)*

Mind balosak. Hozz még néhányat.

(Inasfiú ki.)

(Özveggy még mindig háttal.)

André: *(Félre – szenvedélyesen.)*

Akkor sem veszem el ezt a hulladékot, ha milliárdokat ér. Ki-megyek, ha belehalok is.

(Kilopakodik.)

Özveggy: *(Leveszi a fésülködőköpenyt.)*

Azt hiszem, ezt elintéztük. Ah, de kár, a fiúk lemaradtak a cir-kuszról.

(Órájára néz és kikiált.)

Gyerünk – vidd ki ezt a sok kacatot – gyorsan! Kezdődik a virrasztás.

(Inas kiviszi a lábakat és a többbit.)

(Távoli lövések, harangszó és zene.)

(Füfel.)

Ah, azok a szegény téglák végre örök nyugovóra tértek.

(A teljes dramatis personae, kísérők és mindenki – kivéve André-t – ünnepélyesen bevonulnak, név szerint bejelenti őket egy Ragyogó Lakáj (a személyzet mindig fekete karszalaggal jelenik meg), majd a vendégek elfoglalják helyüket. Özveggy a kanapén ül lehajtott fejjel; amikor érkeznek, zsebkendő a szemé-nél. A férfiak meghajlással üdvözlők, az Idős Hölgyek és Cecile némán homlokon csókolják. Marie az édesanyja mellé ül.)

Madame Audrienne: *(Madame Bathilde-hoz.)*

Szent Ég, nincs gyászban!

Madame Bathilde: Milyen furcsa.

(Fejével Chicago felé int; a fiú odamegy.)

Miért nincs gyászban?

Chicago: Félőriült a fájdalomtól. Még a gyász gondola-tát sem tudja elviselni. Kérem, ne mutassák, hogy észrevették. Suttogják körbe – mondják meg a többieknek is.

Madame Audrienne és Madame Bathilde:

Ó, szegény teremtés!

(A suttogó üzenet szájra szájra száll, helyeslő bólintás a válasz.)

Chicago:

(Megrázza a csengőt, Lakáj megjelenik.)

A személyzet visszavonulhat éjszakára – leszámítva a házmes-tert. Asszonyom ma nem fogad látogatókat.

(Lakáj ki.)

Óhajt valaki pár szót szólni siratott barátunk emlékére?

Leroux papa: *(Felemelkedik.)*

O – o – oly...

(Nem tud hangjának parancsolni – ünnepélyes csend – a nők zsebkendőiket szemükhöz emelik.)

Olyan volt számomra, mintha fiam lett volna...

Leroux mama: *(Hüppögve.)*

És fiunk is lett volna.

Marie: *(Sírva.)*

Ó, milyen kegyetlen.

Leroux papa: Fiunk lett volna – és ez így lett volna szép. Olyan régen ismertem már.... és ő olyan jó volt, és kedves nekiünk... – *(az egész ház visszhangzik a sírástól)* – ... egész szegénységében m-m-megosztotta krajcárjait... kevés élmét... fiatal művész barátaival, veletek... ó, micsoda nemes adakozás volt az, a soványka pénztárcájából, szegény fiú, szegény fiú, szegény eltávozott barátja mindnyájunknak... és abban a pillanatban, hogy meggazdagodott, azon a gyönyörű napon, azon a furcsa és szép meglepetést hozó napon milyen gazdaggá tett mindnyájunkat!

(Sírás minden oldalról.)

... hogyan szórta ránk a pénzét... ó, mint a vízsugár, mint a vízsugár... és megmentett engem, aki tönkrementem...

Leroux mama: *(Könnyek.)*

Úgy bizony, ezt tette, Isten áldja drága emlékét!

Leroux papa: És ott ül az én szegény gyermekem – nincs már számára vigasz ebben – ebben – ebben az életben többé...

Marie: *(Sírva.)*

Ne! ne, apám!

Özvegy: *(Félre.)*

Ezt nem bírom!

(Hangosan, felemelkedve.)

Kedves barátaim – jóbarátai szegény elhunyt bátyámnak – maradjatok a helyeteken, de engedjétek elmennem – nem tudom elviselni ezeket a gyönyörű szavakat, összetörik a szívemet.

Sokan: Ah, szegény teremtes, szegényke!

Özvegy: Búcsúzom, Isten áldja Önöket – soha többé nem találkozunk. Visszamegyek otthonomba, nyomorult életemhez. Holnap egy gazdag idegen foglalja el ezt a nagy házat – fiatal feleségével – egy jó és kedves ember, de már-már remete – egy olyan ember, kinek szívét titkos bánat emésztí – azt hitte, híres lesz, neve bejárja majd az egész világot, ám tudja, ismeretlenül kell meghalnia. Megismerik majd. Legyenek jók hozzá. Álruhában jár – tegyenek úgy, mintha nem vennék észre.

(Marie vágyódó reménykedéssel felnéz.)

Neve költemény, pusztán – Placide Duval...

(Marie feláll, csak bámul.)

Tartsák meg a titkát. Isten velük hát, kedves barátaim. És engedjék meg, hogy itt hagyjak még egy utolsó titkot. Esküdjenek meg, hogy harminc napig megtartják – utána, elmondhatják – senki nem fog Önöknek hinni.

(Mind feltartják a kezüket. Marie lassan, tántorogva feléje indul.)

Amikor Franciaország egy meggyőződés elkötelezett híve lesz, inkább ezer halált hal, semmint beismerné, hogy tévedett.

(Feltartja a karját.)

Ismerik ezt a forradást?

Marie: François!

(Ölelés.)

(Megszólal a félelmetes zene, vagy sem; választás kérdése.)

(Chicago – Cecile derekát átölelve vezényli a zenekart.)

Chicago:

Most! – Kész! A nagy Nemzetközi Zenei Mozaik!

(Művészek, tanítványok és a színház néhány zenésze előkapják székeik alá rejtett hangszereiket, és lelkesen játszani kezdenek – de csak a zenészek játszanak melódiát –, és mindegyik egy másikat: a kürt (Marseillaise-t); a fuvola (Yankee Doodle-t); cselló vagy brácsa (God Save the Queen); verkli (Die Wacht am Rhein); függöny lassan ereszkedik.)

Függöny (Zene elhallgat.)

Függöny fel, egy pillanatra.

Tabló.

(Dutchy egyenként 5 frank pénzdarabot számol le Chicago markába.)

Dutchy: Útyh...

Függöny.

Irodalom és képmutatás

BOLDOG ZOLTÁN tárcája

A 2012-es József Attila-díjról szóló vita hevében L. G. író, költő utánam és egy velem nagyjából egy véleményen lévő barátom után köpött egy kocsmban. A kortárs irodalom iránt érdeklődők bizonyára emlékeznek rá, hogy az állami díj átadását heves vita követte, mert a szakma javaslatait csak részben vette figyelembe Szócs Géza akkori kultúráért felelős államtitkár. Krusovszky Dénes nem vette át a József Attila díjat, majd Facebook-csoport alakult *El a kezekkel a József Attila-díjtól* címmel. Mivel jelen írás szempontjából csak az érzelmi reakciókat tartom fontosnak, az akkor elhangzott érvekre nem térek ki.

L. G. köpését akkor is őszinte gesztusnak tartottam, s annak gondolom ma is. Nem vitattuk meg a történeteket, de ma már normális, emberi hangon beszélünk egymással, amikor egy térben tartózkodunk. Ha az elfojtott indulatok nem nyilvánultak volna meg abban a szépirodalmi értékeket nyomokban sem tartalmazó csulában, akkor talán máig tartana a véleménykülönbségünk miatt kialakult konfliktus. Persze ennél is katartikusabb lett volna, ha az arcomba köp, de valószínűleg az verekedésbe torkolt volna. Így L. G. a finomabb módot választotta ellenvéleménye megfogalmazására, hiszen nem akart képmutató módon a nyelv udvarias kliséi között mozogni, hanem szabadjárá engedte ösztönkésztetéseit. Akár egy poeta natus. De a cinizmust félretéve: kettőnk kapcsolatának jót tett ez a helyzet, az író és költő őszinte gesztusa. Bár nem csökkentette azt a távolságot, amely véleményütköztetés vagy inkább véleménycsere terén értelmiségi emberek között feszül Magyarországon. Ez a távolság már-már akkora, hogy félreértésről beszélhetünk: a vélemény és az igazság fogalmának összemosásáról.

ságot próbálja megfogalmazni, hanem a véleményét. Ezt ajánlja fel az olvasóközönségnek, akinek a webkettes világban szintén lehetősége van az álláspontja megfogalmazására. Ezek közzétételének a célja a közhiedelemmel ellentétben nem egymás meggyőzése lenne, hanem egymás megértése, meghallgatása, akár egy kellemesebb kocsmai párbeszédben. Ennek elég kevés esélyét látom a mostani közhangulatban, amikor a másik fél sarkalatos kijelentéseit az igazság kinyilatkoztatásának véljük. Az a lila ruha szép – mondja az egyik. Az a lila ruha ronda – mondja a másik. S közben rühellik egymást emiatt, mert mindketten igazságnak gondolják a véleményüket. Holott véleménycsere és -ütköztetés is történhetne köztük.

L. G. köpése egy értelmiségi véleménycsere kudarca is. Az említett helyzetben a kocsmá padlójára juttatott nyálamilázok azonban szükségszerűen nem kezdhették lebontani az igazságot, mert az nem létezhetett az adott helyzetben. Mindössze két őszinte vélemény került el egymást. Az egyik az éterben veszett el, a másik a padlón.

Ez jutott eszembe, a köpésért járó hála, amikor olvastam a Turcsi István Prima Primissima Díja kiváltotta felháborodásról – és az utána következő gratulációkról. A 2014-es Prima Primissima Díj átadóját ugyanis érdekes felháborodás követte, amelynek egyik gyújtópontja volt, hogy sokak szerint inkább Bodor Ádám érdemelte volna a díjat. A Facebookon megindult kommentáradat hamar elmosta a részleteket. Azt, hogy a kuratóriumban az igen különös ízlésű Jókai Annán kívül nem ült az irodalommal hivatásszerűen foglalkozó ember. De biztosan sokaknak a fejében felmerült az a kép, amint a díj odaítélése előtt, a valutaárfolyamok böngészése után Csányi Sándor, az OTP Bank elnök-vezérigazgatója Bodor Ádám, Buda Ferenc vagy Turcsi István szövegeit olvassa, majd a bankvezér a hozzájuk kapcsolódó kritikákat és azok kommentjeit elemzi. Esetleg még megnézni könyveik Moly-profilját azért, hogy lássa: mit gondol a mezei olvasó. A felháborodók nagyrészt egy olyan szakmai szempontot kértek számon a kuratóriumon, amelyet a testület szakmai összetételének hiányában nem is tudott érvényesíteni. Ezzel még semmi gond nem lett volna, hiszen a szakma tagjai sürgősségi Facebook-posztjaikkal pótolták a szakmaiságot. Majd néhány nappal később érkeztek a hírek budapesti bará-

taimtól: nincs semmi baj, mert a díj miatt elégedetlenkedők is gratuláltak Turczi Istvánnak. Sokan azok közül, akik korábban Facebook-posztjaikban megkérdőjelezték a döntést.

Üdítő kivétel volt a véleménynyilvánítások kavalkádjában Podmaniczky Szilárd megfontoltságra intő jegyzete, majd Pál Dániel Levente költő posztja a közösségi oldalon, aki a következőképpen számolt be a Szépírók Társaságának reakciójáról: „A tegnapi Szépírók Társasága közgyűlésnek volt egy (több) nagyon érdekes (antropológiai?) dimenziója. Jelen volt a pár nappal korábban Prima Primiissima Díjjal kitüntetett Turczi István is. Turczi a társaság tagja egyrészt, másrészt pedig több szerző ajánlója/támogatója volt, akik felvételi kérelmet adtak be a társasághoz, mindegyikük érdekében – az írásos ajánlason túl – személyesen is felszólalt. Most azt hagynám, hogy »Bodor vs. Buda vs. Turczi«, meg hogy ki érdemelte meg a díjat, meg hogy ki mennyire izzad most hirtelen azért, hogy dobogós legyen a »hány Turczi-könyvet nem olvastam« versenyben... Ez csak kontextust ad ahhoz, ami a tegnapi közgyűlésen (szinte csak észrevehetetlenül, csak mellékesen, csak mindent átítatva) zajlott. Az az összesugdosás és -kuncogás és -mutogatás és stb. egészen (?) érdekes (?) volt, ami minden Turczi-felszólalás előtt-közben-után zajlott. Kedves Gyerekek! Jajj, bocsánat, Kedves Kurva Nagy Magyar Írók, az ember szemébe is lehet mondani, amit kiír valaki a Facebookra vagy máshová – a higgadt véleménytől kezdve egészen a fröcsögésig. Nem hiszem, hogy kisiskolásként kell sunnyogni a széksorok között! Melyikőtök mert a szemébe nézni? Ki merte a szemébe belemondani a véleményét? Tisztelet a kivételnek! Konklúzió: Tök mindegy, ki mit gondol Turczi PP díjáról, vagy arról, milyen összeesküvések lehetnek a háttérben, ebből a hétfői helyzetből most ő jött ki tökösebben és különböző kihalófélben lévő emberi (?) értékek (?) szerint inkább győztesen.”

Ezért jutott eszembe, miért is vagyok hálás L. G-nak a köpésért. Mert ha a magyar irodalom véleménycserére képtelen része még képmutatóvá is válik, akkor soha nem teremődik meg az emberi beszéd lehetősége, akkor soha nem fognak felszínre kerülni, szemtől szemben megvitatható kérdéssé válni a magyar irodalom problémái. Mert egyszerűen a „nem érdemelted meg” és a „gratulálok hozzá” együttesen, ugyanazon személyektől

nem egészséges eleme a magyar kulturális beszédnek. Ez a kép-mutató politikai iskolák bevett retorikai megoldása. Akkor inkább jöjjön a köpés a véleménycsere, az ellenvélemény szemtől szemben történő felvállalása helyett, amely felszabadító, mint egy kiáltás.

Újságíróként gyakran találkozom azzal, hogy kommentjeikben leköpnék a szakmabeliek és/vagy az olvasók. Nincs igazad, mondják. Ez a véleményem, de nem biztos, hogy igazam van, válaszolom, ha türelmes vagyok. A lájkolók többnyire hangtalanok és gyakran arctalanok maradnak. Ha viszont értelmiségi-ként nem tanuljuk meg Facebookon közzétett véleményeinket szemtől szemben is felvállalni, akkor csak elmélyítjük a hóbör-géssel társuló kép-mutatást. De az is megeshet, hogy egyszerűen nem tudunk jól bánni a közösségi oldallal, miközben a Facebook kétségkívül irodalomalakító tényezővé vált. Néha felemeli, más-kor kellemetlen helyzetbe hozza a használóit. Kényszeresen azonnali reakcióra készíti a megfontolt embert is, vagy felhal-mozza a bennünk bujkáló indulatokat. Köpésre, kép-mutatásra vagy véleménycsere-re ösztönöz. Sajnos utóbbiból van a legkeve-sebb. Akár fel is írhatjuk az eltűnőben lévő műfajok közé.



Peter Paul Rubens (1577–1640) festménye

Irassunk verset a diákokkal, elemzés helyett serkentsük őket alkotásra – javasolja **HORVÁTH VIKTOR**, aki vers-tankönyvet állított össze *A vers ellenforradalma* címmel. A hiánypótló munkáért máris több kortárs költő, irodalompedagógus rajong. A szerzővel beszélgettünk.



„Állítsuk vissza az alkotva tanítást”

Eddig főképp prózaíróként ismerhetett az olvasóközönség. Török tükör című regényedért 2012-ben megkaptad az Európai Unió Irodalmi Díját. Most megjelent egy szinte tudományos munka, egy vers-tankönyved A vers ellenforradalma címmel. Honnan jött az ötlet? A tanításban szerzett tapasztalataid segítettek a munkában?

Igen, a tanításból. Ez aktiválta a diákkori sejtést: hiábavaló és kerseres dolog olyasmivel foglalkozni, amit mi nem csinálhatunk. Tehát az ötlet: állítsuk vissza az alkotva tanítást, ahogy az a többi művészeti ágban is működik; egyáltalán, ahogy mindenben működik, amit emberek tanítanak egymásnak: drámaórán a tanuló játszik, zeneórán zenél, testnevelés órán tornászik, ha autóvezetést tanul, akkor vezet, táncórán táncol. Csak az irodalomoktatásban tiltódott le az írás. Itt csak elemeztünk. Elolvastatjuk a gyerekkel a verset, majd megmondjuk, hogyan kell elemezni, aztán a gyerek elemez.

De hát a művek analízisére szükség van. Ez ad módszereket és érzékenységet az olvasáshoz és az irodalom értéséhez.

Igen, de ha kizárólag elemeztetünk, szintetizáló mozzanatok nélkül, akkor csak boncolunk – megöljük a művet, és megöljük az örömet. Én egyből az újraszintetizálásra figyelnék, tehát az interpretációra – olyan értelemben, ahogy az interpretációt a zeneművészetben értik: újraélés, újrajátszás. Ez nálunk újraírás. Reprodukáljuk a szöveget, tehát magyarra fordítjuk, ha világirodalmi művel foglalkozunk, magyar szerző esetén pedig átiratot, imitációt, paródiát stb. írunk. Ekkor úgy végzünk elemzést, hogy észre sem vesszük, az átirat vagy fordítás szintetikusan hordozza magában az elemző mozzanatokot.

Ez így nem fog beleférni a tanévbe.

Nem fog. Kevesebb szerzőre és kevesebb műre lesz idő. Viszont a jelenlegi sok művet nem a diáknak tanítjuk, hanem a felejtésnek. Mikor gimnáziumban kezdtem dolgozni, rájöttem, hogy nem tudom a tananyagot; az egyetemen a vizsgákra mindig gyorsan felkészültem, aztán ment a levesbe minden, gyorsan jött, gyorsan ment. Ha majd a tanuló saját élménye köti az anyagot, akkor emlékezni fog, és akkor lesznek olvasási stratégiái, akkor beépül a életébe az irodalom.

Az elmúlt időszakban rengeteg kezdeményezés született annak érdekében, hogy bizonyítsák: a költészet trendi, a költészet friss, a költészet fogyasztható. Van itt minden: slam poetry, kreatív írás, íróiskola etc. Lackfi János nem egyszer nyilatkozta, hogy a versírás tanulható. Mit gondolsz erről?

Azt, hogy így van. De a kreatív írás kifejezést ne használjuk, mert az írás kreatív. Nincs kreatív zene, kreatív szobrászat, sem kreatív építészet. Legyen inkább a neve írás vagy írásművelés vagy írásgyakorlat. Tehát tanulható, ugyanúgy tanulható, ahogy a matek. Nem mindenki egyformán tehetséges benne, de mindenki átmehet a vizsgáin, és mindenki számára lehet öröm a tanulás. Módszer kérdése.

Sokan az oktatásban látják a hibát, amiért az emberek később elzárkóznak a verstől, s főképp a kortárs verstől, hiszen sokszor nem értik, félbreértik. Példa erre legutóbb Varró Dániel tankönyvekbe felvett verse, ami ellen több szülő, olvasó keltet.

Az értetlenség oka lehet érzéketlenség, és ez az oktatás sara. Az oktatás ismer komor pátoszt és fenséges honfibút, de iróniát, örömet és reflektivitást alig. Az összes korok műveinek jó része ugyan erről szól, de nem így válogatták a tananyagot – az anyagban szereplő művek konfrontációra és önpusztításra hajlamosítanak. És a metódus! Nemrégén újraolvastam *A Buddenbrook házat*; a regény végén a tizenötéves hőssel átélünk egy iskolai napot, én pedig rémülten láttam, hogy ez ugyanúgy nézett ki 1880-ban, mint a saját gyerekkoromban. Óra eleje; számonkérés: rettegés, maradék idő; új anyag: kilazulás, érdektelenség. Ez a 19. század végi generáció csinálta aztán a világháborúkat. És a tanóra még mindig hasonlóan néz ki. És érdekes, a nemzet még mindig harcol.

A normális irodalomoktatás figyelemre, önismeretre, reflektivitásra, gondosságra nevel. Aki ír, az könnyebben is olvas, műveltebb lesz, könnyebben képzele bele magát mások helyzetébe, türelmesebb, elfogadóbb magával és másokkal. Aki ír, az kénytelen újra és újra átnézni, javítani, újra átnézni és újra javítani. Ha ezt megtanulja, tudni fogja, hogy 1. hibázni szabad, a hiba előre visz; 2. ahogy a szövegemre rá tudok nézni kívülről, mérlegelem mások véleményét, s úgy ezt a jellememmel kapcsolatban is megtehetem.

Te is értekezel arról, hogyan lehetne az irodalomtanításban változtatni, milyen átalakítás lenne fontos az irodalom megszerettetéséhez, az érdeklődés, figyelem fokozásához. Valahol ez az elméletben működő módszer a gyakorlatban nem tűnik lehetetlennek? A régóta egyféléképp tanító idősebb vagy akár fiatalabb tanárokat nem lehet egyik napról a másikra átnevelni. Mi lehet akkor a reális megoldás?

A tanárok egy része nyilván nem akar írni és íratni, mert őket sem így tanították, viszont sok tanár már magától is kísérletezget írástanítással, mert rájött, hogy úgy könnyebb a dolga. Először a tanárképzésen kell igazítani, de közben elindulhat a változás a többi szinten is. Nagy munka alkotáselvűvé alakítani a tananyagot, viszont nem kell egyszerre megcsinálni, lehet mindig így tervezni a következő órát. Azon múlik, hogy elhisszük-e, hogy írhatunk. Ma ez a jellemző reflex: hogy jövök én ahhoz, hogy verset írjak? Hát úgy, ahogy bárki firkálgathat vagy dúdolgathat is, vagy hogy lefuthat délután másfél kilométert a parkban, és senki nem kéri rajta számon a mért időt.

A könyvben az antik időmértékes formák bemutatásához nem Berzsenyi unásig idézett szövegeit hozod fel példának, hanem modern, humorosan megírt szövegeket, amikből a jelenkor technikai eszközei sem hiányoznak. A humor és a kortárs légkör megteremtése hozzájárulhat ahhoz, hogy az irodalmat megszeressék a diákok? Nem fog emiatt az az érzés kialakulni bennük, hogy valahol a költészet bohóckodás?

Alakuljon ki az! A költészet mindig bohóckodás is volt, az archaikus időktől kezdve az antik, a középkori irodalmon át máig. A költészet közege, mint pl. a YouTube. Egy interneten nézett klip lehet mindenféle: magasztos, horror, szerelmes, komor, pornográf, raszszista; foglalkozhat a lét csupasz rettenetével, nevelhet szeretetre vagy uszíthat háborúra. A vers eszköz. Gép. Masinéria. Ha megtanuljuk használni, segít bennünket – ha nem vagyunk költők, akkor segít tanulni (irodalmat és magunkat), ha tanárok vagyunk, segít tanítani. Ha pedig költők vagyunk, akkor vagy használjuk, vagy nem – hadd találja meg minden szöveg a maga szerkezetét. Mindenesetre a képzés választást, lehetőséget, szabadságot ad.

Másrészt pedig, igen, a dolog megszerettetése. Egyáltalán nem természetes, hogy egy kamaszt érdekelje Hésziodosz. Rég meghalt, és amúgy sincs fent a fészken. Hát akkor, kedves kollégák, a következő órán tegyük fel Hésziodoszt a fészre. Írjunk saját, közös műfordítást a *Munkák és napok* utolsó három sorából, és akkor érdekes lesz, hogy vajon mi lehet előtte; vagy írjunk műfordítást a navigációs ismereteket tárgyaló pár sorból, aztán írjuk át együtt a körúti közlekedésre hexameterben. Amíg élnek, emlékezni fognak a *Munkák és napokra*, mert már köze van a saját életükhöz, és köti őket egy sikerélményhez.

Lackfi János egy-egy írásában felemelte a szavát, hogy míg a festészetnek van intézménye, addig az írás intézmény nélkül, magánszorgalomból tanulható. A köteted a magát az írást tanító tankönyvek sorába nyugodtan beállhat, rájátszik erre az is, hogy a könyvben feladatok vannak. Szükség van arra, hogy tényleg intézményes keretek közt tanítsák az írást, mint Janus Pannonius idejében?

Igaza van Lackfinak; csak nézzünk rá a többi művészeti ág oktatására, illetve bármilyen másra. Mindent úgy tanítanak, hogy azt a diák is csinálhatja. Az irodalom is művészet, és évezredek óta így

is kezelték; kb. a romantika óta vált valami vallásfélélévé, és ekkor kezdődött az írás „tilalma” is: nem írhat akárkik, hanem csak a felkentek, a zsenik, a született váteszek.

Igen, váltani kell, mert az intézmény most illegitim. Eddig is az volt, de most, hogy a betűk világát legyőzték és megették a monitorok és kijelzők, végképp luxus azt képzelni, hogy lehet a diák és a szerző közös felülete nélkül tanítani. Meg kell teremteni ezt az érintkezést, különben végünk. Lehet, hogy már így is végünk, de talán még nem telt le az a pár perc, amíg újraéleszthetőek vagyunk.

A könyv élvezetesen, egy cseppel sem szárazon vezet be a műhelytitkokba, a költészet legrejtettebb zugaiba. Aki elolvassa, kedvet kap a versíráshoz. Nincs már túl sok költő így is? Vagy az olvasók számát is növelheti A vers ellenforradalma című kötet?

Ha tesit tanítunk, akkor sem kérdezzük: nincs már túl sok gerelyhajító így is? Vagy nincs túl sok hegedűművész? Nem, ettől nem lesz több. Az egészséges személyiséghez kell a tesi és a zene meg a többi, aztán aki élsportoló vagy zeneművész lesz, az jobb sportoló és művész lesz az intézményes oktatástól, mintha magától kellett volna tanulnia. Éppen hogy kevesebb költő lesz, ha gyerekkortól látszik a szakmaiság – így mindenkinek fogalma lesz róla, hogy mi a fércmű, és hogy érdemes-e erőlködni, ha fércműveket csinál. Vér egyszerű: ahol tanítunk, ott javul a minőség, és kevesebb a kontár.

Az oktatás és a költők száma között nincs összefüggés. A jelenlegi költők egy része képzetlen, tehát nem tud verset írni, mégis jó költő. Az írástanítás leginkább a többieknek jó. A népnek. A lakosságnak.

Igen, olvasó viszont biztosan több lesz. Ha valaha már fociztunk, nagyobb valószínűséggel nézünk meccset, ha valaha kézimunkáztunk, nagyobb valószínűséggel veszünk csipkét.

A könyv külön fejezetet szentel a fordításnak. Ez köztudottan a tanulható „mesterségek” kategóriájába tartozik. Aki a könyvben leírt szabályokat, ötleteket követi, a műfordítás milyen szintjére juthat el? Milyen szintig sajátítható el tanulás útján a műfordítás?

Amilyen szintig a saját szövegek írása, a golfozás vagy pókerezés eljut, ha tanuljuk ezeket. Tehetségtől és alkattól függ. Közben derül ki, hova juthatunk. Én a költészetig nem jutottam el, nem vagyok költő, vagy ha igen, akkor gyenge költő vagyok, viszont szerintem jó műfordító vagyok, versfordító.

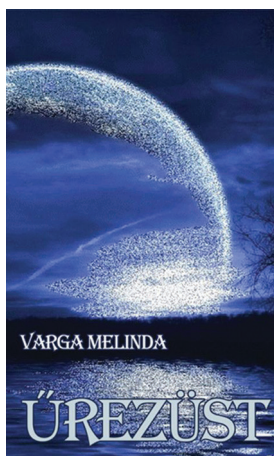
A fordítást módszertani okból, a tanulás-tanítás könnyítésére javaslom, egyébként ugyanaz, mint a versírás – mindenképpen a struktúrára figyelünk. És ne értsük félre! Nem azt mondom, hogy a költészet csak verses lehet. A vers nem érték kategória. A vers és a költemény nem szinonimák. A szöveg poétikai ereje nem attól függ, hogy versben vagy prózában írtuk – még csak éles átmenet sincs a két dolog között –; hogy egy költemény vers vagy próza, az csak annyit jelent, hogy más módon szerveződnek.

Verseskötet vagy fordításkötet mikor várható tőled?

Nem tudom. Van sok írásom, amelyek biztos, hogy versek, de nem biztos, hogy költemények. Persze a költészet nélküli vers is lehet öröforrás, akár még az olvasónak is. A versfordításokból is lehetne szerkeszteni egy kötetet, itt nincsenek olyan kétségeim, mint a saját versekkel; ezek leginkább jók. Vannak köztük 20. századiak is, de döntően középkorról és kora újkorról van szó. Ez az én középkorom, de remélem, hogy éppúgy a közös jelen is – az erős mű születési ideje közömbös –; csak időnként újra kell fordítani a régi szöveget; nem a jelen korhoz való alkalmazás miatt, inkább az újabb és újabb kutatási eredmények miatt. És erről megint az oktatás renoválása jut eszünkbe. Az ellenforradalom.

Tehát A vers ellenforradalma a megváltó tanítás? Ez a megoldás?

A lényeg, hogy a tanulás során az irodalom ne kényszer legyen, hanem élmény, és ezen mások már régóta dolgoznak; erről szól például Pethőné Nagy Csilla életműve – ő igazi módszertanos, én pedig csak lelkes amatőr vagyok a területen. Ez a könyvem viszont jól kiegészítheti az eddigieket.



„Van valami a békebeli nő türelméből, finomságából azokban a versekben, amelyekben az este, az éjszaka, illetve a hangulatos lámpafény és a várakozás, a vágy hangjai szólalnak meg.” – CSEPCSÁNYI ÉVA írása **VARGA MELINDA** kötetéről.

Ezüstarcú lány férfibundában

Varga Melinda *Ürezüst* című kötete érett, életpaszta-lattal átszótt mű. Érzékenységgel nyúl a szavakhoz, a verseket sejtelmesség, finomság szövi át, a szerző nem bocsátkozik magyarázkodásba, túlírásba, helyenként nagyon szókimondó és konkrét.

Nem szerencsés a szerzők beskatulyázása, Varga Melindát érdemes mégis „besorolni” – a főáramlaton kívülre. Líráján érezhető a hangadó divatos köröktől való távolság, mind lelki, mind földrajzi értelemben. Ezért költészete helyenként anakronisztikusnak tűnhet, hiszen a sablonokat következetesen elkerüli, gyakran régies, avíttnak tűnő kifejezéseket, képeket használ. Mind a négy ciklust a pillanat, a múlt újraélésének élménye hatja át. A versek személyes hangon szólnak, a szerelem a legmeghatározóbb témájuk.

A cikluscímek egyúttal verscímek is. A *Tavaszlássú* szövegfüzér a leginkább önelemző, a saját érzésekre, létállapotára reflektáló rész, ahogy *A test verseszéde* című költeményben is olvashatjuk: „Ha test mögötti másra vágynál, / bohóságod feledd, / s mértékkel vedd a játszmát. / Minden ösvény önmagad húsán / át vezet”. A legtöbb szókép – akár egy akvarell – tónusai halványak, egymásba folynak.

korlátaival egyaránt. A lírai én testi valóján keresztül érintkezik még a szellemi világgal is.

A kolozsvári költő egyszerűséggel használja a természeti képeket: a négy elem, az állatok, a fények mind-mind hangsúlyosak a kötetben. Van valami a békebeli nő türelméből, finomságából azokban a versekben, amelyekben az este, az éjszaka, illetve a hangulatos lámpafény és a várakozás, a vágy hangjai szólalnak meg. Mintha Kaffka Margit és Pálffy Ágnes versei vegyülnének Varga Melinda költészetében: „Égi sugárból fényt / szőnek éppen, / koszos hangot / söpörnek az utcaelőben, / a felhőkben / lányok fürdenek, / lábuk illatos / almavirágpor” (Szívárvány). Akár egy szecessziós miniatűr.

Ahogy az éj, úgy a Hold is nagy szerepet kap az *Űreziüstben*, már a borítón is. A *Hold lánya* melankolikus önvallomás, melyben a megszólaló nem is próbálja titkolni, hogy az éjszaka nem csupán egy napszak a számára, hanem maga a szerelem: „Éjszaka születtem, / az éjjel kettő / szerelmese vagyok.”

A *Holdfogyatkozásban* helyenként összetorlódnak a képek, az egymásba font motívumok. A steril, minimalista irányzatok kedvelőinek mindez túlzásnak tűnhet, akárcsak néhány régies hangulatú szó, mint az „*alant*”, „*tivornya*”, „*naiva*”.

A *Férfibunda* ciklusban markánsabban jelennek meg az ösztönök, az erotika és a szerelem. Ez a három hol összefonódik, hol külön-külön jelenik meg, helyenként némi gúnnyal, ironiával vagy játékosággal átítatva. A *Korhely dal a hűtlenségről* egyenesen az antik bordalok világát idézi hetykeségével, bölcselkedésével és szókimondásával. A *Férfibunda* ciklusban előtérbe kerül a férfi–női szerepek és játszmák kérdése:

*Tudd meg te is naiva lélek,
a férfi léha, talmi, csúfság,
sármja csak tiszavirág lét,
illata szálldos.*

*Szoknya rongya, ha látszik, az édes
ajka fodrát díszíti a vágy,
és eszét vitte a kámfor.
Érdemes túrni?*

*Tarts öt hímet éjjeled rajtján,
Vénusz áldomása itasson,
s ne higgy csak nő szeretődnek.
Tudja, mi a nyelvjel.
(Korhely dal a hűtlenségről)*

Az *Elődal a purgatórium ajtajában* és *Gondolatok a pokolról* a két legszebb, legmélyebb vers a ciklusban. Elengedés, lázadás, illetve rezignáció elegyedik a női sorslehetőségekkel és az ember transzcendentális megtisztulási vágyával:

*Másé minden női ék,
mások ringatják lányaim,
mások főzik szeretőim
vacsoráját,
mások öltöznek helyettem
szürkékékbe és nyelvipirosba.*

*Hiába fogják a csuklóm,
borzolnak bele hajamba,
magányban ébredek.
Minden hajnalban
szenteltvízben
áztatnám lelkemet.
(Elődal a purgatórium ajtaján)*

A *Férfibunda* utolsó két versének alaphangulata már a *Csöndszoba* monológgal ciklusba ível át, ahol a veszteség, a hiány és a belső problémák feldolgozása kerül előtérbe. A lírai alany a külvilág felől önmaga, saját belső tere felé fordul. Az útkeresés és a számvetés is helyet kap a ciklusban, melynek egyik legszebb, legérettebb darabja a *Születésnap* című vers, némi József Attila-áthallással: „*Huszonöt évgyűrűvel mögöttem / egy útke-resztnél megálltam, / vártam, hogy kőbe vessék / a választás lehetőségeit*”.

Alapvetően idegennek érzi magát a lírai én a külsőségeket magasztaló nagyvárosi kavalkádban. Bár a *Városdalokban* is a személyek közti kontaktus marad a középpontban, a metropolisz forgataga összeolvad a közösségi oldalak működésével:

*A város csak hömpölyög,
arckönyvek benne.*

*Képek dekoltázzsal
és nélkül.*

*Az önéletrajzot a profil
cseréli fel,
a hangulatot a státusz,
tetted gombnyomással
érezkelted.*

Nem kell leírás.

Líra sem.

A földi prozódia a nyerő.

*A város csak hömpölyög,
hiába rejtőzöl el benne,
kidob a gonosz búvópatak.
Szemlére vesznek azok is,
akiket csak a tudószín fodrod csábít
egy alagúthossz erejéig.*

(Város facebook-ra írva)

Különböző perspektívákból tekint a városra, mely hol kinn, hol az emberen belül jelenik meg, és a tömegkultúrát, a talmi értékeket képviseli szemben a költővel, aki elfordul mindettől, a csöndet, az elmélyedést, a valódit keresi.

A *Végrendelet* csöppnyi iróniával és játékosággal fűszerezve erős zárása a kötetnek: „*hamvamon vegyetek trendibb muzsikát, / hajamból ecsetet fonjatok, / a holnapot fessétek saját képetekre át*”.

Az *Ürezüst* egyedi hangú kötet a kortárs irodalomban. Komoly, mély és érett költeményekben bővelkedik. Amennyiben megmarad a divatos áramlatoktól mentes, egyszerre nőiesen finom, érzékeny és fiatalosan odamondó alapállásában, Varga Melinda még sok örömet szerezhet az olvasóknak.



Milyen nemzedéki traumákról tud beszélni egy 1989-es születésű költő? Lehet, hogy **FEHÉR RENÁTÓ** *Garázs menet* című kötete nem is közéleti verseket tartalmaz, csak a kritika szeretné így láttatni? **PÁL SÁNDOR ATTILA** írt a könyvről.

A koravén fiatalember panaszai

*„Nincs helyjegy, nem fizethetsz kártyával,
nincsen vészfék, se első osztály párnával,
kávé meg cukor meg hálókabinszex,
több megálló nincs, jön a garázs menet”*
(NKS: Garázs menet)

Az úgynevezett „közéleti költészet” tisztavirág-életű reneszánszát élte nem is olyan régen, kezdve Kemény István *Búcsúlevél* című versével a 2011. februári Holmiban, Térey János válasszversén, valamint Bán Zoltán András és Radnóti Sándor *ÉS*-beli levélváltásán át egészen az eddigi csúcs- és végpontig, az *Édes hazám* antológiáig. A diskurzus még természetesen tart, de a hullámverés érezhetően csitul.

Fehér Renátó *Garázs menet* című kötete a 2014-es könyvhéten ebbe a relatív csendbe érkezett, s ily módon egy sajátos megkérdettség érzetét kelt(h)ette. Az erős „közéleti” és „nemzedéki” líra címkéjét a megjelenés körüli kommunikáció, a szerző ez irányú érdeklődése és a friss kritikák ragasztották rá levakarhatatlanul a könyvre (lásd például Vári György *„Így vagyok itt, egy ország maradéka”*, [Népszabadság, 2014. augusztus 16.] és Mohácsi Balázs írásait [<http://www.jelenkor.net/visszhang/268/egy-generacio-neveben>]). Nem biztos azonban, hogy a kötetnek ezek a legnagyobb erői.

helyen született, ugyanakkor kijelöli a versek és a kötet terét: Kelet-Közép-Európát vagy inkább Köztes-Európát, amely maga is egy határsáv Magyarországgal együtt. Ez pedig nem közélet vagy politika, sokkal inkább világnézet, miliő, összetéveszthetetlen tér. E térben kísérhetünk figyelemmel egy koravén valakit, akit jobb híján nevezzünk fiatalembernek.

A kötet legmeghatározóbb tematikája a család: szülők, nagyszülők, dédszülők és a hozzájuk kapcsolódó történetek. Tehát a koravén fiatalember elsősorban emlékezik, kimondott és ki nem mondott tragédiákra, betegségekre, halálra, nyugati vendégmunkára, egy anyára, egy homályos apára, ködös őszökre. Mindez nem számít nóvumnak. A megszólalás módja is inkább egy elfeledett attitűdöt képvisel, amelyet romantikusnak nevezhetünk. Fura konzervativizmus ez, bátorság kell játékba hozni József Attilát (pl. a *Csak Szilveszter* című vers, melynek rímelve üdítően hat, vagy az *Abszint helyett*), Szabó Lőrincet (*Köszönőviszony*), Cseh Tamást (*„Fehér babáim, fehér babák”*), és még sorolhatnám. Családról és őszillatú szerelmekről beszélni rezignáltan, férfias, mégis érzelmes hangon úgy, hogy az nem lesz anakronisztikus: ez a kötet egyik igazi erénye.

A fiatalember sok esetben annyira koravén, hogy már-már öregemberként vizionálja saját magát: *„Ameddig látok. Mert hétről-hétre / vérágasabbak a szemeim”* (Kleopátra). Vagy például a *Férfinak szegődni* című versben: *„Délután, fotelben regényeket olvasunk, / savanyú cukrot, omlós kekszet rágunk, / és korán fekszünk, mint az apró öregek.”*

Emellett munkál a kötetben a nemzedéki-jelleg megteremtésének igénye is, megkísérelve kijelölni azokat a pontokat, melyek meghatározó élmények vagy traumák a '89 környékén született generáció számára. Ilyen esemény lehetne a Mennyi rutinban rögzített 2004. január 25-i tragédia, Fehér Miklós, magyar válogatott labdarúgó halála a Giumarães – Benfica portugál bajnokin. Sokan emlékezhetünk a felvételre, amelyen a térdén megtámaszkodó csatár alig észrevehetően rándul egyet, majd hanyatt esik, mint egy rongybaba, s az ezt követő pánikra, a síró játékosokra. Az esemény túlnőtt közegén, a focin, egy ország gyászolta Fehér Miklóst, mégsem mondható nemzedéki traumának, legfeljebb egy szűk körének, a már ekkor is focira-

jongó srácokénak. Ennek ellenére a focivers remek, már csak az ilyen versszakok miatt is: *„Hirtelen szívhalál egyenes adásban. / Sírtak az apák legidősebb fiaikkal, / amikor a szőke herceg piros palástban / utoljára a hajába túrt. / Mosolygott abban a percben – mondogatják.”*

Egerszegi Krisztina olimpiai bajnok úszónőt kétszer is megidézi a kötet, az *Anyák napja* és az *Üvegfalú lift* című versben. Előbb sajátos anyafiguraként, majd kevésbé sikerülten, a közéleti tematikához kapcsolódva. Elsősorban az 1988-as szőuli aranya kapcsán jelenik meg, amikor a legendás riporter, Vitray Tamás közkinccsé lett mondata hangzott el a hajrában: „Gyere Egérke, gyere kicsi lány!” Ez az élmény sem nevezhető nemzedékinek, hiszen megelőzi ennek a generációnak az eszmélését (amely inkább a barcelonai vagy atlantai olimpiákhoz kötődhetne). Ez az 1989-hez, a rendszerváltáshoz és a szerző születési évéhez kötődő, mitizáló összefüggés-keresés tehát nem túl eredeti.

Elejtett utalásként szerepel a kötetben a korábbi generáció, az 1980-as évek elején-közepén születettek „vakuemléke” is, az 1993. december 12-én a televízióban Antall József halálhíre miatt megszakított *Kacsamesék*. Ennek emlegetése mára jócskán túlhajtottá vált, és véleményem szerint egyenesen röhejes traumának nevezni. De miért van szüksége ilyen vonatkoztatási pontokra egy-egy nemzedéknek vagy generációnak, sőt, van-e egyáltalán?

Az előzőekből is látható, hogy Fehér Renátó kötete elsősorban nem a közéleti költészet címkéjével írható le, hanem annál jóval több. De a közéletiség is jelen van a *Garázsmenetben*, bár korántsem olyan hangsúlyosan, mint ahogy ez eddig a kötettel kapcsolatban szóba került. Búvópatakként végigcsordogál a szövegeken, de a szinte kizárólag efféle eszköztárat és motívumrendszert mozgósító szövegek a legkevésbé sikerültek a könyvben. A *Pest Erzsébet* című opus egész egyszerűen olyan, mintha egy rímes Kemény István-verset olvasnánk. A *Makk Ász* és a *Random-ország* is ide kapcsolódik. Ha utóbbit glosszában írta volna meg a szerző, gazdagabbak lennének egy jó publicisztikával ahelyett, hogy olyan verset olvasnánk, amely tíz év múlva minden bizonnyal csak kordokumentumként lesz érdekes. Ebbe

a közéleti skatulyába kívánczik még a *Lát-hatatlanok* is, a könyv csaknem legproblematisabb szövege, Erdős Virág-songokra emlékeztető rímeléssel: „(...) *erdő szélén parkol a parkol a / belezett skoda / cigány fészke legjobb lesz legjobb lesz / nem nézni oda*”.

A kötetvégi zárlat, a *Ká-európai ismerős* viszont szintén jó szöveg. Egyrészt a kötet legsikerültebb verse a tekintetben, hogy eltalálja a család–közélet–nemzedék hármas tematikájának csaknem tökéletes arányát egy szövegen belül, tehát szintézis is, másrészt a koravén fiatalember coming outja: „*Öregen ér tehát a feltámadás reggele. / Mert bennem bujkál félelem és lakik bátorság. / Ezek pedig régimódi dolgok.*” Itt minden a helyén van.

És helye van ennek a szimpatikus, újromantikus hangnak a kortárs költészetben. Fehér Renátó első könyve pedig főleg nem közéleti költészet, főleg nem generációs könyv, hanem „pusztán” egy fontos első kötet.



**Fehér Renátó fotója
a szerző Facebookjáról**

A 4 az 1-ben antológia harmadik része olyan alkotókat mutat be, akikre érdemes lesz figyelniük a jövőben. **BOLDOGH DEZSŐ** értékelte a válogatást.

Széll Zsófia tereitől Theiresziász udvaráig

Számos olyan antológia jelenik meg Magyarországon, amely a terjesztés hiánya és a kevés példányszám miatt szinte el sem jut az olvasókhoz. A 4 az 1-ben sorozatról is elmondható mindez, pedig a *Napsziget A Művészetekért Alapítvány* már a harmadik kötetével jelentkezik, és a könyvek színvonalát, szerzőgárdáit tekintve sokkal több figyelmet érdemelnének.

A sorozat 2012 óta évente jelenik meg, első darabjában Bánosi György, Merényi Krisztián, Paládi Zsolt és Rimóczi László prózai alkotásai szerepeltek. A második kötet főként a költészetéről szólt, Horváth Orsolya, Kiss Judit Ágnes és Simon Adri mellett Debreczeni György műveiből készült egy nívós válogatás.

Az idei antológiában a nemek és az irodalmi stílusok aránya megoszlik: Széll Zsófia és Tóth Irén versekkel szerepelnek, Szappanos Gábor és Batári Gábor pedig prózákkal. A négy szerző között semmiféle hasonlóság, rokoníthatóság nincs. Az eddigi publikációs lista szerint akad köztük több kötetes, viszonylag elismert regény- és novellaíró (Szappanos), számos verseskönyvvel és egy sajátos műfajú regénnyel rendelkező alkotó (Batári), illetve két, eddig nyomtatott felületeken még soha vagy csak elvétve megjelenő költőnő (Széll Zsófia és Tóth Irén).

Kezdjük a sort Széll Zsófiával, akinek önálló kötete még nincs, csak fordításokat tartalmazó könyve (*Turczi István – Nagyon (Sehr) Hochroth Kiadó, Bp. 2013*). Tóth Irénhez hasonlóan leginkább a világhálóról ismerhetik a versek kedvelői.

A költészeti blokk alkotóira méretezett, egyenként kb. 20-25 oldalnyi terjedelem alapján pontos keresztmetszetet kaphatunk Széll Zsófiáról, a költőről, az anyáról, a szerelmesről, a pszichés gubancaival küzdő és azokat elemző, felettük győzedelmeskedő, izgalma-

san változékony egyéniségről, és valahogy mindezekről egyszerre – finoman és ömlesztve, egy olyan kortárs lírai nyelvezet ismerős álöltözetében, amelyet a költő sajátos formai-tartalmi kifejezőmódok segítségével képes átigazítani a maga képére és hasonlatosságára. Bizonyos értelemben megdöbbenőnek tűnik, hogy Széll Zsófia szinte teljesen ismeretlen a mai magyar irodalomban, hiszen ott volna a helye a beérkezett alkotók között. Kimunkáltság érződik minden szakaszában, és a rá jellemző, időnként lecsippengett, az értelmezés logikai játékait is felvállaló sorvég-elválasztásaiban. A szövegfolyam kezelése szuggesztív, de sejtető elhallgatások lírai hatáskeltéseit is bátran alkalmazza. Az Ariadné-szerű nőies labirintus-költészetben könnyen elveszhet az ember, a logika és a képzeletvilág annyira üdítően és természetétől fogva egyéni utakon jár, hogy szoknia, ismerkednie kell vele az olvasónak.

Széll Zsófia tereiből rengeteg elágazás nyílik, köztük olyan szereplőkkel, mint a költő magánmitológiáihoz tartozó „félhosszú hajú jégkék” lények. Az idők és az elképzelt terek azonban az esetek többségében mégis összeérnek egymással, és a befogadás intellektuális kalandjai egy különlegesen vibráló, eklektikus, mégis finoman letisztult költészetet eredményeznek: *„Állomásonként megtorpanó / huzat. Most itt vagy, most / negyed órával arébb. Időben / mérem a megtett utat. // Most nincs az, hogy mégse. / Hogy nyújtom, de el nem / érem. Most vonalak vannak, / csak párhuzamok, és a / kilométerekkel távolabbi évek”* (Égszj).

Tóth Irén egészen másféle ösvények felől közelít, hagyományosabb, szókimondóbb, az elmúlt évtizedek hangfekvéseire inkább rezonáló verstermést kapunk tőle. Első ciklusának hősnője egy Lili nevű alakmás, akiről kiderül: próbabábú. Ebben a ciklusban formai szempontból a szabadversek tűnnek őszintébbnek, talán a keresetlenségük miatt, mégis érdemes idézni egy kötött, rimes Lili-változatot, mert az nagyon a helyén van a sikerültebb alkotások közül: *„Lili játssza jól kimódolt szerepem / repül a színen szoknyafodra / hónapok óta csak szerelem / rakogatom balra meg jobbra / pár szó nem illik sehova sem // több mint egy éve nincs kilincs rajta / jaj csak a kulcsa el ne vesszen”*.

A Lili-darabokon kívül is találhatunk kidolgozott, illetve improvizatív szövszeneteknek tűnő alkotásokat, nem mindig azonos színvonalon. A nőiség feladatait, a hétköznapiakat, az idő múlását megidéző verseket bizonyos fokú, szimpatikus önirónia is átszövi. Néhány költeményből

húzni is lehetett volna (pl. *A varónő dala, Game over, Ima...*), viszont több más darabban nagyon jók az átvezetések: a könnyed hangvétel és a súlyos tartalom nem okoz disszonanciát. Például a Holnap majd kék lesz című versben: „*Tegnap piros volt minden, / mosatlan mögül kelt fel a nap, / és lángba borult a konyharuha. / Tegnap tilos volt minden, / tíz miatyánkra ítelt a pap, / és szemfedél borult apura. / Húsvétkor volt a temetés, / és nem jött feltámadás.*”

Szapannos Gábor a tőle megszokott, magas színvonalú prózával jelentkezik, amelyik szorosan illeszkedik az életmű egészébe. A *Szindbád a léghajós* egyszerre modern kori Krúdy-nosztalgia és a nagy előd, Szindbád történeteit alaposan áthangszerelő, lassan mennyiségében is közelében járó, esztétikai értelemben pedig a mester emlékéhez méltóan elmélyült, sok szálon futó, mégis olvasmányos novellafüzérek egyik új darabja.

Batári Gábor feltételezhetően a *Theiresziász király udvarában* című könyvéből származó részletekkel szerepel az enciklopédiában. Érdekes gondolatmenetet olvashatunk a különféle aiónok, fejbörtönlakók, asztrálestek természetéről. Batári írásai emberfeletti és előtti terekben játszódnak, ahol egy közönséges logikát messze meghaladó gondolkodás- és beszédmód dívik: eposzi durvaságok és kalandos feltámadások, csavaros pohárköszöntők és pletykásan elmesélt idő- és térbeli kiruccanások. Talán Joyce, Szentkuthy vagy Hamvas regényeinek néhány „örültebb” lapja is beszüremlik Batári prózáiba, egy felturbózott Ragnarökből és óind időszámításokból, görögöktől, sci-fi, fantasy és lányregényekből átvett, összegyűrt, zseniális és sületlen történetfolyamokká kerekedő életműbe. Batári könyveinek örök hőse, Von Vogüssen, az 1666-os esztendőben a Jóreménység foka környékén ingó szélhajó utasa és egyben világírója, aki most különös kíséretével épp Theiresziász király udvarába látogat.

A *4 az 1-ben* antológia-sorozat legújabb darabja tehát nívós és sokszínű kiadvány. Talán még a digitális irodalom végső győzelme után sem hiányozhat majd a jó könyveket, helyesebben könyvritkaságokat gyűjtők polcairól.

BOLDOGH DEZSŐ kétnyelvű kötete a lélek történelmével foglalkozik, így próbálja ráébreszteni az olvasókat arra, hogy lássanak túl saját életükön. A *Történelem* című verseskötet mutatjuk be.

Mire képes egy néma h?

Gyakran összetévesztenek Boldogh Dezsővel. A félreértés alapja, hogy vezetéknevünk csaknem teljesen megegyezik. Dezső a sajátját megemelte egy néma h-val, nekem az egyszerűbb változat jutott születésemkor. Neki mindez menedék, hiszen valódi neve egy nála korábban debütált pályatársáé is, így megfontoltan ezen a művésznéven publikál. Figyelemreméltó költő, ez már kiderült *Gyalogbeszéd* és *Éjszakai kamionos* című kötetiből. Boldogh Dezső tehát nem én vagyok, hanem egy negyvenes évei közepén járó költő, akinek kétnyelvű, válogatott verseskötete 2014-ben jelent meg *Történelem* (*Die Geschichte*) címmel.

Mielőtt azt hinnénk, hogy Dezső a közéleti líra majdnem lekésett vonatának utolsó kocsijára szeretne felkapaszkodni, érdemes átolvasnunk a címadó verset, annak egy részletét:

*Kedvelem a másvilági lángok
fakó jelírását, árva énekét,
ki lénytelen az úri-méhbe vágyott,
ha a fényalatti térbe színrelép.*

*Sürgő múltat temet, száraz okokat,
Viselem helyette bámuldozva én,
Évezrek súlyát, ükös alakokat,
S a fontosabbat csak néha sejteném.*

Ebből is látható, hogy Boldogh Dezső nem politizál, nem „közéletizik”, sőt még nagy történelmi összefüggésekre sem világít rá a szabadverset és a klasszikus formavilágot ötvöző költészetében. A lélek történelmével foglalkozik, az úttal, amelyet „évezrek alatt” a fénybe és onnan a „fényalatti térbe” visszatérve teszünk meg. Ez így első olvasásra ijesztő lehet, hiszen azt a benyomást kelti, hogy Dezső költészete vallásos, buddhista vagy ezoterikus. Ráadásul zsi-

dó-keresztény, netán katolikus, hiszen verseiben megjelenik a „Jó-isten”, az „Úr” vagy éppen a középkori szentek. De mégse ijedjünk meg annyira ettől a kellemetlen metafizikai problémákat feszegető költészettől, mert a versek többsége azt kérdezi az olvasótól: mit kezdjünk a hittel, a lélekkel és a léttel a mindennapokban? Például akkor, amikor „végignézel egy híradót aztán az összes ismétléseket”, vagy amikor „az esztendők elvesztik jelentőségüket”. A költői hanggal együtt az olvasó is ráeszmélhet arra, hogy amit maga körül lát, az illúzió és ideges nyüzsgés, ami pedig elveszik ebben a kavalkádban, az éppen a létezés törvényszerűségeinek felismerése: „elhunysz aztán száz év múlva meg ülve lebegsz / majd egy ostoba hév-en vagy röptülön a magasban”.

A Hétköznapiakban, a kötet egyik legjobb versében ötvöződik a Boldogh Dezső költészetét jellemző forma- és témavilág:

*...Isteneimre igyunk és éljünk jól befelé szólász
lassú mosollyal szívod az elkunyerált cigarettát
és körülötted bomlik a kastély langybelű káosz
mint amilyenből vétettünk valaha megigéző
tükrök perzsa fotel egy jim morrison-szerű ember
lép hozzád közelebből kő-lepedék szerű vén arc
kétezer éves vad tulipán falakon fura címer
régi barátnők árnyai tév-tanítók feketében
asztalodon egy élet-elixírral telepancsolt
karcsú pohár...*

[...]

*...Csak lerovom köreim mert tartozom én is az égnek
mormolod ismét reggeli fény gonoszok szeretése
nyútt hegedűk csupa zsongás némi humor felerészben
így telik életed itt el szűnnek a vad ideák is
rá-rátéveszmélni a múltra furcsa bizonyág
szikláid leomlottak és ez a pálmafa-hajtás
parkettádból egyetlen jó sky-chaneled most
mint a magányos egykedvűek furcsa talánya
köznapi dolgok közt kataton lebegésed is elmúlt
járod az árnyékok lefedő tömegekkel a várost
vésed a törbe neved még tesz-vesz benned a csontváz
álomi táj szent műanyagokból fos-színű házak
metró-hullák rossz grafitik kifelé fuvarozza
tested a konflis hála az égnek északi fényben
húzol el innét újra felébredsz már nyalogatják*

*arcod egy bosch-szerű piktor tájairól idetévedt
végülis ártalmatlan szörnyű szép szalamandrák
később lusta kövér tehenek mint india páras
reggelein pedig életedet itt töltöd a nyolcban
meg születésed előtti szeszélyes égi-lakók közt...*

A néhol hexameterbe hajló, időmértékes lüktetésű sorok azt tükrözik, mintha egy idős, tapasztalt lélek osztaná meg velünk vándorlás-élményeit, aki éppen itt dekkol a „fos-színű házak” között, Budapest nyolcadik kerületében. A szabad, áradó gondolatok, a központosítás hiánya pedig olyan hatást keltenek, mintha a szürrealisták automatikus írásmódját próbálgatná a költő, aki versírás közben elküldte a tudatot egy frissítő zuhanyra. Éppen ezért nem tesz jót a *Hétköznapi*knak a modoros kezdés a három ponttal, hiszen a Hamvas Béla *Karnevál*-jából ismert fogás szükségtelen erőlködés az egyszerre újklasszicista és neoavantgárd versbomba-gyárban. Ugyanez mondható el a szójátékokról, például a „rá-rátéveszmélni” szóalkotásról vagy később a „(fr)ady-szobrot”, a „rászedett-vedett utókor” és az ehhez hasonló kifejezésekről. Ezzel szemben megfelelően oldják a megnyilatkozás komolyságát a versebe szüremkedő popkulturális elemek, legyen szó egy „jim morrison-szerű” emberről, egy graffitiról vagy a „sky-chanel”-ről. Ezek leplezik le igazán a költőben mocorgó modern embert, aki a korábban elmondottak ellenére nem pap, nem is buddhista szerzetes, hanem egy átlagos pasas, aki szeretné átlátni mostani és egykori életét. Aztán lerója köreit, mert tudja, tartozik ő is az égne.

A különböző életekben megtett köröket pedig a *Fele-élet* foglalja rendszerbe. Megtudhatjuk belőle, miként egyeztethető össze Boldogh Dezsőnél a mennyország létezése és a lélekvándorlás. „[M]ár megboldogultam rég az örök mennybe juttatott sorsom / (kiderült persze köztes lét az is)” – olvashatjuk az ókor óta népszerű, reneszánszban is divatos magyarázatot, amely ideiglenes állomásnak tekinti a mennyországot a halál és az új élet közti úton. Talán éppen ez a ráébresztési kísérlet teszi izgalmas, a szakralitással kacérkodó kötetté a *Történelmet*, a szemlélődésre, a körülöttünk lévő kirakatvilág kulisszáinak felfedésére készítő szöveggé a verseket. Segít viszonylagossá tenni életünket, sorsunkat, miközben saját látomásaival, saját lelkének történelmével bizonyítja világmagyarázattá emelt gondolatait:

*„Nézem én az öreg csősz meg a macskám
fele-életemet ahogy elfut a víz nyaldossa bakancsom az ár*

*ő pedig úgy tesz mint egy nagyokos jelentését félfüllet hall-
gatom csak
mert akit mennybe juttatott jósora régen
annak hátralevő évei úgy úsznak elé mint a voltak
melyeket átélt már egykori-ősöregem
újracsak ezzel a macskával aki úgysem értheti ezt az egészet
bár ezer éve kíváncsiskodik most is köntörfalaz ravaszkodik
nekem
és csak löki a betanult latint”*

A könyv lelkét a benne lévő versek határozzák meg, de érde-
mes foglalkozni magával a testtel is. Hiszen a Hochroth Buda-
pest Kiadó egységes arculattal jelenteti meg összes kiadványát.
A kétnyelvű művek egy áttetsző, műanyag borítékban kerülnek
az olvasó elé, mintha egy rejtélyes levelet kapott volna a címzett.
A fekete borítón található, kör alakú lyukon a kiadó logója (egy h
betű) ágyazódik a kartonba, amelynek szélén a szerző és a kötet
címe szerepel. Az egyik borítón magyarul, a másikon németül.
Az olvasás bármelyik irányból elkezdhető, de ehhez a könyvet
fizikailag is el kell fordítanunk. A terjedelem minden esetben
minimális, ez esetben 24 magyar és 24 német oldal, illusztráci-
ókkal együtt. Utóbbiak Jakatics-Szabó Veronika alkotásai, ame-
lyek tükrözik az alkotónak a téma iránti érzékenységét.

Az egyes példányok számozottak, a kiadó ezzel is jelzi, hogy nem
az átláthatatlan könyvpiacra szánt terméket tartunk a kezünkben,
hanem különlegességet. Ennek mindössze annyi a hibája, hogy
Boldogh Dezső kötete szinte megszerezhetetlen. Legfeljebb a kiadó
Facebook-profilján keresztül tudunk egy-egy példányért esedezni.

A Hochroth Budapest a kortárs német és a magyar irodalom
párbeszédét tűzte ki célul, amely láthatóan inkább kultúrmisszió,
mintsem üzleti vállalkozás. Bak Rita fordításai hozzájárulnak ah-
hoz, hogy Boldogh Dezső ne csak a magyar kultúrturistát próbálja
meg eligazítani a lélek kibogozhatatlan útjain, hanem a német ol-
vasókat is. A szerző nevében található néma h pedig egy különleges
vándorlással kerül a borító közepére, ahol a kiadó logójává válva új
jelentéssel töltődik fel, mintha maga is azt szimbolizálná: érdemes
figyelní a véletlennek hitt apró összefüggésekre.

SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY *Elpatkolsz, szívem, mint a pinyt* című novelláskötetének történeteiből hol bizarr, hol lírai, hol hátborzongató végzet gomolyog elő, de hogy elkerüli vagy utoléri-e hőseit, legtöbbször az olvasó fejében dől el.



Gyilkos novellák

A fojtogató halálfélelem kéz a kézben jár a sztoikus bele-nyugvással, a hátborzongató horror a táj minden szorongást elsimító szépségével. E kettősség adja Száraz Miklós György novelláinak bukáját, melyeket hosszan kell ízlelgetni, forgatni a nyelvünkön, hogy megfogalmazhatóvá váljon az íróra jellemző egyedi, összetett ízvilág. Sűrű élet- és világtapasztalat hordóiban érlelődtek ezek a mesék, melyek közül némelyik rendkívül koncentrált párlat, cseppenként érdemes fogyasztani.

Száraz Miklós György jól megalapozott hagyományokhoz nyúl vissza, amikor tájélményként jeleníti meg a lélek bugyrait, és a bejárt vidék egzotikus színeit használja a tudat szövevényes útjainak ábrázolásához. Bár az elbeszélő sokszor pontosan megnevezi, hol járunk, mégis fontosabb, hogy az olvasóban mit idéznek fel a színfalak. Néha Bodor Ádám *Sinistra körzete* jelenik meg a szemünk előtt, máskor Hemingway tengerének moraja hallatszik a lapokon, olykor Márquez mágikus meséi, Borges kocsmaí tünedeznek elő Száraz Miklós György történeteiben.

Az *Elpatkolsz, szívem, mint a pinyt* elbeszélései hangulatához már „megágyazott” az író *Andalúziai kutyák* című, néhány éve megjelent tárcanovelláival. Már ott is szétfeszítette a publicisztika határait az írások filozófiával átszőtt mesélőkedve, és most, az *Elpatkolsz, szívem* darabjaiban Száraz végre teljesen szabadjára engedi a benne lakó „mágikus realistát”. Noha az előző kötet címadó darabja bekerült e novellák közé is, a granadai kutyák pórázt nem ismerő önállósága, öntudatos csavargása az új kontextusban új jelentést is közvetít. A láncoktól független létezés

szabadsága csak a granadai kőpadok árnyékában, a napsütötte márvány járdaburkolatok melegen teljesezhet ki. Egyetlen szöveg található a kötetben, melynek kulisszái mögött nem csillan meg a halál töre, inkább csak az elvagyódás, a beteljesületlen sóvárgás melankóliája lengi körül.

Már e vágyakozást felerősítő folytatásba, a *Faliszőnyeg* című novellába is jóval markánsabban szüremkedik be az elmúlás árnya: egy álombéli történetben találjuk magunkat, ahol az elbeszélő, mindent hátrahagyva, meseszerűen idilli életbe kezd egy indián környezetre emlékeztető hegyi faluban. A kutyákat „hősökként” is sokkal borzongatóbb helyzetben látjuk viszont a *Kutyák Tibetben* történetben: egy rituális temetésen a tetem szétmarcangolásában segítenek a hegyi embereknek.

Az elbeszélésekben hol nyílt, hol rejtett brutalitással vágja fejbe az olvasót a gyilkos pillanat, az elmúlás, vagy annak előkészítése. A címadó novella szerelmi történetéhez egy újságcikk nyomán kanyarodunk vissza a múltba – egy saját gyermekei által legyilkolt házaspárból az anya alakja körvonalazódik egy szenvedélyes ifjúkori szerelemben, ahol a körteillatú nyár minden mozzanatában magában hordozza a baljóslatú jövőt.

A *Fölöttük a csillagos ég* nyomasztó – olykor horrorfilmszerű – jeleneteiben két menekülő fiatalember egy elhagyott, egykor talán államfői luxusvagonban húzza meg magát, míg nem tovább kell futniuk rejtélyes üldözőik elől. A veszélybe sodródó kamaszpáros visszatérő motívuma a kötetnek: a *Gyilkostónál* történetében egy kocsmai késelésbe csöppen két messziről jött fiú, és a helyi íratlan törvények kegyetlen, kiismerhetetlen világában megtapasztalják a kegyelem működését. Az *öregek sosem sírnak* egyenesen horrornovella: ebben szintén két, szálláskereső fiatalember csöppen egy hegyi falu misztikus borzalmainak világába.

A fojtogató atmoszférát olykor a keleti mesékre emlékeztető, csodákkal, legendákkal átszőtt úti élmények oldják: a *Végső dolgok* hőse Gironában, a középkori zsidónegyed egy antikváriumában bukkan régi magyar könyvcsodákra, melyek épp rá vártak több száz éve; a *Katharina Bianca Alba, a vak jósnő története* a megúsztatatlan fátum tragikomikus színezetű példázata.

távoli, zezugos, sokszor ellenséges terepen. Aztán valahogy mégis feloldódnak az idegenségben: már maga a küzdelmük elégségesnek bizonyul, hogy megkegyelmezzon nekik a sors, befogadja őket a vidék. Nem ismerjük a törvényeket sem, melyek a kívülről érkezők vagy a bennfentesek világát működtetik, csupán apró mozaikdarabkákból következtethetünk a kép egészére.

Az *Elpatkolsz, szívem* darabjai sejtelmes tónusú prózai balladák, melyekben az író végsőkig kihasználja az elhallgatásos, kihagyásos technika adta lehetőségeket. Olykor megsejthetünk egy kerek történetet, olykor homályban marad mind az előzmény, mind a végkicsengés.

Száraz Miklós György épp e homállyal tartja fenn elsőrangúan az olvasói kíváncsiságot, mely szerencsés esetben továbbgondolkodásra késztet. Máskor azonban frusztrál: az olvasó úgy érzi, „lógva hagyták” egy megfejtethetlen szövevényben. A hangulat-teremtés nem egyszer a történet felépítésének rovására megy: míg az atmoszféra remekül „lejön” a lapokról, kitapinthatatlan-ná válik a cselekményépítkezés motivációja. Ezzel az „elvesztett fonál” problémával szembesülünk a *Vörös nadrág* kocsmái történeteket összeszövő elbeszélésében, ahol folyton vándorol a lehetséges hangsúly, míg végül szétfoszlik a semmiben. Követelőző hiányérzetet hagy maga után a kötet egyik legerősebb darabja, a vasúti vagonban megbújó fiúk története (*Fölöttük a csillagos ég*), amely egy regény esszenciáját rejt magában, ám a túlhajtott balladisztikusság maga alá gyűri egy pazar sűrítmény lehetőségét.

A *Szörnyetegben* szó szerint szörnyet hal egy asszony, akinek végzetét egy tengeri-herkentyű-árus megjelenése hozza el, de túl kevés kapaszkodót kapunk, hogy a képzletünk felépítse belőle egy komplett mese/tragédia/mítosz színpalait.

Ezzel együtt azonban e rejtőzködő, szilánkos történetek csontig hatolnak, s ebben elsőrendű szerepe van a mondatok költőiségének, a szöveg átütő erejű vizualitásának: „Első pillantásra szinte tetszik neki az ezüstös és aranyos pikkelyek szívárvány ragyogása. Farkak és uszonyok sárkányos legyezői. Ahogy kopoltyúk nyílnak és zárulnak. Bámulja a kerek szájak néma tátogását, az ízelt lábak sehová sem tartó, fáradt menetelését.” (*Szörnyeteg*). Vagy pozitív példaként említhetnénk a következő részletet is: „A sziget közepén magasodó hegyről olajfaligetek közt kerékpároztam le délutánonként a faluba, hogy igyak valamit, és bámuljam a lebukó napot,

ahogy vörösborral locsolja végig a tengert.” (*A férfi, aki visszafelé járja a táncot*). De a következő részlet is jól tükrözi, miként utal egy-egy megjegyzéssel szereplőinek jellemére a szerző: „A férfi a szemébe hulló, zsíros haja mögül bámulta őket. Pulton nyugvó két kezével sörösüveget markolt. Úgy fogta az üveget, mintha imádkozna. Keze durva volt, mint a favágóké. (...) Bal ökle bütykein négy tetovált, ákombákom nagybetű: Ö. L. Ö. K.” (*Gyilkostónál*).

A szürreális helyzetek keverednek az egyes vidékek nagyon is ismerős valóságával, ide-oda táncolunk a képzelet szülte látomások és a naturalisztikus aprólékossággal lefestett valóságelemek között. A pattanásig feszített pillanatok Szász Miklós György novelláinak erősségei, melyekben kéz a kézben jelenik meg szépség és borzongás, szeretet és pusztítás, megnyugvás és menekülés. Eközben némelyik szöveg már-már verssé lép elő: a *Faliszőnyeg* rövid, szaggatott mondatai az énekelhető balladák világába repítenek, máshol filmszerűen sodornak magukkal a hol sebesen vágató, hol lassan hömpölygő bekezdések (*Az öregek sosem sírnak*).

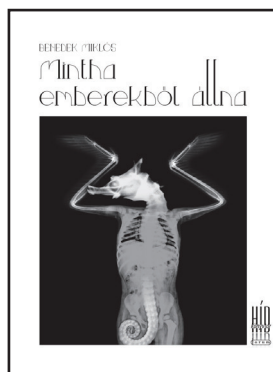
Ebből az egységes, szürrealista és impresszionista ecsetvonásokkal dolgozó tablóból itt-ott „kilóg” egy-egy részlet, melyek inkább a történész-művelődéstörténész író kalandvágyó érdeklődését tükrözik. Ilyen például a régi magyar könyvekre rálelő utazó története, aki hosszasan idéz egy 18. századi almanach töredékeiből, vagy a *Lázálmok Atlasza*, ahol egy egész elbeszélés épül egy korabeli katalóniai filozófiai mű idézeteire. Szintén megtöri az elbeszélések fajsúlyosságát az inkább fent említett „művelődéstörténeti krimik” sorába illeszkedő *Fekete tulipán*, mely egy futótűzként terjedő, rejtélyes virágspekuláció mulatságos esetének nyomába ered. (Tegyük hozzá: az elmúlás motívumát ezekbe a novellákba is szemet gyönyörködtetően szövi bele a szerző.)

Szász Miklós György novelláira szerencsésen provokatív kötet cím irányítja a figyelmet, hiszen e történetek nyers summázata pontosan ez: elpatkolunk, mint a pinty. Amit akár úgy is megfogalmazhatunk a költővel: „Elhull a virág, eliramlik az élet”. Hogy e két stílári végpont között hányféle hangszínnel, milyen tónusban, miféle rétegzettséggel szólaltatja meg az író közös végzetünk szimfóniáját, az eszköztára kifinomultságán múlik. Szász Miklós György pedig megunhatatlanul sokszínű prózaíró.



Fociversek, egy kártyás mindennapjainak lírai megjelenítése, egy nématérkép ismerőssé tétele, bonyolult irodalmi utalásrendszer és fekete-fehér röntgenfelvételek – ezek mind megtalálhatók **BENEDEK MIKLÓS** második, *Mintha emberekből állna* című verseskötetében.

Röntgentérkép



Benedek Miklós fiatal vajdasági magyar költő a szonett-középpálya motorja, a verszárlatok biztos tollú értékesítője, a Domonkos B-közép vezérszurkolója, a költészeti hagyományból bátran kölcsönző és igazoló sztáredző, aki, ha tehette volna, biztosan zöld-fehér lapokra nyomtatja második verseskötetét. Senkit se tántorítson el ez a futballorientált bevezető gondolat: noha a tárgyalt könyv első és utolsó költeménye valóban olvasható a foci istenítéseként.

A Sinkó-díjas fiatal költő aktuális könyvében a vers határainak feszegetésére irányuló hajlam talán kissé visszaszorult – ezúttal nem találunk olyan radikális írást, mint az első kötet, a *Nem indul hajó* egyszerre elidegenítő és magával ragadó költeménye, a *Sziklakert*, amely 44 növény latin megnevezésével hozza létre a vajdasági magyar irodalom utóbbi éveinek egyik legfurcsább versét.

Benedek Miklós a Híd Kör tagja, rendszeresen publikál az újvidéki *Híd* folyóiratban, de a *Tiszatáj* is ismerős terep a számára, nem beszélve a *Magyar Szó Kilátó* mellékletéről, illetve a különféle szerb és magyar irodalmi rendezvényeken való részvételéről. Olvas, fordít és focizik. Az újvidéki Forum Könyvkiadó Híd Könyvtár sorozatában megjelent *Mintha emberekből állna* című kötet két évvel az első után jelent meg, ám e röpké időszak alatt is fel tudunk fedezni bizonyos alakulási folyamatokat az életművön belül.

Benedek Miklós legutóbbi munkájában ritkábban szólítja meg a korábban fétisként kezelt vajdasági szerzőt, Aaron Blummot,

emellett a kortárs vajdasági magyar irodalomhoz történő tartalmi-motivikus kapcsolódás is kissé hanyatlani látszik. A hagyomány intertextuális eszközökkel történő beépítése viszont töretlen, és ami még fontosabb: termékeny. Minden egyes kötetolvasás után újból és újból szembesülhetünk azzal, hogy az irodalmi utalások nyújtotta elrugaszkodási pontokat, a szövegközi játékban rejlő poétikai lehetőségeket a fiatal vajdasági magyar költők közül messzemenően Benedek Miklós használja ki a legjobban: *„Ha az intertextualitás fájna, / te már régen... / Lennél inkább néma, / mint egy cirill betűs periódusos rendszer.”*

Érdemes egy pillantást vetnünk magára a kötetszerkezetre is. A *Mintha emberekből állna* szinte maradéktalanul hasznosítja a ciklusokban rejlő költői gólyhelyzeteket. Első lépésként a *Flóris* című verses montázssal, illetve az irodalmi elődökre történő markáns utalásokkal (a *Napokról és évekről* ciklus felhangjai Nádas Péteren át Kosztolányi Dezső érintésével József Attiláig terjednek) megteremti a verseskötet szabályait, kirajzolja a hagyomány bizonyos összetevőit. Maga a kezdő vers is egy nagyon komoly, szabályokon alapuló rendszernek tekinti az aktuális játékot: *„Azokban az időkben még nagyapa is velünk volt / Ő tanította meg nekem, hogy a csapat mindennél többet ér, / mert a keretben minden, az ember számára fontos dolog szerepel. / És sorolta, nekem pedig utána kellett mondanom: / Kapuban: a Nő, / Jobbhátvéd: a Leves, / Középhátvéd: a Szeretet, / Balhátvéd: a Zene.”*

A következő két ciklus a versvilág területi (*Nématérképekről*) és időbeli (*Újra csendes*) kereteit ruházza fel poétikai funkcióval. A térképzetek sejtetésére épülő szövegeknél finom kettős megoldásra figyelhetünk fel, miközben egy pillanatra sem fedelkedhetünk meg arról, hogy nématérképen csupán viszonylagos pontossággal lehet meghatározni a térbeli koordinátákat. A versek egy része a meghatározatlan helyeket vonja játékba (például: a limeseken túl, a harmadik domb mögötti falu, a folyó túloldala, illetve a szélességi köröktől mentesített nématérkép). A másik szölamhoz köthető költemények a jelölt locus és az „itt” közötti távlatot szólaltatják meg és teszik alkotóelemükké, mint például Rennes, Velence, illetve egy meg nem nevezett lengyel város révén Lengyelország. Magyarán a *Mintha emberekből*

állna versei a valóságvonatkozású helyképzeteket egy „néma-térkép” koordinátarendszerébe helyezik. Egyes versekben még ennél is tovább, a földrajzi fogalmak legyűrésére vállalkozik: „a lábunk zöldre, / majd a barna színre lép, / a kékben térdig merülünk, / és tovább egyensúlyozunk / egy iránytű mutatóján.” (Földkörül)

Az „újra csendes” – Petőfi után szabadon – első pillantásra a megnyugvást, a letisztulást, a visszarendeződést jelenthetné. Ám Benedek Miklósnál ez az állapot a megnyugtató helyzet hiányáról tanúskodik: krízis van, háború, „itt” még nem, de „ott” már forrong a világ – s mint tudjuk, háborúban hallgatnak a múzsák: „A történetek után hetekig / nem tudtam a hegedűhöz nyúlni.” (Tokkal, biciklivel) A ciklus versei döntő többségében múlt idejű szövegek, az emlékezés korántsem megszépítő perspektívája lengi körül őket: ezekben a költeményekben a múlt terhe a jelennel karöltve terpeszkedik a lírai énre, létrehozva azt a környezetet, amelyet válságállapot-líráként definiálhatunk. Ilyen költemény például a Karácsonyi ének című, amelynek idilli kezdetét az utolsó sorok ellenpontozzák: „A karácsonyi műsorra készültünk. / Minden héten két próbát tartottunk, / egyet szerdán és egyet pénteken, iskola után [...] Másnap tudtam meg, / hogy Vanda és Timi apja már több mint fél éve nem volt otthon. Katonai szolgálatot teljesítettek / valahol Szerémségben.”

A nem kizárólag a kilencvenes évek balkáni puskaropogásától hangos krízisszituációk valós vagy elképzelt tapasztalatainak versvilággá formálása nemcsak Benedek Miklósnál válik a helyi színek gyakorlatának megújító mozzanatává. Nála ez a múltbeli történések okozta jelen idejű melankólia, a változtathatatlan elfogadása, a valóságnymok mentén is befogadható világtapasztalat – ahogy a röntgenfelvételek is – a fekete és a fehér kontrasztjára épül, túlnyomó részt azonban a sötétebb tónusok dominálnak. Leginkább az előző ciklus verseihez hasonlíthatók az *Emberk és állatok* cím alá rendezett szövegek – azzal, hogy a cikluscímbe kiemelt, hely- és idővonzatok nélküli témakör kerül előtérbe bennük.

Az utolsó rész a *Lapok és poharak* címet kapta: egy szerencsevadász kártyás alkoholmámorban és szerelmi kalandokban

tobzódó mindennapjai tárulnak eléink a tizenegy szövegben, és egyúttal felnyitnak egy lappangó problémát. A kártyapoémákban egy kifinomult hangsúlyeltolódást vehetünk észre: Benedek Miklós írástechnikája amúgy sem veti el a prózavers felé mutató tényezőket, ám ezeknél a szövegeknél érezhetően felerősödik az ilyen hangfekvés, a történetyszál pedig erős novellisztikus atmoszférát kölcsönöz nekik. Ez a ciklus új könyvbe kívánczik, ezt a gondolatot markáns hangvételbeli különbségei és kötetbeli pozíciója csak tovább erősítik. Gyenge pontnak csak a sámánromantikát megszólaltató költeményeket – *Arról, hogyan pusztult el a városunk*, *Madaras* és a *Sámánok a telepen* – érezhetjük, amelyek az első kötet hasonló témájú verseit (például az *Iemanjá* címűt) viszik tovább. Benedek Miklós azonban nem törzsi varázsló, nem énekkel gyógyító, honfoglaláskori kuruzsló, sokkal közelebb áll egy közép-európai Allen Ginsberghez, költőnk tehát nem az effajta regöleléspoeziszra termett. Hanem arra, hogy ha kell, négy soros, máskor meg két oldalas verseivel sokkolja, megdöbbsentse vagy épp csak boldogítsa aktuális közönységét.

A kötet egyik legmegkapóbb poémája a *Felbasz, hogy téged nem basz fel* című szöveg, amely arról tanúskodik, hogy költőnk nem zárkózik el, sőt, már-már lubickol a műfajok radikális átírásában, illetve az ezekre vonatkozó előírások megszegésében. Első kötetében szintén érintette a kérdést, például *Az én eposzom* című verssel, amelyben nem csupán az ógörög eposz hagyománytól való eltávolodás szövegterméke, hanem az útkeresés, a meglévő lehetőségek végletes kitágítása is. A *Felbasz, hogy téged nem basz fel* feszültségteremtő eljárásának lényege a műfaj elsődleges tartalma – az imádat tárgyához szóló szerelmi közlés – és a szonettformát feltöltő, a trágárságot és az imádott lény felé irányuló számonkérést tematizáló mondatok közötti eltérés megragadása. Képzeljük el, milyen megható és romantikus pillanat volna az, amikor szeretett kedvesünk fülébe súgnánk a következő szerelmes sorokat: „*Felbasz, hogy téged nem basz fel, / úgy veszem észre, tényleg semmi, / hogy agyadban az erek nem pattannak el, / eszedbe sem jut a pofámba mászni.*”

kötásai a mögöttes, az elrejtett igazság feltárásának igényét vizualizálják. Az ember-állat hibridek testének fekete-fehér röntgenképei arra vállalkoznak, hogy a nem létezőt is a pillanat kimerevítése révén tegyék hozzáférhetővé. Jól tudjuk, éjjel minden téhen fekete, ezért nem meglepő az illusztrációk sugallta gondolat: a lényeket – ahogy arról Blaskó Árpád remekbeszabott képei tanúskodnak – csakis a röntgen, a fontos különbségeket kidomborító, mindent látó és mindenben átláto perspektíva által ismerhetjük meg. Röntgen nélkül minden mintha.



Benedek Miklós (Fotó: hid.rs)

Benedek Miklós második kötete, a *Mintha emberekből állna* egy fociverssellel kezdődik és egy semmiségnek tűnő, 1999-es MTK–FTC rangadó gólszerzőinek emlékezetből való – hiányos – felsorolásából felépülő fociverssellel zárul. Talán csak a futballbolondok tartják ilyen sokra ezt a gesztust, az viszont figyelemre méltó, hogy a könyv szövegeit a játék fogalmának szövegesített lenyomatai fogják közre. A játéknak – ahogy magának a poézisnek is – szigorú és rigorózus szabályai vannak: ezeket lehet tisztelni, figyelmen kívül hagyni vagy épp áthágni. Benedek Miklós *Mintha emberekből állna* című kötete akkor is komolyan veszi a játékot, amikor szabályt sért, s egyúttal tanúbizonyságot tesz amellett, hogy a szó legnemesebb értelmében vett költészet az úr.

PATÓCS LÁSZLÓ

Benedek Miklós: *Mintha emberekből állna*, Újvidék: Forum Könyvkiadó, Híd Könyvtár, 2014.



A magyar irodalmi élet színe-java gratulált a 75. születésnapját ünneplő **NYERGES ANDRÁS**nak, akinek írói és publicisztikai munkáiból „120 év magyar történelme” köszön vissza.

A múlt színrebontója

A Petőfi Irodalmi Múzeum Vörös Termében az ünnepség előtt szétnézve igazán dűskálhattunk az ismert arcokban, Esterházy Pétertől Gálvölgyi Jánosig nagyon sokan eljöttek gratulálni az írónak. Nyerges elsősorban publicistaként vált ismertté néhány halhatatlan sorozata által – erre a köszöntők kivétel nélkül kitértek. Mint a **Fráter Zoltán** vezette beszélgetésből kiderült, a megannyi barátságban az is közrejátszik, hogy alig van olyan budapesti szerkesztőség (no meg a Rádió és jónéhány könyvkiadó), ahol Nyerges ne fordult volna meg munkatársként eddigi pályafutása során.

A közönséget és az ünnepeltet a Magyar Irodalomtörténeti Társaság Szépirói Tagozata nevében Petőcz András elnök üdvözölte, majd Fráter Zoltán kérte fel az íróat köszöntő kollégákat, barátokat, hogy mondják el a mikrofonnál születésnapj gondolataikat. A Küklöpsz Műhely nevű formáció két színésze, **Erős Zoltán** és **Horkai Tamás** részleteket olvastak fel az író műveiből.

Dérczy Péter több évtizedes barátság távlatából szólította meg az ünnepeltet, mégis „szürreális ez a hetvenöt év”, fogalmazott a kritikus. Az író egyik korai elbeszélésciklusát, az '56 szeptemberében játszódó *A kapu* című művét felidézve Dérczy a főhős, Nesztor Gyuri alakjában látja megtestesülni az író. A kamasz diák felháborodik, amiért iskolájában önkényesen bezárják a kaput, és csak kerülő úton lehet bejutni. Nyerges András a mai napig sikerrel őrizi Nesztor Gyuri naiv kíváncsiságát, a háttérben húzódó összefüggések feltárásának szenvedélyét, a lázadását, legyen szó akár prózáról, esszéről vagy kritikáról. „Ne is szokj le róla” – kérte búcsúzóul és köszöntésképp Dérczy barátját.

„Minden, amit ír, a nem létező magyar emlékezetkultúra színrebotása” – fogalmazott **Esterházy Péter**, utalva Nyerges legismertebb sajtóbéli sorozatára, a *Színrebotás* című kisesszékre. „A haza mint szöveg áll előttünk műveiben, Nyerges ebben babrál. Nagy babráló” – így Esterházy, aki a tréfás megfogalmazással érzékeltette a múlt kincseit feltáró Nyerges szenvedélyes adatbányászatának önmagán túlmutató jelentőségét. Esterházy a barátságuk egy történelmi előzményével is előrukkolt: Nyerges édesapja ahhoz a Galilei Körhöz tartozott, melyet Vázsonyi Vilmos betiltott 1918-ban – az a Vázsonyi, aki „az én nagyapám kormányának volt tagja”. Az író felidézte egy számára kedves, ironikus momentumát Nyerges sajtótörténeti felfedezéseinek, tudniillik, hogy a „Nem, nem soha!” jelszó először nem irredenta kontextusban jelent meg a magyar sajtóban, hanem egy korabeli képeslap hirdetésében, mely szerint „nem, nem, soha nem megyünk hangszert venni máshoz!”

Murányi Gábor újságíró „élete legrosszabb interjújára” emlékezett vissza, melyet 1988-ban készített Nyerges Andrással. A rendszerváltás hajnalán, a múlt feltárásának kezdeti fázisában az interjúalanynak élete egykori szegényfoltjáról, a *Tűz-tánc* című antológiában való részvételről kellett beszélnie. Murányi a mából visszatekintve önnön felkészületlenségét emelte ki az író briliánsan lényeglátó, őszinte helyzetelemzései tükrében. „Köszönöm az egyszemélyes főegyetemi stúdiumot, a *Tűz-tánc* ürügyén előadott mesterkurzust” – fogalmazott Murányi, kiemelve, hogy Nyergestől tanulta meg ekkor, hogyan kell a dolgok mélyére ásni, kételkedni, egymásnak ellentmondó tényeket szembesí-

teni, majd felháborodni. Emellett Nyergesnek „esze ágában sem volt sem támadni, sem védekezni”. Bár a Tűztáncosok billogja rajta maradt, a ’88-ban megjelent *Tűz-tánc 2*-be már esze ágában sem volt írást adni.

Parti Nagy Lajos Esterházyhoz hasonlóan a Magyar Hírlapban, később az Élet és Irodalomban megjelent *Színrebontás* jelentőségét emelte ki. *Hősöm tere* című regényének nyelvezete nem kis részben e sorozat leleményeire épül. „Rengeteget puskáztam belőlük” – vallotta meg Parti Nagy, még ha ma már nem is tudja szétszálazni, melyek a saját ötletei, és melyekhez merített ötletet Nyerges sorozatából. De nem is ez a fontos, hiszen az írásokban „semmi sem és minden én vagyok” – summázta Parti Nagy az irodalom hálózatoságának lényegét. Köszöntésképp felolvasott egy az emlegetett nyelvi leleményekben bővelkedő részletet a *Hősöm teréből*, „a palomizmus értelmiségének apostoli feladatáról”.

Radnóti Sándor az ünnepelt által alkotott műfajmegjelölést használva „sajtórégészeti ásatásoknak” nevezte Nyerges kisesszéit, melyekben nemcsak egyszerűen bemutatja, mit olvastak régen, de szembesít, emlékezik és tudást ad. Küldetésértékű munka ez nálunk, hangsúlyozta az esztéta, ahol a nemzeti emlékezet annyi mindenről nem vesz tudomást. „Ha Mauriac, Camus meg akartak bocsátani a kollaboránsoknak, ezt olyan környezetben tehették, ahol a szörnyettek ismertek voltak a nemzet előtt.” A Magyarországon elmulasztott múltfeldolgozás után a felejtést a rendszerváltás teljesítette be. Ez ellen sokáig Nyerges András egyedül dolgozott, s szinte ma is egyedül van. Folytatódjon még sokáig e munkája – kívánta Radnóti Sándor az ünnepeltnek.

Sándor Iván *A táska* című írásával köszöntötte a születésnapos író, melyben felidézi egy találkozását, a kezében ősoREG börtáskát lóbáló Nyergest, aki épp a könyvtárból igyekezett haza. „Évtizedek óta hordja benne 120 év magyar történelmét, a *Színrebontás* írásait” – olvasta Sándor Iván. Epikája pedig „120 év családragénye”. „Nem elemez, a rom-múltat és a rom-jelent állítja szembe tükröként.” Nyerges egy nagy előfutára, az erdélyi Krenner Miklós szavával Sándor Iván azzal zárta köszöntőjét: Nyerges András „korunk reálfantasztikumának adalékait cipeli az ósdi táskában.”

„De mi derül ki ezekből az ásatásokból?” – tette fel a kérdést immár **Tamás Gáspár Miklós**, aki a sokat méltatott publicisztikai sorozat lényegi üzenetéről beszélt. Alig van róla tudásunk, magyarázta TGM, hogy a magyar népköztársaság a kommunizmusnak nevezett korszakban milyen mértékben támaszkodott a régi szélsőjobboldal ideologistáira, kulturális szereplőire. Holott nem kis mértékben – „a magyar kommunista párt úgy gondolta, hogy meg kell győzni a népet, hogy virtigli nácik is velünk tartanak” – mutatott rá a filozófus a múlt rendszerben megtúrt szélsőségesek rehabilitációjának hátterére. „Mindezt nem tudnánk Nyerges András írásai nélkül” – így méltatta összegzőképp Tamás Gáspár az önmagát ismétlő múlt példáit felkutató publicista munkásságát.

Tarján Tamás is elsősorban a sajtószemle műfajának megújítójaként köszöntötte az ünnepeltet, de nem feledkezett meg a paródiatörténetben betöltött szerepéről sem. Ezt kevésbé szokták emlegetni, pedig a paródiáknak az az ága, amikor az új mű a régi adaptációjaként jelenik meg, s így önjonon válik értékké, javarészt Nyerges írásművészetéhez kapcsolható.

Závada Pál nap mint nap Nyerges műveivel kel és fekszik – tett tréfás vallomást az író, ami annyiban igaz, hogy az ágya melletti polcon szemmagasságba kerültek Nyerges művei, s folyton azokat látja. A vallomás komoly részét képezte, hogy „20. századi történelmi regényeimet írván rengeteget tanultam nemcsak a *Színrebontás* darabjaiból, de a regényeiből is”. Búcsúzóul Závada a *Voltomiglan* című regényhez írt fülszövegét idézte, melyben kiemeli a saját múltból merítő alkotói attitűd fontosságát is: „Nyerges András úgy döntött, hogy helyesebb, ha nem kitalálni próbál hiteles figurákat és történeteket, hanem a valóságos családtagokat idézi föl és jeleníti meg cselekvő, beszélő figurákként. Mivel pedig ezek a szereplők valóban hús-vér alakokként mozognak a papíron, a szerző igen jól tette, hogy így döntött.”

Az újabb írásmű-részletek elhangozta után Fráter Zoltán faggatta röviden az ünnepeltet. „Az epikádban mindig a kisember mellett vagy, legyen szó bár Nesztor Gyuriról vagy Gyalogékról. Publicisztikádban pedig sorra kideríted, hogy a történelemben ugyanaz ismétlődik, ami egyszer már megtörtént” – fogalmazott

Fráter, amire Nyerges úgy reagált: tudatlanul idézni a régi radikális jobboldalt súlyosabb, mint ha valaki ezt tudatosan teszi, ezért fontos a múlt feltárása.

Fráter szerint ezt a fajta tárgyilagos publicisztikát – mely nem kommentál, csupán a tényeket, adatokat, korabeli cikkeket vonultatja fel és helyezi egymás mellé – tanítani kellene a történészhallgatóknak. Nyerges azzal hárított: amit ő művel, egy történész nem csinálhatná. Hiszen írásai nem tanulmányok, inkább kisesszék – kötetlenül ugrál bennük az időben, egészen különféle korok jelenségeit állítja egymás mellé.

Fráter számos munkahelyéről is kérdezte az író, aki megvallotta: nem könnyű természet, nem hivatalnokalkat, s ez is oka lehet, hogy „sok helyen nem szerettek”. Olykor ő maga állt odébb, amikor, például, egy regényen dolgozott, ami nem volt összeegyeztethető a kötött munkarenddel.

Fráter az est forgatókönyvét megszervező Nyerges Gábor Ádámról, Nyerges fiáról is kérdezte az ünnepeltet, aki röviden csak úgy reagált: „ő a főművem”. Búcsúzóul azért egy valódi könyvtestben megszületett műről is szó esett, melynek megjelenése évek óta váratott magára, s most így kisebb csodaként éli meg az író. A *Makó szomszédja Jeruzsálem* című kötet az író több évtizedes történelmi, politikai, sajtótörténeti és irodalmi publicisztikáját adja közre, és mint Nyerges nyilatkozott, számára ez a legnagyobb születésnapi ajándék.

LAIK ESZTER

Fotó: GÁL CSABA



Gotha Róbert Milán

1986-ben született Máramaros-szigeten. A Nagyvárad Állami Egyetem német–angol szakán végzett, jelenleg Kolozsvárott él. Első komolyabb irodalmi publikációja a Váradban jelent meg, 2013 májusában a Helikon publikálta írásait. Az Irodalmi Jelen Az ember fáj a Földnek pályázatán II. helyezést ért el vers kategóriában. A Bretter Kör és az Irodalmi Jelen kolozsvári íróműhelyének aktív tagja.

Transverse

*„A költészet látszatra luxus.
Kétségbeesés legbelül.”*

Jeszenyin

Felelősségünk egymást elfelejteni,
mint évszakokba zárt üveggömböket,
s ha pontosan tudnánk, hogy itt ér véget
a mennyezet, és ott kezdődik a pokol,
a köztes térben találnák kétségeket.

Debüt

Őszi retrospekció

Zsebébe nyúl a láthatatlan ősz.
Összegyűri, majd szétdobálja
színes szennyesét az utcákra.
Csend és zaj fia folytatja munkáját.
A tópart hallgatag, rajtad a télikabát.
Kis tükörszilánkokból vetített pillanat,
s emlékeid fiókjából előveszed a nyarat.
Mikor közös álmaink értelmetlensége
is fontosabb volt, mint só és kenyér.

Minden szezon egy túljátszott sanzon,
egy megmagyarázhatatlan kérdésen
töprengő gondolat.
Kimeszelte a várost a tél tavaly,
szemedben kétely, csodálat,
méz és méreg kavargog.
Azt mondtad, az első hó ajándék, míg tiszta,
míg a fehérét kisatírozza a szürke.

Minerva narancsát majszolja.
Most két külön partnál láthatjuk
múltunk retrospektív szeleteit.

Fekete évad

Mondd, hogy nem minden groteszk,
akár a megzenésített szónak ereje,
melyet nagyim, halála után,
háromszor énekelt álmomban,
s a dallam, mint egy zavart
pianistának szerzeménye,
ahol a hangok egymásba markolnak
és a csendben elmerül a borzalom.

Ott, ahol a világok közti margó
még nem volt soha meghúzva,
s akkor tudni véltem, a halál
csak egy ismeretlen csúszda
az élet felé, hogy újra és újra
fölfedezhesd mindazt, amiért itt
vagy, és főképp azt a kérdést
föltenni... befejezted munkádat?

[Tudod, voltam rossz fiú, gyermek,
voltam gyilkos, harcos,
voltam írnok, hírnök, költő,
szerető és szeretett szülő.

Voltam katolikus, protestáns,
az Újvilágban illegális emigráns.
Buddha híve, mecsetben cseléd,
talán egyszer atléta és honvéd.]

Legtöbbször fájdalmaim utolértek,
most bálvánnyá vált ereklyéim
értelmetlenségét figyelem.
Talán szünetel a színházévad.
A perszónáknak társasága vagy,
őket keresed, mint ahogyan
ők is rád várnak Avalon szigetén.

Milyen könnyedén követem most lépteid,
és mennyi évszakba beletelt álmatlan
gondolatforgatag világosított fel arról,
hogy a következő kereszteződés
után nem kísérsz már a haza.

Szeszély

*„A költészet pedig hiábavaló,
mint a köd vagy a szürkület
Sem sötétség, hogy láss,
sem fény, hogy elvakítson”*

Sziveri János

Akár egy szeszélyes
élettárs, ki körbetáncolja
a frissen festett szobát.
Észrevétlen lábnyomait
követed, reggeledben bujkál.
Fertőző illatába mártod
hangulatod.
Belép a szobába,
ledobja cipőjét a parázna
gondolat. Hát persze, hogy
többre vágysz, mert nem
egy ruhadarabban
limitált csupasz
játék,
ez.

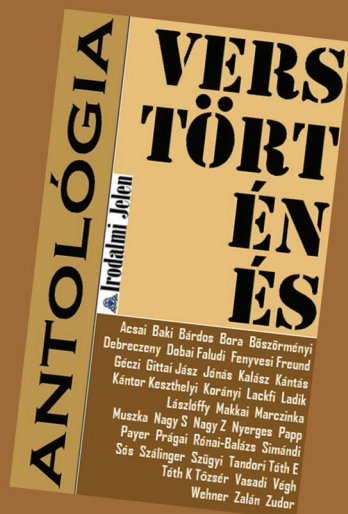
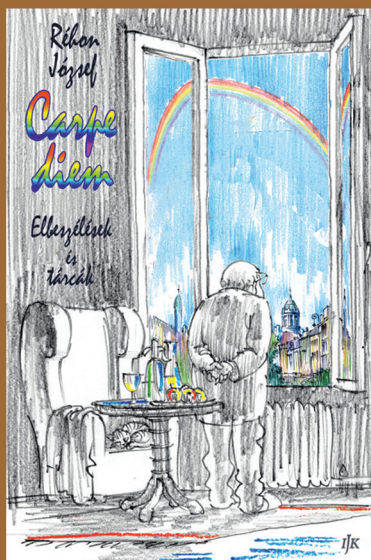
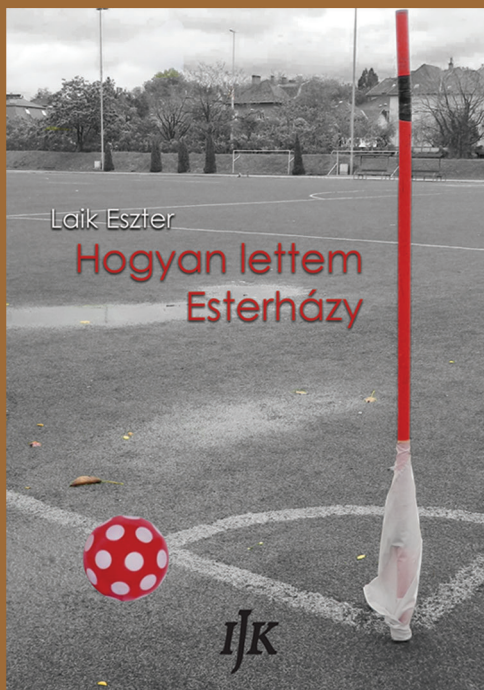
Ambivalens

Makulátlan sötétség,
nem létezik fény nélkül.
Látomásaim
szökevényén
átláttam.
TE voltál az ÉN.

Debüt

- 3 Böszörményi Zoltán versei
8 Potozky László: Éles (regényrészlet)
16 Tóth László versei
18 Adorjáni Panna: Utcakutya (novella)
20 Hegedűs Gyöngyi versei
22 Sós Dóra: Nkisi fiókák (próza)
27 Beszédes István: [Kozmogónia] (vers)
29 Mark Twain: Teszthalott – fordította Gergely Zsuzsa (dráma)
97 Boldog Zoltán: Irodalom és képmutatás (tárca)
101 Ayhan Gökhan: „Állítsuk vissza az alkotva tanítást” – beszélgetés Horváth Viktorral
107 Csepcsányi Éva: Ezüstarcú lány férfibundában (Varga Melinda: Ürezüst)
111 Pál Sándor Attila: A koravén fiatalember panaszai (Fehér Renátó: Garázsmenet)
115 Boldogh Dezső: Széll Zsófia tereitől Theiresziász udvaráig (4 az 1-ben – 3. kötet)
118 Boldog Zoltán: Mire képes egy néma h? (Boldogh Dezső: Történelem)
122 Laik Eszter: Gyilkos novellák (Százaz Miklós György: Elpatkolsz, szívem, mint a pinyt)
126 Patócs László: Röntgentérkép (Benedek Miklós: Mintha emberekből állna)
131 Mementó – Laik Eszter: A múlt színrebontója
136 Debüt: Gotha Róbert Milán versei

Irodalmi Jelen Könyvek



500 forint, 6 lej, 1,50 euró

